

SÉD 33.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

VII. évfolyam, 2021. 4. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2021. 4. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Vondervisztné Kapor Ágnes

Korrektor:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

és a Veszprém-Balaton 2023

Európa Kulturális Fővárosa program
támogatásából

Veszprém-Balaton 2023
Európa Kulturális Fővárosa

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

<https://epa.oszk.hu/03500/03506>

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István *középiskolai tanár*

Ács Anna *muzeológus*

Bartuc Gabriella *színkritikus, újságíró*

Berta-Szénási Panna *ösztöndíjas*

doktoranduszhallgató

Csabai Máté *újságíró, zenekritikus*

Durst György *producer, rendező, operatőr*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Feledy Balázs *művészeti író*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai*

tanár

Haász János *író, újságíró*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Józsa Márta *író, szerkesztő*

Katona Lajos Tamás *geológus*

Király Viktor *középiskolai tanár*

Kisberzsényi-Nagy György *építész*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kulcsár Ágnes *festőművész*

Ladányi Ibolya *középiskolai tanár*

Lovizer Lilla *latin–magyar–történelem*

szakos középiskolai tanár

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos,*

zenekutató

Martinovics Tibor *újságíró, szerkesztő*

Órsi Ágnes *újságíró*

Palágyi Sylvia *régész*

Pállman Jutka *könyvtáros*

Praznovszky Mihály *író*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Schreiber Márta *könyvtáros*

Sinkó István *képzőművész, művészeti író*

Somody Zsuzsa *újságíró*

Szajki-Vörös Adél *újságíró,*

forgatókönyvíró

Tevesz Mária *művészettörténész*

Tóth Károly *művészettörténész*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai*

magyartanár, művészettörténész

2 Sinkó István

Foltok, formák, konyhák

„*Sietni akarsz, de látod, hogy lassú vagy.*” Somody Péter kiállítása.

Művészetek Háza, Csikász Galéria, 2021. május 21. – július 3.

4 Fürj Katalin

Az érzékenység regiszterei

IV. Lélektől lélekig Érzékenyítő Fesztivál. Petőfi Színház, 2021. július

16–18.

6 Lovizer Lilla

Leghálátlanabb dolog a világon az anyaság –

vagy mégsem?

Badu mama gyermekei. Kabóca Bábszínház, 2021. június 13.

6 Asztalos István

A lehetetlen megkísértése

8 Berta-Szénási Panna

Fe-héér, fe-ke-te

Pepita. A Kabóca Bábszínház előadása. 2021. június 27.

9 Asztalos István

A mélység titka

Gréta. Kabóca Bábszínház. A. Gregusova *Gréta* című könyve

alapján írta: Markó Róbert. Rendező: Markó-Valentyik Anna.

Látványtervező: Bartal Kiss Rita. Zeneszerző: Cseri Hanna. 2021.

június 13.

10 Ladányi Ibolya

Hotel Menthol

Fenyő–Novai–Böhm–Korcsmáros: *Hotel Menthol* (musical). Ren-

dező: Vándorfi László. Pannon Várszínház, 2021. június 21.

11 Fürj Katalin

Sampanszkoje, pzasalujszta!

Carol Rocamora: *Kezed örökké szorítom.* Rendező: Oberfrank Pál.

Latinovits–Bujtor Játékszín, 2021. június 29.

11 Katona Lajos Tamás

Cholnoky Jenő és...

Cholnoky Jenő és a Balaton. Laczkó Dezső Múzeum, 2021. június

26. – 2021. december 15.

13 Tóth Károly

Kicsi és nagy

Klimó Károly kiállítása. Művészetek Háza, Modern Képtár, Vass

László Gyűjtemény. 2021. május 29. – július 31.

16 Feledy Balázs

Táj megvilágításban

16 Bartuc Gabriella

A megvilágított táj

Axel Matthes – Klimó Károly: *Táj megvilágításban.*

Vass Gyűjtemény katalógusai 23. Kiadó: Művészetek Háza, 2021

17 Palágyi Sylvia

Romok – oszlopok – gondolatok – emlékképek

Stock. Korinek Gergely kiállítása. Művészetek Háza,

Dubniczay-palota. 2021. június 12. – július 11.

18 Durst György

Self Timer

Ujj Zsuzsi: *Self Timer.* Művészetek Háza, Dubniczay palota,

2021. július 21. – szeptember 12.

A borítón szereplő

festmény

Somody Péter alkotása

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.,
 - Hangvilla Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
 - Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
 - Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, Erzsébet sétány 1.
 - Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
 - Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táborállás park 1.,
 - Szaléziánium – Érsekségi Turisztikai Központ Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros

hónap első hetében jelenik meg.

Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 20 Tevesz Mária
Az ismeretlen festő: Ős-Nagy István
- 21 Huber Lilla Mária
A futurizmus jegyében
Mihály Gábor: *Fortuna-kút* (1988). Veszprém, Fortuna-udvar
- 22 Kulcsár Ágnes
A lakótelepi nagy kép
- 23 Schreiber Márta
Kemény Zsófi-val
Olvasólámpa Kemény Zsófi költő, író, slammerrel. Művészetek Háza, Dubniczay-palota, 2021. június 29.
- 23 Király Viktor
Visszatérés a Parnasszusra, avagy kultúrfröccs a pandémia után (szünetében)
- 24 Ács Anna
Nyáresti Olvasólámpa
Olvasólámpa. Beszélgetés Ladányi Istvánnal. Dubniczay-palota, 2021. július 15.
- 24 Józsa Márta
Az Emlék Iskola
- 27 Durst György
Az üzenet
Trianon sebei. Megemlékezés a Magyarokért Kanadában Egyesület felkérésére. Az összetartozás napja 2021. A Pannon Várszínház közreműködésével. Szerkesztő-vágó: Szücs Kitti. Zene: Teleki Gergő és Kovács Attila. Szerkesztők: Vándorfi László és Géczy János. Videofilm
- 27 Kovács Attila
Gitár és a dirty tones
Gitáros esték. Pannon Egyetem, 2021. április 20.
- 28 Haász János
Akarják a boldogságot, hogy eljőjön hamar
Vad Fruttik-koncert. Budapest Park, Budapest, 2021. június 4.
- 28 Rostetterné Nagy Rita
Palotakoncertek 1.
Világ körüli utazás – a Pulzus Vonósnégyes koncertje. Érseki palota díszterme, 2021. június 21.
- 29 Lovizer Lilla
Nolite iudicare
Elmúlt időkbből. Tóth Péter–Baranyi Ferenc: *Isteni pokol* (kantáta) – ősbemutató. Arthur Honegger–Paul Claudel: *Johanna a máglyán* (oratórium). Hangvilla, 2021. június 07.
- 29 Rostetterné Nagy Rita
Napfényes karácsony
Veszprém Város Vegyeskara és a Győri Filharmonikus Zenekar oratóriumestje. Hangvilla, 2021. június 24.
- 30 Somody Zsuzsa
Közösségben a közönséggel
- 30 Őrsi Ágnes
Újra a Kisfaludy Teremben
Veszprémi Szemle 61. szám. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy Terem, 2021. június 25.
- 31 Farkasné Molnár Csilla
A Szaléziánium színes világa
Tízéves a Szaléziánium Érsekségi Turisztikai Központ, Vár u. 31.
- 31 Pálmann Judit
Varga Béla emlékezéseiről
Varga Béla: *Életem, emlékeim*. Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2021 (Veszprém: OOK-Press). Veszprémi Szemle Könyvek, ISSN 2060-6109; 13.
- 32 Praznovszky Mihály
„Egy kivénhedt vers-hályogkovács”
- 33 Feledy Balázs
Szabadságról madárnyelven
Szabadságról madárnyelven. Szilvássy Nándor festményei a Várgalériában. Könyvbemutató és kiállításbúcsúztató a Várgalériában. Művészetek Háza, 2021. június 5.
- 33 Martinovics Tibor
Római kori alapokon
Palágyi Sylvia és Kirchhof Anita: *Balatonfüred római kori települései és falfestményei*. Kiadta: Balatonfüred Városért Közalapítvány és Klar M. Kft. 2021. A kötetet Szelényi Károly fényképei illusztrálják
- 33 Őrsi Ágnes
Családfa
Rybár Olivér: *A Cholnoky család története*. A Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program Cholnoky-projektnyitója. Laczkó Dezső Múzeum Látványkönyvtár, 2021. július 23.
- 34 Kisberzsenyi-Nagy György
Képre hangolva
A veszprémi Sportuszoda. Tervezők: Fejér Tervező és Mérnökiroda Kft. (Felcsút), konzorciumpartner, INCORSO Építés és Építő Műhely Kft. (Budapest)
- 36 Farkasné Molnár Csilla
Születő fesztivál
A 120 éves magyar film ünnepe: *Magyar Mozgóképfesztivál*. Veszprém, Balatonalmádi, Balatonfüred. 2021. június 23. – 26. A Nemzeti Filmintézet és a Veszprém–Balaton EKF 2023 rendezvénye
- 37 Szajki-Vörös Adél
Szerelmesfilm, 2021
Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre. R.: Horvát Lili. *Magyar Mozgóképfesztivál*. Vár, 2021. június 26.
- 37 Vondervisztne Kapor Ágnes
Lélegezni
Éden. Kocsis Ágnes filmje a *Magyar Mozgóképfesztiválon*. Hangvilla, 2021. június 26.
- 38 M. Tóth Antal
Barokk kamarazenei ünnep a Veszprémvölgyben
VII. Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita templom, 2021. július 21.
- 39 Rostetter Szilveszter
Hivatásos műkedvelők
A Budapest Bach Consort hangversenye. Régizenei Napok. Jezsuita romtemplom, 2021. július 23.
- 40 Csabai Máté
Kották a múzeum elfelejtett raktárából
Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita romtemplom, 2021. július 18–26.
- 41 Rostetterné Nagy Rita
Mindig Dowland, mindig fájdalom
Semper Dowland semper dolens – Tóth Emese Gyöngyvér és Nagy Csaba estje. *Veszprémi Régizenei Napok*. Jezsuita romtemplom, 2021. július 22.
- 44 Baka István gúnyrajza

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Foltok, formák, konyhák

„Sietni akarsz, de látod, hogy lassú vagy.” Somody Péter kiállítása.
Művészetek Háza, Csikász Galéria. 2021. május 21. – július 3.

Ritkán látható a mai magyar kiállítási palettán – s a kiállítótermekben – olyan derűs, színes világú festészet, mint Somody Péteré. Játékos, felszabadult képek, vibráló, technikailag is izgalmas felületek jellemzik az utóbbi évek – elsősorban az utolsó két év – munkáiból válogatott tárlatot.

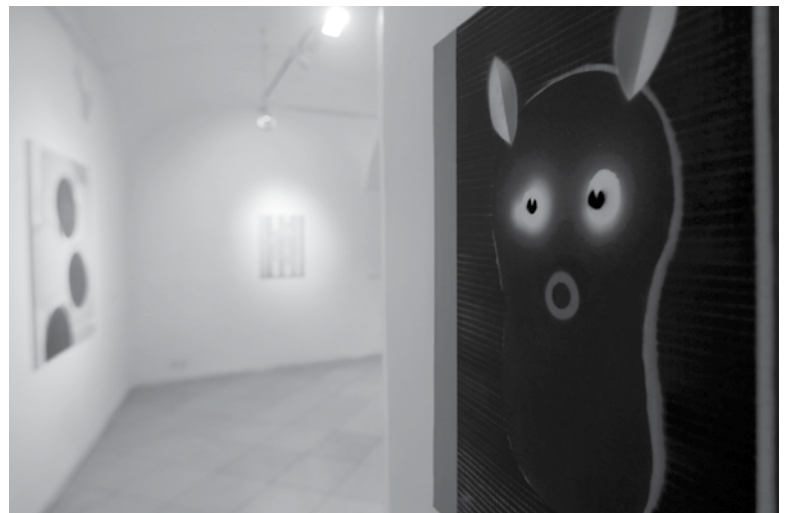

Somody már a kezdetektől az organikus absztrakt festészet elkötelezettje, olyan alkotó, aki ugyan szívesen keveri az egyes irányokat az absztrakción belül, mégis zömmel a látvány formák híve.

A Csikászban bemutatott műegyüttes legfontosabb tanulsága – ha és amennyiben érdemes egy kiállítástól tanulságokat leszűrni –, hogy a folt-, forma-, vonalegyüttesek használata sajátos ritmikát, ritmusrendszereket képes létrehozni anélkül,

hogy ezt az egységet bármilyen más – külső – elemsorral megbontathatnánk. Somody dallamvilága – mert erősen zenei hatású a képek nagy része – a népdalokéhoz hasonlatos. Az újabb stílusú, nem az ereszkedő, hanem az emelkedő dallamívekhez.

Bármely képet emeljük is ki a kiállításról, van egy pontos kotta, melyet ugyanakkor nagyon szabadon variál, s mindig a folt-forma redukcióban jelenít meg. Konyhaképein, mert ebből néhányat itt is szerepeltet, van ugyan néhány utalás a valóság, a látvány utáni feldolgozás irányába (edény- vagy gyümölcsformák, konyhaabroszminták), mégis az egész egy nagy, általános érzéstömeget jelenít meg az étkezés apropóján. Általánosságban kijelenthető, hogy Somody festészete szubsztilis, érzéki és emocionális. Ez akkor is igaz, ha néhány nagyobb festményén elragadja ez az érzelmi, emocionális gesztus, és kissé nyers formák, megoldatlanabb felületek is ott maradnak. Ugyanakkor az, ahogy Somody a kitakarás, a maszkolás folyamatát érzékenyen, szabadon kezeli, nem görcsös, merev, tökéletességre törekvő, hanem inkább játékos, megengedő módon használja ezt a technikai segédelemet, az szívderítő, mert tökéletesen illeszkedik az általa képviselt felszabadító jellegű szemlélethez. Ugyanez mondható a szívesen használt zománc – vagy épp vízüveg – anyagának képbe építésére és a többrétegséget eredményező plexi összekapcsolására a hagyományos vászon képfelülettel.

Ezek az izgalmas anyagjátékok, a többértelműséget vagy épp a folt-forma továbbgondolását segítik.

Képein vissza-visszatérő motívumok a spatulák, a megrepedt tojásbéjak, a labdaszerű gömbök, persze mindezek csupán érzetek, nem konkrét utalások.

Somody saját világát épített fel, melynek gyökerei persze nem ismeretlenek a magyar festészet elmúlt 70 évétől kezdődően. Ez a derűs és formákra, foltokra épített festészeti nyelv már fellelhető volt az Európai Iskola néhány jeles képviselőjénél, majd átöröklődött Somody vállalt mestere, Keserű Ilona munkásságába. Ugyanakkor Somody ezt a hagyományt saját képi világának kialakításához használta fel, s talált rá egy csakis rá jellemző s a mai képzőművészeti világban már összetéveszthetetlen egyéni hangra.

Ezt a derűs, egyéni hangot látjuk – s belül talán hallhatjuk is – Somody Péter Csikász galériabeli kiállításán.

Sinkó István

Az érzékenység

IV. Lélektől lélekig Érzékenyítő Fesztivál. Petőfi Színház, 2021. július 16–18.

Az ember úgy van kódolva, hogy csak korlátozottan tudjuk átérezni mások fájdalmát. E genetikai adottságunk nélkül naponta az együttérzés keresztjére feszíthetnénk a töméntelen szenvedés láttán: háborúk által meggyötört, a puszta életüket menekítő emberek; éhező gyerekek; különbözőségük, származásuk, bőrszínük miatt kirekesztett embertársaink; a társadalom periferiáin tengődők, akik mellett nap mint nap elvonulunk tömött bevásárlókosarainkkal... Hosszú a sor.

Séd, 2020. 2. sz., 6. old.

Séd, 2020. 4. sz., 6. old.

Séd, 2020. 5. sz., 22. old.

A Petőfi Színház IV. Érzékenyítő Fesztiválja – bár megrázóan komoly témákat érintett: családon belüli bántalmazás, kihívással élők, gyermekvállalás – az idén sem vállalkozott a magyar társadalmat megosztó kérdések felvetésére. A kínálat bőséges volt: nagyszínpadi produkciókon kívül a Fagyöngy Egyesület prevenció előadásai, érzékenyítőcske programok gyerekeknek, kiállítás, tánc, felolvasószínház Móri Györgyi, Kőrösi Csaba, Oberfrank Pál, Gaál Attila Csaba és Horváth Csenge közreműködésével és kibeszélő programok Kardos Klára klinikai szakpszichológus, Kellerné Egresi Zsuzsanna igazgatóhelyettes és Oberfrank Pál igazgató vezetésével.

A három nagyszínpadi produkció a párkapcsolatsémára építve fogalmazott meg különböző kérdésirányokat. Számomra a legizgalmasabb a Katona József Színház Duncan MacMillan *Lélegezz* című előadása volt (r. Forgács Péter). A darab témája látszólag egyszerű: két fiatal dilemma arra, szabad-e gyermeket vállalni, ha nem biztos, hogy igazán ismerjük egymást; ha mindenhol párkapcsolati aknák vannak elrejtve, pláne a mai világban.

A gyerek megszületése végül felfogható lenne életreceptként, a gyermekvállalás igenléseként, ha a szöveg mélyebb rétegei (például az, hogy pont nem akkor születik meg, amikor tervezik) nem nyitnának bonyolultabb, filozófiai-ontológiai értelmezési lehetőségek felé, távolról megidézve az emberiségdrámákat, még ha a transzcendens világszint csak közvetve van is jelen. Gyermekvállalás egy apokaliptikus végjáték fenyegetésében. Csak éppen az eszkimók olvadó jégtáblákon, plasztikhegyek között bukdácsolnak. „Anyának érzem, ó, Ádám, magam” – egy 21. századi fiatal pár minitragédiája. Van-e (egyéneként és emberiségként) választá-

sunk? A létezés groteszk bája: szabad akarat vagy genetikailag kódolt fajfenntartási ösztön irányítja döntéseinket, miközben héttilliárd ember lassan (?) elpusztítja a bolygót? Van valamilyen transzcendens céltételezés? Bízhatunk bízva, vagy biológiai és bibliai rendeltetésünk – szerelmünk – szülői ösztöneink kiteljesítése helyett a szaporodás, egyben a fogyasztás és a mindent elborító füst és szemét elleni küzdelmet kellene választanunk?

Személyes és általános emberi sors kettősségének felmutatása nyilvánul meg a rendezésben is: egyrészt a darab üdítően szabad dramaturgiai megoldásaiban, tér- és időkezelésében, ahogy a szereplők, akik egyszerre kidolgozott és parabolisztikusan általánosítható karakterek, egyetlen padszerű díszletben (kellene jelentést látnunk benne?) egyik jelenetből lazán átlépnek a másikba; vagy ahogy a játékidő utolsó harmadában felgyorsul a cselekmény: váltaltan klisészerű, mint maga az élet, ahogy megállíthatatlanul halad a végkifejlet felé; másrészt a helyzetek, a viszonyok kidolgozottságában. Pálos Hanna és Vizi Dávid alakítása igazi bravúr: végig a színpadon, gyors váltásokkal, erős jelenléttel mutatják meg a kapcsolataknak között lavírozó pár humorról átszőtt vergődését. A nő szerepe kidolgozottabb: az alakítás az érzelmek széles skáláját járja be a lelkes tervezgetéstől a fájdalmas depresszióig.

Más műfajú, jól megírt társalgási vígjáték az Orlai Produkció fesztivált záró előadása (Stefan Vögel: *Egy apró kérdés*, r. Rába Roland), amelynek kérdésfeltevése akár a rendezvény mottója is lehetne: az együttérzés könnyein, részvevő pillantásokon, a szeretet verbális hangoztatásán túl hajlandó lenné-e valódi áldozatra, ha egy embertársadnak igazán szüksége lenne a segítségére? Odaadná-e az egyik veséjét (azaz: kilépnél-e komfortzónád biztonságos kényelméből), ha ezt kívánná a helyzet?

Az osztrák szerző drámája azonban nem terheli nézőit a téma komolyságát hangsúlyozó színpadi megoldásokkal: az egyedi alapötlet kapcsolati kliséken keresztül, sok humorról, helyzet- és jellemkomikumra épülő jelenetekkel, érdekes ötletek klipszerű porgetésével halad a végkifejlet felé. A karakterek inkább figurák; nincsenek igazán nagy érzelmeket, szenvedélyeket felkavaró jelenetek – klasszikus vígjátéki stílus (bár azért egy Molière...).

A színészek (Szávai Viktória, Járó Zsuzsa, Debreczeny Csaba, Mészáros Máté) rutinosan, jó tempóban, a gegeket, poénokat hatásosan kijátszva alakítják szerepüket. Ha a fesztivált egy kellemesen szórakoztató programmal kívánta zárni a színház, ez a darab jó választás volt.

Annál nagyobb hiányérzetet hagyott bennem az Újszínház előadása (r. Dörner György), Gyurkovics Tibor *Császármorzsza* című abszurdja; bár lehet, hogy a „groteszk” megfelelőbb műfaji besorolás lenne: van linearitás, kauzalitás és fejlődés a cselekményben; egyes figurák már majdnem karakterek: van múltjuk, körülhatárolható motivációik; és a nyelv sem nélkülözi a logikát. Vajon miért vette elő a rendező Gyurkovics 1994-ben írt drámáját? Talán azért, mert – az előadás zárlatából ítélve – látott benne egy számára kedves gondolatot: hogy egy férfi és egy nő kapcsolatában a szeretet minden nehézségen átsegít? A család megtartóerejének dicséretét?

Bevett gyakorlat napjainkban a drámák szövegének vágása, a jelenetek átrendezése, akár vendégszövegek, rögzített improvizációk beillesztése; átiratok, rep- rízek keletkeznek, egy kiemelt gondolat, értelmezés köre épül fel az előadás, nincs ezzel semmi baj. Ha elég nagy a változtatás, nem árt új címet adni a produkciónak. A szerzői utasításoktól való eltérés egyenesen ajánlott (az alkotófolyamatban jobb megoldások keletkezhetnek). Az azonban nem elegáns, hogy egy mű „üzenetével” homlokegyenest ellenkező tartalmat, fókuszot kapjon az előadás.

Az első problémát az okozza, hogy a díszlet pontosan, egyben pontatlanul követi a szerzői utasítást: „Egyszerűen berendezett, szív alakú szoba. Szemben duplaheverő, azon félig ülve, félig fekve, mint a bábok, Tomi és Kati.”²¹ Az általam kiemelt szavak a stilizáció irányába való elmozdulás igényére utalhatnak; különösen a 2. felvonás elején az „ugyanaz a szoba, fekhelyekkel körbetapétázva” utasítással együtt. (Lehet, hogy egy jó nagy ágy közepén – amelyben nem vagyunk egyedül, mert együtt kell élnünk a múltadal és a jeleneddal, Szívem – önmagában megoldaná a helyzetet.) Mindebből csak a realista szobabelső marad egy csomó funkcióatlan bútordarabbal.

Stílus és regiszter eldöntetlensége jellemzi a rendezői koncepciót: a realista

regisztere

díszlet és megoldások (például az első felvonás takaró alá rejtett naturalista hatású szexjelenete) után elég nehéz reálban elhinnünk azt az abszurd helyzetet, hogy egy idegen nő sertepertél a lakásban, a feleség pedig egy szót sem szól ellene. Nyilván ez másféle megközelítést igényelne a színészi játék tekintetében is. Hasonló következtelenség jellemzi a kellékhasználatot: levegőt eszünk/iszunk, majd víz van a pohárban, amikor szemközt öntjük a férfit, ám üres „császármorzsa” edényt nyomunk az arcába. A szöveget elolvastva tényleg vannak nehéz rendezői döntések: be kell-e vállalni, hogy a végén folyik a mocskok a szereplőkön és a színpadon? Mert az nyilván másfajta előadás lenne.

Az eredeti dráma ugyanis nem a férfi és nő között lévő szeretetről, a család minden akadályt elsöprő hatalmáról szól, hanem azt a kérdést járja körül, hogy van-e esélye a társadalom, a tradíció által preferált családeshemény megvalósulásának a mai (akkori: a szöveg igényelne némi frissítést) világban. A férfinézőpontú dráma Tamás, a főszereplő (Jánosi Dávid) dilemmáját jeleníti meg: a férfit, aki lázad a társadalom ellen, mert az belekényszerítene az „egy nő – egy férfi” családmódelbe, ezzel korlátozva szabadságát (a telefonban megbúvó titkos hatalom ezt ellenőrzi: fenyegeti-e veszély a társadalom legkisebb sejtjének működését). Pedig, bizonygatja Tamás, a férfit más fából faragták, mint a nőt, aki számára a gyöngédség, a szeretet, a fészkek megtartása preferencia. A férfi bizony néhány év után megunja a nő testét, nem érez vágyat; ő azért bonyolódott viszonyokba a különböző (arche)típusokat, motivációkat jelképező nőkkel: a magány elől menekülő Ágival (Timkó Eszter), a szép, de közönséges, tragikus múltú, szexuális szolgáltató Annával (Orosz Csenge), a hajlékony-formálható Csillával (Koncz Andrea), a családi elnyomásból kilábaló Máriával (Esztergályos Cecília), hogy vágyai kihűlése nehogy szétteperje ezt a kapcsolatot („Teérted volt, Kati... Megcsaltalak, hogy megőrizsem a szerelmet...”). Tamás a feltétel nélküli anyai szeretetre vágyik (némi oidipuszi felhanggal), ezt keresi kapcsolataiban; „sok kedves nőtől próbálja összeállítani” elveszített édesanyját (de „nem futja az időből” – erre utalhat Cápá 3 a végén?). Ezt sugallja a zárlat pietà-képe és a központi motívum: a császármorzsa.

Ezzel az elméletével egyedül Kati, a feleség (Nemes Wanda) ért egyet, aki – női nézőpontból bicskanyitogató (Csilla ki is nyitja) – önfeladással, szerelemből hajlandó ezzel együtt élni („És így boldog vagyok. Ki vagyok öntve egy öntőformába: te vagy az”). Archetípus. Dosztojevskij Szonyája („Nagyon kellene szenvedned, Tomi”), a Platonov Szásája. A polifoni-

kusan egymással felelő szereplői szövegeket tovább árnyalja a két idős nő: a személyisége integritását cölibátussal védelmező Nóra (Szabó Zsuzsa; kár, hogy poénosra vett szerepértelmezése, nyávoágásig poentírozott beszédmódja idézőjelbe teszi ezt a jelentős szöveget, és megfosztja a színésznőt egy erős alakítás lehetőségétől) és a szabad szerelmet hirdető („Szökjünk meg innen, Sanyi! Kizsigerelnek! Tenyészállat leszel! Apa! Férj! Háziúr!”), de szintén magára maradt Zsuzsa (Tordai Teri), akinek az életszemlélete a legközelebb áll Tomiéhoz, ezzel felülírva a gender-sztereotípiát – ki is veti magából a társadalom.

Bizony, az eredeti dráma vége közel sem az a felhőtlen harmónia és kacagás, ahogy az előadás zárul: nyitva hagyja a kérdést, hogy van-e ennek a meggyötört párnak esélye saját és a kapcsolat sebeinek a begyógyítására. A telefonvonal végén pedig csak a (kizöklent?) idő: magunkra maradtunk, nincs segítség.

A kiegészítő programok közül két előadás foglalkozott a családon belüli erőszak témájával. A Topolcsányi Laura által írt szöveg (cím nélkül) arra hívta fel a figyelmet, milyen nehéz felismerni a környezetünkben élő, rejtőzködő bántalmazottakat. Életszerű helyzetek és karakterek, jól megírt dialógusok; lehet, hogy érdemes lenne egy még hatásosabb színházi formát (talán a monodráma és mondjuk, az orchideák?) találni ennek az erős anyagnak.

Ahogy az Orlai Produkció *Apád előtt ne vetközz* című előadása (Péterfy-Novák Éva regényét színpadra alkalmazta és rendezte Tasnádi István) igyekezett kifejező drámai formába önteni a megrázó, sokszor az elviselhetetlenségig kegyetlen és nézőpróbálóan kényelmetlen szöveget, amely hét valódi interjú anyagát sűrítette három generáció két tagjának drámájává, középpontjában két megnyomorított ember: nagypapa és unoka természetellenes kapcsolatával. Az előadás retrospektív narráció, monologikus és dialogikus jelenetek egymásba fonódása; az elviselhetőség határait sokszorosan átlépő (többször úgy éreztem, kevesebb is sok lenne), naturalisztikusan aprólékos (kell, hogy ennyire?) szöveget Péterfy Bori és Pataki Ferenc tolmácsolta elemi erővel. Kár, hogy a sátor nappali világosságában a fénytechnika mint hatáselem nem gazdagíthatta az előadást.

Külön említést érdemelnek azok a programok, amelyek kihívással élő művészeket szólaltattak meg. Tóth Károly *Másképp-Tánc* című kerekesszékes produkciója a korlátok közé szorított embernek a teljesség megélésére való törekvéséről, a kitörés lehetőségeiről szól (nem erre vágyunk mindannyian?) – a lehetetlen megkísér-

tésének költészete, az életöröm ünnepe. Személyisége is ilyen: derűs, bizakodó, tele életéhséggel, ahogy kemény munkával napjait megszervezi, ahogy örülni tud minden sikernek; ahogy – a nehézségek ellenére – elvégezte az ELTE történelem szakát, majd a KRE-n színháztudomány szakos diplomát szerzett. Pedig a sors nem volt kegyes hozzá: három hónapos korában egy lejárt szavatosságú védőoltás megbetegítette.

A táncművész Katona Imre is néhány pillanat alatt, tragikus balesetben veszítette el egyik lábát, egyben mindent, amiért addig kisgyermekkorától dolgozott. Segíteni akart, azért szállt ki a kocsiból. Nem adta fel művészi álmait. Elragadó humorérzékkel mesélt a hivatal packázásairól az egészségügynek a gyógyulást a hivatalos út betartása érdekében hátráltató útvesztőjében; majd pohártartónak használta a lábprotézist (Tóth Karesznek „csajos karkfája” van a tolószékén), és megtiltotta, hogy könyveket ejtsünk („az embert tisztelni kell, nem sajnálni” – mondja Gorkij); hát csak titokban szakadt meg a szívem, és maradt a humor, az önirónia és az önbizalom táplálta bizakodás által meghatározott, erős, fegyelmezett, céltudatos személyiség tiszteletteljes csodálatából és a reményből táplálkozó katarzis.

A végén megkérdezte, vannak-e problémáink. Akkor egy kicsit újra átgondolhattuk saját életünket – ez is érzékenyítés. Oberfrank Pál a program zárásaként még beszélt a színház, a művészet gyógyító erejéről, és arra kért mindenkit: ha nem tudunk vagy nem akarunk másokon segíteni, legalább ne ártsunk egymásnak. Azt gondolom, ez jó célkitűzés volna társadalmunk minden szintjén. A fesztivál pedig talán nyithatna új témák irányába is: lehetne még színesebb (akár szivárványosabb?); hiszen oly sok embertársunk érdemelné meg a figyelmet, együttérzést, elfogadást. Még csak a vesénket sem kelleme felajánlani.

Jut eszembe: annak a tehetséges fiatalembernek szüksége lenne úgy 50 millió forintra, hogy egy olyan protézist vehessen, amellyel tovább haladhat a teljesebb élet felé.

Fürj Katalin

Jegyzet:

¹ Gyurkovics Tibor: *Császármorzsa*; Gyurkovics Tibor: *Színházművek I.* Kráter Kiadó, 2003.

A *Badu mama gyermekei* Dina Velikovskaya *About a Mother (Pro mamu)* című, többszörös díjnyertes animációs filmjének bábadaptációja. Az alig több mint hétperces kisfilm (<https://vimeo.com/416460138>) az anyai sors időtlen történetét mondja el hagyományos népmesei elemekkel fűszerezve, s bizonyos értelemben a korai német romantika alkotásfilozófiai nézeteinek megfelelően.

Leghálátlanabb dolog a világon az anyaság – vagy mégsem?

Badu mama gyermekei. Kabóca Bábszínház, 2021. június 13.

Séd, 2020. 5. sz., 36. old.

Séd, 2021. 1. sz., 10. old.

A távoli Afrikában lakik egy anya három kisfiával. Noha a lehető legegyszerűbb körülmények között élnek, mégis minden pillanatban varázslat és boldogság veszi őket körül az anya hajának köszönhetően, ami olyan hosszúvá nőtt, hogy nem csupán az időjárás viszontagságaival szemben tudja megvédeni őket (s az egész falut is), de azzal fognak halat a folyóban, azon ugrándoz-

va játszanak és bújócskázhatnak napközben, s az ringatja álomba őket esténként. Ám a fiúk egyszer csak megnőnek, s elhagyva az anyai házat, ki-ki útnak indul, hogy valóra váltsa álmait. Először úgy tűnik, mindegyik gyerek megtalálja a maga számítását valahol a nagyvilágban – ám előbb-utóbb mégiscsak mindegyikük valamilyen bajba kerül. Ekkor jut eszükbe újra az édesanyjuk, aki addig mindig a biztonságot jelentette számukra, s most is hozzá kiáltanak segítségért. Az anyai fül természetesen azonnal meghallja a segélykérő kiáltásokat, s egyetlen kincsét, a haját feláldozva, mindegyik gyereket ki is tudja húzni a baj-

ból. Miután haja egy részéből halászhálót, másikból ejtőernyőt, a harmadikból meleg téli ruhát készít a gyermekeinek, ő maga kopasz fejjel éledgel tovább az afrikai faluban. Csakhogy, mivel most már mindegyik fiúnál ott van a mágikus haj, álmában az anya minden éjjel újra együtt lehet gyermekeivel egy olyan varázslatos világban, ami még szebb és vidámabb, mint a régi közös életük volt.

A szüzsé tehát valóban követni látszik azt a triadikus sémát (harmónia – harmónia felbomlása – harmónia helyreállítása [egy magasabb, szellemi szinten]), mely a romantika, különösen például Novalis meséire jellemző, s amelynek megvalósíthatóságát a költészet transzcendentális jellege szavatolja. A bábadaptáció azonban nem ezt a fajta patetikus utópiát valósítja meg. Itt a három fiút igazi honvágy fogja el, s a veszélyekből megmenekülve, mind haza is térnek anyjukhoz Afrikába. A hajdanvolt idill így épp azáltal állítódik helyre, hogy mindazt a szolgálatot, amit régen a varázslatos hajköteg jelentett, most már maguk a fiúk tudják majd elvégezni.

A történet tehát hibátlan: kellően mesés, ugyanakkor megható és tanulságos – kerek egész. A színpadi megjelenítés szintén bravúros, pazarul igényes a díszlettervezés, és a fekete háttér előtt életre keltett színpompás világ látványos és ötletgazdag; a történet sodrása kicsiket és na-

gyokat egyaránt magával ragad. Említésre méltó furcsaság viszont, hogy a darabban egyedülként felismerhető nyelv az angol; ami a történet megértését egészében véve természetesen nem zavarja, a kisebb gyerekeket azonban igen, hiszen hallják, de nem értik a szereplők beszédét. Emiatt hasznos lehet, ha a közönségbeli anyukák felkészülnek egy esetleges „szinkrontolmács” szerepkörre (is).

Lovizer Lilla

A lehetetlen megkísértése

Zavarba ejtő. Ha bővebben kellene kifejtenem: nagyon zavarba ejtő. Ebben összegezhetek a legfőbb benyomásomat a Kabóca Bábszínház produkciójáról. És bár nem mondhatom, hogy húsz éve bábéladásokkal kelek és fekszem, azt igen, hogy soha a Kabóca ilyen messzire nem ment a kísérletezésben, soha ekkora kockázatot nem vállalt, úgy tűnik tehát, hogy a társulat vállalkozó szellemét és kreatív készleteit a járvány nem apasztotta le.

Maga a történet is összetettebb, mint az a bábéladásoknál megszokott. Címadója *Badu mama*, az anya, sőt bizonyos értelemben az Anya, az Eredet, akinek védelmező ereje a világot átfogó gyönyörű és emberfeletti hajkoronájában rejtezik. Nagyon finom utalás, hogy a játék elején, amikor ez a csoda még teljes, *Badu mama* hajánál fogva lekötözve nevelgeti három gyermekét, vagyis áldozatos anyasága

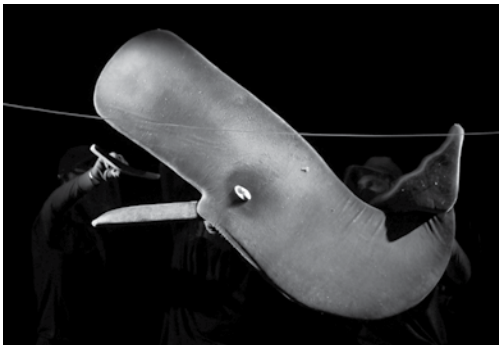
egyszerre teszi csodálatosan teljessé, de ugyanakkor rabbá is az asszonyt.

A színhely: Afrika, a képi világ, a zene és természetesen a bőrszín félreérthetlenné teszi a kiindulást. A kiindulást, mert a három fiú bár együtt, de végül mégis három különböző irányban vág neki a világnak, hogy a siker és kudarc ágbogain át végül az eredethez visszatérjenek. Az egyik Amerikába ér, New Yorkba, ahol meggazdagodva végül pénzeszsákjain trónoló, dollár után hajszoló milliommósként vágyik többre, mindig többre, a lehetlenségig. A másik fiú jellegzetes migráns. Gitárjával egy német kisvárosba csöppen, ahol bár megvigasztalja és táncrea perdíti a derék bürgereket, közbelép a mindenható állam, és a policáj betiltja az éneket és a táncot. Csend marad utána és nyomorúság. Csak a csecsemő bömből vigasztalhatóanul. És a harmadik, aki óceánjáró,

törékeny csónakjukon végül magára maradván sodródik a határtalan vízben, a harmadik hatalmas és könyörtelen halászhajóval – kínaival talán? – ütközik össze szó szerint és átvitt értelemben egyaránt. Végül bálna nyeli és köpi ki őket, míg nem marad se hal, se hajó, csak a végveszély.

A végveszély, amit *Badu mama* anyai szíve megérez, hogy aztán kalandjaiba már-már belepusztuló gyerekeit csodálatos, világnyi hajkoronájának feláldozásával menekítse ki a bajból, míg végül maga kopaszon, ékességétől és életerejétől megfosztva éppen csak megéri a három tékozló megtérését az eredethez, a gyökerekhez, az egyetlen helyhez a világon, ahol otthon lehetnek. Hogy aztán a játékot záró gyönyörű dal altató-e vagy sirató, azt ki-ki eldöntheti maga.

Ennek a közel sem hibátlan, kissé talán nyers, itt-ott egy kicsit talán elkapko-

dott előadásnak számos szép és nyilvánvaló értéke van. Jó történet, kacskaringós, de követhető, a játék alapját adó animáció rendkívül elvont világához képest konkrétabb, megfoghatóbb, a mindennapokkal azonosíthatóbb, szép dramaturgi munka Nagy Orsolyától. Remek bábok. Látványos képek. Gyönyörű fények. Grosschmid Erik kiváló látványtervező munkája. Remek zenék, különösen az afrikai motívumok, jellemeznek, szituációt teremtenek, helyén van mind. Őszinte köszönet a zeneszerző Kiss Erzsinek és munkatársainak, Pápai Istvánnak és Dudás Zsombornak. Jó előadás ez, csak zavarba ejtő. Nagyon zavarba ejtő.

Mert minden mást felülír és meghatároz a társulatnak az a döntése, hogy kiadja a kezéből minden (báb)színházak pótolhatatlannak gondolt eszközét: a nyelviséget. Ebben a nagyjából órányi előadásban egyetlen magyar szó sem hangzik el. Vagyis van szó, vannak mondatok, de „afrikaiul” és angolul és németül és (talán) kínaiul, vagyis úgy van némi szövege a játéknak, hogy az alkotók biztosak lehetnek benne: a kisgyermek korú publikum egy árva szót sem fog érteni belőle. Etlilik egy kis idő, mire a felnőtt néző ráébred: itt nem lesz váltás, ez most már így marad. Istenkísértés, csak azt mondhatom. Mert bár az alkotók bizvást számíthattak arra, hogy a felnőtt kíséret nyújt majd némi segítségzet az érthetlenségben elvesztett kicsiknek, képtelenség lehetett pontosan kiszámítani, hogy ez mire lesz elég. Egy bizonyos: bár a bábszínház közönsége kissé zajosabb a felnőtt színházakénál, ezúttal az átlagot is messze meghaladta a nézőtér fel-felerősödő duruzsolás. A kérdések és fordítások alapzaja, gondolom.

De nyilvánvaló, hogy ez nem lehet elég. Képtelenség és nem is tisztességes egy előadás érthetőségét egy határon túl a gyerekeket kísérő felnőttek beavatkozására bízni. Vagyis, ha a társulat következetesen hú akart lenni saját döntéséhez, akkor a szinte teljesen feladott nyelvi jelentés helyére olyan intenzív, kifejezőerőben annyira gazdag, átütő nem nyelvi eszközrendszer kellett állítani, ami elmond mindent, elmondja azt is, amit ezúttal nem mondanak el a szavak.

És az a helyzet, az ebben az előadásban az elképesztő, hogy megcsinálják!

Megcsinálják a bábok maximumra turbózott gesztusaival, a hangerővel, hangsúllyal, a hangok színezetével, vagyis egy olyan nyilván hihetetlenül fárasztó báb-színészi jelenléttel, amihez foghatóra kabócás múltamban talán csak Danny Bain egyszemélyes produkcióiban tudok visszaemlékezni. Ebben a játékban minden, a fények, a képek, a zene, de mindenekelőtt a színészek jelenlétének ereje azt a lehetetlen küldetést próbálja beteljesíteni, amit a jelentéssel bíró szavak nélkül maradt színház számára a jelentéssel bíró előadás létrehozása jelent. Álljon itt a nevük abban a különbséget nem tevő, betűrend szerinti sorban, ahogyan a színlap is – nagyon helyesen – megjeleníti őket: Bartos Ágnes eh., Benkő Zsuzsanna, Berta Csongor, Csörögi Gábor, Miller Patrik, Szívós Réka. Álljon itt a rendező, Varsányi Péter neve, aki mindezt összefogta. Az előadás végén hosszú, meleg taps köszöntötte őket. Ezúttal is csatlakozom hozzá. Szívből.

Hogy hibátlan-e az előadás? Nem. Bizonyára sok részletet lehetne finomítani, a kiindulásul szolgáló animáció mindent mindenné átalakító, csodatévő lehetőségeivel az ezen a téren egyébként igazán erős Kabóca sem tudott mindig versenyezni. Talán lehetett volna a történeten is simítani, különösen a haláshajó – bálna – harmadik fiú környékén. De félre az okoskodással! Ennek az előadásnak a sorsa nem a végső részletek végső tökéletességén múlik, hanem azon, hogy a nyelv, de nem nyelv, a beszél, de nem beszél harmadfokú egyenletét, a pótolhatatlan pótlásának feladatát meg tudják-e oldani.

Én, a felnőtt azt mondom: igen. Nagyon nagy kérdés, a legnagyobb, a legizgalmasabb, hogy mit válaszolnak erre a gyerekek. Ha van a Kabócának kedve, erje hozzá, hogy ezt egy kicsit megkutassa, olyan tapasztalattal lehet gazdagabb, ami nem egyszerűen egy előadásról, hanem a bábjáték határainak lehetséges kiterjesztéséről szól.

Hogy a történet végén alszik vagy meg is halt Badu mama? Hogy belefáradt csak vagy bele is pusztult az áldozatba, hogy elkalandozott csemetéit az Eredethez visszavezesse, s közben kiragadja őket a halálos kelepceből, melyekbe ilyen-olyan csillagaikat követve belesétáltak? Nem tudom, pedig nem mindegy. Miközben az Agóra csodákkal telített kis világában a három vándor kalandjait néztük, Németországban, Belgiumban, Hollandiában ezek otthonát semmisítette meg az ár, Kaliforniában országnyi területeken tombol a tűzvész, Tokióban közönség nélkül rendezik meg a járvány sújtotta olimpiát. Azért van ez így, mert mi, az Anya tékozló gyermekei megszire kalandoztunk az Eredettől. Hogy van-e utunk visszafelé, hogy mire visszatérnénk, várnak-e még bennünket bárha holtra fáradt, de mégis élő, feléleszthető gyökerek, kinő-e még a valaha oly káprázatos hajkorona a mi nagy, közös Badu mamánk fején? Nem tudom, pedig ez az, ami végképp nem mindegy.

Fe-héér, fe-ke-te

Pepita. A Kabóca Bábszínház előadása, 2021. június 27.

A Kabóca Bábszínház egy már régebben is játszott előadás felújított változatát mutatta be a négy év alatti gyermekek, szülei és nagyszülei örömeire. Vesztl Zsófia, a darab rendezője magyartanár szakon végzett az ELTE-n, és ezt követően fordult a színház, illetve a bábszínház felé, kiegészítve tudását a klasszikus indiai Bharatanátjam táncművészet gyakorlataival. A darab dramaturgfeladatait Sőregi Melinda látta el, míg a látványért Csóka Eszter, a zenei élményért Koltai Katalin felelt. A két szerepet Benkő Zsuzsanna és Taba Dorottya Lucia játszották el.

Az előadás igazi főszereplői azonban a színek és főként a kontrasztjaikban rejlő lehetőségek látványos megragadása voltak. A színpad leginkább egy kuckóhoz hasonlított, ahol a fekete és fehér szín ellentétét a kisebb felületeken és elrejtett zugokban, zsebekben megbújó harsány színek összjátéka emelte ki. A „piros”, a „kék”, a „zöld”,

a „sárga” varázsszavakra előbukkanó foltok a közös játék lehetőségének különböző téri formáit tárták elénk. Szín, tér és hang kergetőzéseibe belefeledkeznek gyermek és felnőtt egyaránt. A színpad puha, lágy rejtkehelyeinek izgalmas és káprázatos hangulatot adott az ének és a különböző hanghatások ütemes ritmusainak változása. A szavak és dallamok egyszerűek, jól utánozhatóak, és a többszöri ismétlések ellenére is tartogatnak újabb és újabb felfedezésre váró területeket. A föld néha ugat, néha nyávog. Kézzel, lábbal egyaránt tapintható, megszólaltatható, és kérdéseire egy fűcsomó felel bárány vagy éppen egy boci hangjával. A színek, az állatok, a felületek, a textilanyagok sokszínűsége és sokfélesége teremti meg az interaktív játszótér számtalan csodáját. A szalagok, cipzárok, tépőzárak feloldják a határvonalakat az élő és élettelen, az egyszínű és tarka, a változó és az állandó világok között. Az ismeretlenben való tapogatózás darabosságát érezni a színészek mozdulatain, amihez képest üdítően hat a közös táncjelethez hajlékony, egymásba kapaszkodó akrobatikája. A mozgás itt is egyet jelent a

változással, a díszlet a cselekvés által változik, a történet is e szerint halad. A vége szinte meghatározhatatlan, hiszen a négy fő elem, a föld mint a fűzöld textiltalpak, a víz mint a kéken csillogó szaténszalagok, a tűz mint a piros bohócorrok és a levegő mint a sárgán izzó napkorong örök játszótársak maradnak, akik nappal fehér díszletben, míg éjszaka fekete háttérrel szolgálnak egymásnak. A színészek meghajlása a történet és a színdarab végét is jelölhetnének, azonban itt ez leginkább a katarzis pillanata, amikor a kisgyermekek végre birtokba vehetik a játék terét, kipróbálhatják a mozgató szerepét, és tovább írhatják a színek játékának meséjét.

A *Pepita* című előadás 2012-ről 2021-re frissített verziója örök érvényű, és az emberi kíváncsiság számára kifogyhatatlan elemek felhasználására épül. Kiváló közvetítője az empátia, a szeretet és a közös játék fontosságát hangsúlyozó kulturális élménynek. Gyermekek számára segítség a fontos kérdések megtalálásában, míg szülőknek támogató a jó válaszok megfogalmazásában.

Berta-Szénási Panna

Valamennyi idővel ezelőtt Jackről, a megmentőről írva beszéltem arról a reményemről, hogy egyszer nem azt látjuk majd a Kabóca színpadán, hogyan menti meg a hős az emberek piszkos kis ügyeit a „gonosz” honvédő állatoktól, hanem az ellentettjét. Azt, hogy jön egy hős, megmenteni a természetet. Már ami még menthető...

A mélység titka

Gréta. Kabóca Bábszínház. A. Gregusova Gréta című könyve alapján írta: Markó Róbert. Rendező: Markó-Valentyik Anna. Látványtervező: Bartal Kiss Rita. Zeneszerző: Cseri Hanna. 2021. június 13.

Minden kívánságom így teljesüljön! A Gréta című előadás éppen arról szól, hogy VII. Jeffrey Sterling, Somerset reménybeli címzetes grófja, vagyis Kisjeff hogyan jut el az egyik mélyből a másik mélybe, hogy onnan aztán fel- és még annál is feljebb emelkedjék. Mind a mély, mind a magas kettős értelmű. Kisjeff kiköpött hasonmása papájának, ő is olajipari kockázatelemző akar lenni, jövőjét olaj, benzin és kerozin aromás illata lengi be, fejében mint technológiai antológiában állnak szoros összeszerelési rendben a fúrótorony alkatrészei. Ez a mély, a nagyon mély, mert ez az apja sikereitől elkápráztatott kiskölyök maga is készen áll arra, hogy gátlástalanul nekirontson egy világnak, amit nem ismer, ami ott lenni, egy egészen más értelmű mélyben szorongva várja, hogy a két korábbi katasztrófát követi-e harmadik. Ha a két Sterlingen múlik, követi.

Történik azonban, hogy repülőgépek a tengerbe zuhan, és a haldokolva süllyedő Kisjeffet megmenti „valaki”, akinek talán meggyilkolni lenne inkább oka: Kisgréta, a bálnalány. Így jut ez az olajfekete álmából alázuhant gyerek le, egy egészen más értelmű mélybe, a megismerés, a megértés és a megszeretés mélységeibe. Ahol a felelősség születik.

A történetet Markó Róbert Andrea Gregusova Gréta című könyvétől inspirálva írta, és az inspiráció helyes szó itt, mert a könyv és a darab különbségei nagyok. Ami egyáltalán nem baj, hiszen megmaradt a lényeg, a természet, az óceán világának megmentése az emberi szeméttől, ami a színpadon az olaj. Most, amikor vagy a huszonnegyedik órában vagyunk, vagy már a huszonötödikben, semmi sem lehet égetőbb kötelesség, mint rázni és rázni a vészcsengőt, hogy a kicsik, akik ötven év múlva egy „szép, új világban” élnek esetleg nagyon nehéz életet, időben szembesüljenek a bajjal és a teendővel. Jó cél, bár nehéz mese.

A mély tenger császárnője, Nagygréta, úgy dönt, hogy Kisjeff – akit a hadügyér cápa boldogan kettéharapna – induljon útnak, hogy lássa, amit látnia kell. Bölcs döntés, mert a megismerés hallatlan erejére alapoz, arra, hogy amit ismerünk, amit a saját szemünkkel láttunk, azt nehezebben pusztítjuk el, viszont könnyebben vállalunk érte felelősséget. Az előadásnak talán ez a mélytengeri utazás a legkritikusabb és legszebben megoldott része.

Ma, amikor a televíziók a technika minden csodáját bevetve, egymással versengve

prezentálnak káprázatos mélytengeri képeket, istenkísértésre vállalkozik, aki megpróbál legalább valami hasonlót egy művelődési ház ezúttal talán egy kicsit tágas színpadán újratemetni. Az előadást rendező Markó-Valentyin Anna és a látványt tervező Bartal Kiss Rita szinte a lehetetlent kísérti. Szinte. Mert az eredmény fényes, a szó szoros értelmében, hiszen elsősorban a fények kiváló, olykor egészen meghökkenítő kezelése teremt közeget, a Nagy Kétség fényekben, színekben vibráló, irizáló pompázatoságát. A közönség és Kisjeff egy ütemre tája el a száját, és bár ez a viszonylag hosszú rész történetben szegényes, látványban annyira gazdag, hogy senki nem veszi észre a múlt időt.

Ebben nagy szerepük van a bábjaikat testükkel kiegészítő színészek gondos munkájának. Még a nagy testű, tehát szükségyszerűen nehezen mozdítható báboknak (VI. Gréta [Nagygréta] – Szívós Réka; Kisgréta – Benkő Zsuzsanna; Rettenetes Ruda – Csörögi Gábor) is van saját mozgáskultúrája, a kisebbek pedig valósággal lubickolnak a mese és az óceán otthonos közegében (Kegyelmetes Klausz – Taba Dorottya Lucia; Akármilyen Miroszláv, kakashal – Berta Csongor). Berta Csongor különösen elemében van, némiképp animációkra hajazó mozdulatai élénkek, hajlékonyak, az elmaradhatatlan „jópofa kis fickót” maradéktalanul előállítja. Kisjeff (Miller Patrik) pedig, aki éppenséggel egy számára minden szempontból idegen közegben jár, hullámzó, az úszást szinte hibátlanul imitáló mozdulataival válik egyre otthonosabbá a mély világban.

A mély világban, mely nemcsak pompás, de súlyosan sérült is. A „sűrű, fekete víz”, az olaj utáni hajsza víz alatti palotákat és életeket tesz tönkre, Kisgrétát árvává, Nagygrétát özvegygé teszik az egymást követő katasztrófák. Minden okuk meglenne tehát, hogy az „illetéklelen behatolót” Rettenetes Ruda fogai közé adják, kettéharapás általi halálra. De nem teszik, és ez a mese talán legfontosabb tanulsága: a nagylelkűség, a megértés ereje. Mert nemcsak Kisjeff érti és ismeri meg a világot, amelybe a fúróhegy gépi szenvtelenséggel behatol, hanem a mély világ is megismeri őt. Kisgréta még meg is szereti. Ez, a természetnek ez a nagyvonalú, még egyszer, talán utoljára megbocsátó gestusa az, amit nekünk, embereknek viszoznunk kellene végre.

Szép előadás, de korántsem hibátlan. Olykor az elkerülhetetlennél talán

tolakodóbb, harsányabb a nevelő szándék, egy kicsit oldottabb, finomabbra hangolt formája a didaxisnak nem gyengítette, hanem erősítette volna az üzenetet. Erre lettek volna kiválóan alkalmasak a dalok. Ehhez a történethez nagyon jól illik a zene és az ének, ami azonban ezúttal halványra sikerült, vélem én, a nem zenész. Ahogyan van a történetnek nagyon határozott, végig stílusban tartott képi világa, úgy zenei világa – vélem én – nincsen. Nagy kár, mert átgondoltabb, a koncepció lényegéhez tartalmasabban hozzáigazított dallam- és versvilág éppen azokat a nagy tanításokat tehetné volna élménnyé, amelyek most néhány csikorgóan didaktikus mondatukkal a torkunkon akadnak. És – vélem én – egy, a színészeket erőteljesebben támogató zenei alap segíthette volna az intonáció tisztaságával küszködő színpadiakat, mert így – vélem én – olykor bizony hamisan szólt a dal.

És végül: nem biztos, hogy szerencsés döntés volt Nagyjeffet, az olajkutatói kockázatelemzőt, a gróft, a lordot, a nagy embert ennyire epizodistává tenni. Mivel nem követte fiát a mélybe, nem osztozhatott kalandjaiban, megvilágosodásában sem. Nagyon nehéz elképzelni, hogy ez a mindvégig tutajon ücsörgő olajboldong megértőbb döntéseket hoz majd csak azért, mert fia látott, megismert, megszeretett valamit, amit ő maga nem. Mennyire szép, a történet lényegéhez mennyire hűséges lehetett volna a pillanat, amikor a mély tengerek császárnője, akitől szinte mindent elvettek a Nagyjeffhez hasonló lelketlen pénzeszsákok, éppen a fia életéért reszkető apa szeme láttára teszi meg azt, amit az emberek az övéivel soha. A kegyelemnek, a megbocsátásnak, az új esélynek ez a pillanata adhatta volna meg a katarzist és a boldog véget: a reményt, hogy ezentúl jobb lesz a világ.

Az előadástól a tengerek világának néhány valóban szép képével búcsúzunk. A költőien szép valóság hitelesíti a mesét, álmélnakodnak is a gyerekek a nézőtérre, és a felnőttek velük mosolyognak a maszk alatt. Nagy szükség lenne rá, hogy a mosolyból elszánás fakadjon. Mert egy fél hajszálra vagyunk attól, hogy ezeknek a gyanútlan kicsiknek nagyon nehéz és szenvedésekkel teli életük legyen. Vagy egy fél hajszállal már túl is vagyunk rajta. És ez nem mese, Kisjeff, ez nem mese. Aki nem hiszi, kérdezze meg David Attenborough-t.

Asztalos István

Hotel Menthol

Fenyő–Novai–Böhm–Korcsmáros: *Hotel Menthol* (musical). Rendező: Vándorfi László. Pannon Várszínház, 2021. június 21.

Ma, több mint húsz évvel a budapesti ősbemutató után már elmondhatjuk, hogy a *Hotel Menthol* musicalként is kiállta az idő próbáját, sőt a mai fiatal előadók nagyon is érzik a stílust, és hitelesen tudják színpadra varázsolni azt a felfokozott tvisztpartihangulatot, amely nélkül ez a darab bizony megfeneklík.

Fenyő Miklós és Novai Gábor zenés darabja most, a bezárt színházak évada végén kitűnő választásnak bizonyult. Az egyszerű szerkezetű, de örök érvényű slágerekkel teli rock and roll musical valóban egy nyári színházba illő produkció, akár családi musicalnak is nevezhetjük. A sztori lényege talán közsímet: az unatkozó testvérek, Zsilett és Frufru egy éjszaka ugyanazt az álmod látják, varázsnapszemüvegével megjelenik Mike, aki barátaival a fantasztikus hangulatú *Hotel Menthol*-ba tart. A két tini is csatlakozik a csapathoz, majd az úton csupa érdekes figurával találkozhatnak, akik alaposan felrázzák addig igencsak egyhangú lelkivilágukat. A szerelmi szálak kissé összekuszálódnak, de a legnagyobb csalódásuk az, hogy hiába érték úti céljukhoz, a hotelban éppen lekapcsolják a fényeket, mert éppen megszüntetik. Meg kell menteni – a szerelem és a rock and roll erejével.

Vándorfi László rendezése több szempontból sikeres. Biztos kézzel nyúl a musical műfajához, és nagyon jól dönt, amikor az eredeti librettóhoz ragaszkodik, és ha támaszkodik is bizonyos színházi előzményekre – a címhez a *Szentivánéji álmra* utaló alcím párosul –, az elég szublimáltan van benne az előadásban. A párbeszédnek pörögnek, az itt-ott már kicsit közhelyes poénok nem kapnak fölösleges hangsúlyt, ami szintén a játék javára válik. Az énekszámok, köztük a legendás *Limbó hintó*, az *Isztambul*, a *Casino Twist* jó témában követik egymást. A dalok előadásá-

nak színvonala nem egyenletes, de a stílust minden szereplő maradéktalanul hozza. Az igényes koreográfiát élményszámba menően adja elő a népes szereplőgárda, olyannyira, hogy a produkció vége felé a közönségből többen is felpattannak tvisztelni.

A díszlet minimális, ami önmagában nagyon jó, de érdemes lett volna esetleg több színnel, némi csillogással attraktívabbá tenni. A színpadképet ugyanakkor a szokásos retró stílusjegyeken túlmutató, igényes jelmezek mégis igen látványossá teszik, és egy olyan gondolati sikot hoznak az előadásba, ahol a néző szívesen időzik, mintha ő is feltette volna azt a bizonyos napszemüveget. Zsilett kosztümje szerint nem más, mint Travolta a *Grease*-ből, Frufru pedig Judy Garland az *Ózból*. Megjelenik Marilyn Monroe, Elvis és sok más sztár, akárha saját poszterükről sétáltak volna be az előadásba. Ez a játék láthatóan a színészeket is inspirálja, és nemcsak a jelmezt viselik, hanem egy csipetnyit az adott karakterből is magukra vesznek.

A színészgárda erősen összekovácsolódott csapatként viszi színre a produkciót, és a hangulattól, a pillanat adta körülményektől is függ, ki mit tesz aznap hozzá. A show-t ezen az estén Kovács Ágnes Magdolna vitte el, aki könnyedén, elegánsan alakította Csacsacsát a második felvonásban.

Mike szerepében Egyed Brigittát láthatjuk, aki ezúttal egy nyüzsgő, de magabiztos figuraként állítja elénk a hőst.

A színésznek kellő erőt tud mozgósítani ahhoz, hogy végig irányítsa a színpadi történeteket, felpörgesse vagy leállítsa a megfelelő pontokon. Sajnos hangja most nem szolgálta maradéktalanul, a mélyebb hangfekvésekben nem igazán jött át.

Soós Máté Bátor igazi felfedezés. Megnyerő énekhangja és a fentebb dicsért, finoman megjelenített Travolta-figura emlékezetessé teszi őt minden néző számára. Bízunk benne, hogy a pályakezdő színészt még számos szerepben viszonlatláthatjuk, és megtalálja helyét a magyar színházi életben.

Simonyai Lujza (Frufru) énekhangjával is helyállt, és fiatalságával hitelesen hozta a naiv tinilány karakterét. Holczer Réka (Mokka) dekoratív Monroe-jelmezében erős színpadi jelenlétével, táncművészetével nagyban hozzájárult az előadás hamisítatlan rock and roll hangulatához.

Németh Ádám határozottan sármos a kissé ügyetlen Bringaként, jól megoldja az egyébként nem túl hálás szerepet. A végkifejletre Keresztesi László is nagyon szimpatikussá teszi a bizonytalan, zűrös előéletű Prézlit (Presley-öltözékben). A színes-kedves kavalkádban a Kárpáti Barbara által alakított Klipsz karcosabb karaktere ellenpontként működik, ezáltal dinamikusabbá válik az összhatás. A sokaságból Egri Zsófia és Szele Dávid párdücmintás párosa is az erősebben karkirozó, távolságtartóbb játékkal tűnik ki.

Ladányi Ibolya

Vajon érti-e a mai interneten-zoomon-messengeren kommunikáló néző (főleg, ha az „y”, „z” generáció tagja), hogy mit jelentett Csehov korában a távkapcsolat? Kézzel, pacákat folyatós mártogatós tollal (hol van még 1943, amikor az Argentínába menekült Bíró László szabadalmaztatta találmányát, a golyóstollat?) megírni a levelet, feladni postán; hetekig várni a válasza, amely olykor elvesz a kézbesítés útvesztőjében; egyszerre megkapni három feltorlódott levelet, amelyeket három másikban kétségbeesetten követeltünk (párhuzamos postai monológok); miközben a feladó jelene és érzelmei rég múlttá változtak talán.

Sampanszkoje, pazsalujszta!

Carol Rocamora: *Kezed örökké szorítom*. Rendező: Oberfrank Pál. Latinovits–Bujtor Játékszín, 2021. június 29.

Carol Rocamora drámája Anton Csehov és szerelme/felesége, a színésznő Olga Knipper több mint 400 levelét dolgozza fel. Két egymásba fonódó sikertörténet: az egyre népszerűbb drámák írója és az ezek szerepeiben egyre sikeresebb színésznő távkapcsolata. (Csehov korábban azt írta egy barátjának, hogy hajlandó lenne megházasodni, ha neje Moszkvában élne, míg ő vidéken. „Ígérem, kiváló férj leszek, csak adj nekem egy feleséget, aki nem jelenik meg életem egén mindennap, mint a hold!” Megkapta.) Ritka, szenvedélyes találkozások; vágyakozás, némi féltékenység; levelek sikerekről, átmulatott éjszakákról Moszkvában, és a pálya csúcspontját jelentő nagy drámák: *Sirály*, *Ványa bácsi*, *Cseresznyés kert* születéséről a jaltai házban, miközben egyre fogy az életerő: felemészti a megfeszített munka, a jaltai éghajlat és a tuberkulózis.

Azt, hogy Oberfrank Pál rendezése kimozdítja az előadást a szöveg felkínálta felolvasó-színházi keretek közül, már a díszlet jelzi: osztatlan térben Csehov íróasztala, Olga öltözőasztala, székek, egy kerti pad – két gazdag élet egymás mellé zsúfolt díszletei, amelyek között szabadon mozognak a szereplők, mintha a távolság ellenére állandóan jelen lennének egymás világában. Az

asztalokon öt gyertya: meggyújtásuk jelzi az évek múlását. A sokáig funkciótlannak tűnő díványhoz a halál, a betegség képzelettel kapcsolódik: a szerelmi együttléteket tánc jelzi. (Lám, mennyi döntést kell egy rendezőnek meghoznia.) Egy kivetítőn korabeli helyszínek és a kor ikonikus alakjai, akik rendre feltűnnek a pár életében: Tolsztoj, Gorkij, az énekes Saljapin, az író drámáit sikerre vivő rendező, Sztanyiszlavszkij.

Levelek felolvasása, retrospektív narráció, dialógusok, megidézett Csehov-szövegek, melyek elemelik a levélváltás hétköznapi beszédhelyzetét: az előadás jó tempóváltásokkal egyensúlyoz felolvasó-színház és valódi interakció, realizmus és stilizáció határán. A két színész rutinos biztonsággal mozog a más-más jelenlétet igénylő helyzetek között. Varga Szilviának különböző hangjai vannak a szerelem, a szakmai irigység, a lelki furdalás, az aggodalom és a fájdalom kifejezésére. Alakítása különösen emlékezetes, mikor a Csehov-drámák nőalakjait idézi meg.

Kőrösi Csaba igazi átváltozóművész. Szerepeit (a Wikipédia szerint eddig 130-at) igényesen, pontosan fogalmazza, legyen az ízes beszédű népi figura, táncos komikus, öntudatos káderből

meghunyáskodó szolgává átlényegülő házmester (*Édes Anna*); a *Kabaré* titokzatos Konferansziéja vagy Puck a *Szentivánéji álomban*. Most szokatlan szerepkörben láthatjuk. Visszafogottan alakítja a szerelmes férjet, játékának sokféle árnyalata van a reményteljes vágyakozástól a kételkedésen át a csüggedt beletörődésig; a gyermek fogantatása és elvesztése körüli bizonytalanságot, aggodalmat, megaláztatást, keserűséget és tehetetlen ragaszkodást képes egyetlen arckifejezésbe sűríteni. A végére a szemünk előtt alakul át erejét vesztett, levegőért kapkodó (amúgy középkorú) öregemberré.

Csehov utolsó erejével pezsgőt kér („Sampanszkoje, pazsalujszta!”). Ahogy megyünk kifelé, a kivetítőn az özvegy idézi fel az író alakját. Csehov örök, mi csak egy kihasított időpillanatban voltunk tanúi élete egy szeletének, vagy amit a dráma megmutat belőle. Bár nem *Sirály*-szintű mű, mégis jó volt ott ülni végre a Játékszínben a párás, 40 fokos levegőben (a légkondi a zúgás miatt nem működik előadás közben, kedves nézőtársak), és nem a technika távkapcsolt minket össze szerelmünkkel, a színházzal.

Fürj Katalin

Cholnoky Jenő és...

Cholnoky Jenő és a Balaton. Laczkó Dezső Múzeum, 2021. június 26. – 2021. december 15.

A Múzeumok éjszakája rendezvényen nyitották meg a *Cholnoky Jenő és a Balaton* című vándorkiállítást a Laczkó Dezső Múzeumban. A tárlat a földrajztudós születésének 150 éves évfordulójára készült, de a pandémia miatt csak most sikerült bemutatni a nagyerdeműnek. A kiállításon a Laczkó Dezső Múzeum, a MTM Bakonyi Természettudományi Múzeuma és a Magyar Földrajzi Múzeum tárgyai láthatóak. Később az utóbbi két múzeumban is megtekinthető lesz a kiállítás.

Séd, 2020. 6. sz., 25. old.

Általában, mikor megnézünk egy kiállítást, nem is gondolunk bele, hogy milyen nehéz volt azt megtervezni és kivitelezni. Sok esetben a kiállítás is olyan, mint egy színházi darab, az építésével folyamatosan változik az arculata, úgy kell megkomponálni, hogy legyen bevezetése, tárgyalása, befejezése, és amikor a látogató kimegy a kiállításról, vigyen magával néhány információt, gondolatot.

Fontos kritérium, hogy akár egyetlen történet vagy egyetlen személy bemutatásának is logikusnak és látványosnak kell lennie.

Jelen esetben különösen nehéz feladatuk volt a szakembereknek, mert Cholnoky olyan ember volt, aki után nagyon kevés személyes tárgy maradt fenn; nem gyűjtött közeteket, ősmarad-

ványokat, mint barátja, Laczkó Dezső, hanem természetföldrajzi jelenségekkel és hidrológiával foglalkozott; tudományos munkái pedig folyóiratokban, utazókönyv vagy monografikus művek formájában jelentek meg. Ráadásul színvonalas kiállítást kellett tervezni, mert a bemutatandó személy városunk szülötte és nemzetközileg elismert földtudós volt.

Ezért szükség volt egy olyan történetre, ami a kiállítás mártírját adta. Fontos kritérium volt a választásnál, hogy a téma meghatározó legyen Cholnoky életében, kapcsolódjon a munkásságához, érintse azokat a helyszíneket, ahol szívesen töltötte pihenését, és ahol hobbijának, a festészetnek áldozhatott. Mik jöhettek számításba? Tudjuk, hogy életének legnagyobb részét Budapesten és Kolozsváron töltötte, 1896–1898 között Kínába is kiutazott, a legkedvesebb kutatási területe mégis a Balaton és környéke volt,

szakmai kapcsolatai és baráti kötelékei pedig *A Balaton és környéke tudományos tanulmányozása* című program alatt mélyültek el igazán.

A kiállítás bejáratában Cholnoky Jenő édesanyjának L'amour nevű kutyája fogadja a látogatót. A kiállítás falain végigkísérnek minket Cholnoky festményei, melyeken a Balaton-felvidéki és bakonyi tájakat, épületeket láthatjuk.

A sok képanyaggal illusztrált poszterekről megismerjük a Balaton-kutatási programot, ami meghatározza az egész kiállítás hangulatát. Továbbhaladva több óriásira felnagyított fotón Cholnokyt és kutatótársait: Laczkó Dezsőt és Lóczy Lajost láthatjuk, akik életéről szintén találunk ismertetőt. A posztereken több külföldi paleontológus képével is találkozunk, akik aktívan közreműködtek a Balaton-kutatásban.

A nagy terem közepén – jelezvén, hogy merre tovább – egy balatoni expedícióról láthatunk életképet, amelyen Lóczy Lajos vezetését követi hét társa. Az expedíciót egy korabeli fotóról elevenítették meg, amelyen az látható, hogy a befagyott Balaton jégén sétálva műszeres méréseket végeznek.

A hátsó teremben egy teljes falfelületet kaptak Cholnoky Jenő tagságairól szóló oklevelei. Később megtudtam, hogy elképesztő mennyiségű szervezetbe választották be, és azoknak csak egy töredékét tudták a kiállításon bemutatni. Ugyanitt kaptak helyet a Laczkó Dezső által gyűjtött ősmaradványok és ásványok is, melyeket egykoron még ebben az épületben őriztek. Az ősmaradványokat a kutatóprogram idején gyűjtötte, többségét Veszprémben, például a kavicsfogó álteknőst is. A kiállított ősmaradvány az eredeti hiteles másolata. A terem másik oldalán két kinagyított fotón templomromok tűnnek fel, melyeket Cholnoky is lefestett. Az eredeti festmények mellettük láthatók, ahogy a földtudós festőállványa, kellékei, valamint a fényképezőgépe is.

A kiállításon helyet kapott Lóczy Lajos legendás malomkő asztalának rekonstrukciója is, számtalan Cholnoky-különlenyomattal együtt. Az asztal Lóczy Lajos arácsi birtokán számtalan tudományos vitát volt kénytelen végighallgatni. Eredetije ma a tatai Geológus Kertben látható. A „kis szoba” falain Cholnoky budapesti házából, valamint a kolozsvári irodájából láthatók fotók, valamint Cholnoky feleségének, Fink Idának Tömi kutyája is megjelenik.

A tárlók falain több alkalommal is láthatunk részleteket Lóczy Lajos és Laczkó Dezső levelezéseiből. Az eredeti levelek nagy része a múzeumban található, ezeket Rainer Pár dolgozta fel.

Cholnoky Jenőt 1940-ben a Magyar Érdemrend Középkeresztjével is kitüntették, amit szintén megtekinthetünk.

Végezetül egy veszprémi takarékpénztári tisztviselő, Péti Szilveszter 1910-es években készített képeit nézhetjük meg a vetítő segítségével. A képeket a Balatonról és környékéről készítette.

Összefoglalva, a kiállítás szöveges információinak mennyisége, színvilága és méretezése tökéletes. A tárlaton látható Cholnoky-festmények és a kivetített képek visszarepítenek az 1900-as évekbe. A tárlat megállópontjai harmonikusan illeszkednek egymáshoz. A három földtudós kapcsolatáról kiderül, hogy nem csak szakmai kapcsolatban voltak egymással, hanem mély barátság kötötte őket össze.

Általában igaz, hogy egy kiállítás anyagában terjedelmi és egyéb okok miatt nem lehet mindent kiírni. Ezért, aki igazán szeretné megismerni a három földtudós kapcsolatát, az 1900-as évek eleji Veszprémet vagy Laczkó Dezső és Lóczy Lajos levelezését, az kérjen tárlatvezetést Rainer Pál főmuzeológustól, aki a kiállítást és annak ismertetőjét készítette!

Katona Lajos Tamás

Kicsi és nagy

Klimó Károly kiállítása. Művészetek Háza, Modern Képtár, Vass László Gyűjtemény.
2021. május 29. – július 31.

A Monostorapátiban élő, idén nyolcvanötödik születésnapját ünneplő mester, Klimó Károly a Magyar Képzőművészeti Egyetem korábbi festőtanára, a kortárs magyar festészet egyik doyenje, élő klasszikusa, a második világháború utáni lírai absztrakció és informel hazai irányzatának egyik kiemelkedő képviselője. Most megnyílt új kiállítását régi német ismerőse, a Földényi F. Lászlón keresztül megismert Axel Matthes író, könyvkiadó nyitotta meg. A kiállítás megnyitásával egy időben megjelenhetett a Művészetek Háza kiadásában – Földényi Júlia értő tolmácsolásában – Matthes *Táj megvilágításban (Durchgeleuchtete Landschaft)* című, Klimó Károly Veszprémben is látható műveinek reprodukcióival kísért kiadványa.

Séd, 2019. 6. sz., 13. old.

A Klimó Károly munkásságát ismerőknek nem hathat meglepetésként, hogy a társ-művészetek, így az irodalmi alkotások, versek és prózai művek inspirálták egy-egy sorozatát. Pályája indulásakor

is számos könyvillusztrációt készített, de később is alapos, tájékozott „olvasó” volt, számos általa kiemelkedőnek vélt alko-

tó művei (Antonin Artaud, Franz Kafka, Thomas Bernhard és sokan mások) inspirálták egy-egy korszakát. A 2021 nyarán megnyílt, rejtélyes módon *Kicsi és nagy* című veszprémi kiállítása bevezető szövegében maga Klimó mondja el, hogy Matthes erőteljesen poétikus, esszéversnek is beillő szövege szinte azonnal, annak olvasása után hatott rá. Ezért is mondható szerencsésnek a körülmény, hogy Matthes esszéje a megnyitóval egy időben megjelenhetett, így a magyar közönség is megismerheti ezt az írást.

Matthes hozzájárulása a Klimóval így közös kiadványhoz egy hat fejezetre tagolt, irodalmi idézetekkel gazdagított és az ember, természet és táj viszonyát vizsgáló, irodalmi és művészetelméleti szövegek mély ismeretét tükröző, ám végső soron saját, szubjektív tájbenyomásait rögzítő esszé. Feltűnnek benne a világ- és a német irodalom klasszikusai (Petrarca, Goethe, Heine), de magyar szerzők (Hamvas Béla, Márai Sándor) is, akik egyenként és külön-külön is bizonyítják, hogy az európai kultúra képviselőit már évszázadok óta foglalkoztatja az ember és a természet, illetve a természetből az ember által megismert és „domesztikált” táj leírása. Matthes pedig ezeket a kapcsolatokat vizsgálja a szövegekből előtűnő emlékek alapján, amit kiegészít egy-egy szubjektív utazási élmény (Erdély, Harz-hegység, Marokkó, Szilézia) fel-feltűnő személyes emléke. A német szerző panteisztikus, egységre törekvő, de nem ad sehol teljes képet, a kihagyásokkal és elhallgatott részletekkel dolgozik, ami hozzájárul szövegeinek – a magyar irodalomban leginkább Mészöly Miklós írásmódjához hasonlító – szimbolikus értelmezési lehetőségeihez. Joachim Ritter német filozófus tételét is visszhangozza Matthes írása, hogy az ember által megismerhető, felfogható táj minden esetben „az érző és érzékeny szemlélő számára a látványban esztétikailag megjelenő természet”.

Itt, ezen a ponton kapcsolódik leg-erőteljesebben Klimó képciklusa Matthes írásához. Klimó gesztusokra építő, festékrétegekkel operáló alkotásai ezeket a természeti elemeket idézik meg, és nem a konkrét tájleírásokat. Semmi esetre sem tekinthetők tájképnek, de a művész szub-

jektív reflexióinak sem. Nem kételkedhetünk a festő saját attitűdjére vonatkozó állításaiban: itt nem illusztrált, hanem a szöveg legmélyebb rétegeit akarta vizuálisan megnyitni az olvasó számára. A német író pedig a tájak mögött felsejlő anyagi tartalmakat metaforikus értelemben, de erős hangsúllyal jeleníti meg: a nap fénye, a föld ásványai, a tűz lángja és annak árnyéka fontos visszatérési pontok írásában. Klimó képein ezek a sötét, magyar festészetben gyakran földszíneknek nevezett fényelnyelő materiák kavarganak, és bennük időnként felvillannak az ásványi ércek (arany, ezüst) hatását keltő felületek és az azokat létrehozó ecsetvonások. A festő nem elvesz, hanem mindig hozzáad. Nem illusztrál, hanem értelmez. Gesztusai tudatosan kis méretre redukáltak, de a kiállítóter csendje megnöveszti őket. Nem újdonságot állít, hanem az ősi, megismert és megélt természeti elemekről és a rájuk vonatkozó emberi tapasztalatról mond újat.

Sok helyen kék gesztusok is feltűnnek Klimó képein. Matthes szövege alapján ez a szín az ég szimbóluma. A kínai természet- és művészetfilozófia szerint minden matéria csak megtűrt elem az ég alatt. Az ég adja meg mindennek a léptékét, a távolságot, a mélységet, az atmoszférát. A kék gesztusok Klimó műveiben is hangsúlyos helyet kapnak, de nem tolokodók, nem uralkodnak. Sokkal inkább csak befurakodnak a mélyebb, öblösebb ecsetvonások közé, ám minden megjelenésük alkalmával létrehoznak egy olyan belső ritmust és összehangzást, amely betelíti a hordozó felületet, és létrehozza a léptéket magát.

A kiállításon a festmények címei nélkül, önmagukban állnak, nincsenek kiállítási címkék sem. A falon olvasható bevezető sorok megfelelően magyarázzák a művész szándékait, aki nem akar újra és újra magyarázatot adni, csak újraélni a természet és a művészet ősi közösségét, annak magikus terével és hiedelmeivel.

Tóth Károly

Persze, hogy nem lehet másként kezdeni az írást, mint hogy mindig öröm betérni a Vass Gyűjtemény bukolicus kisebb-nagyobb tereibe, katartikus mindig újra bepillantani a 20. századi magyar piktúra megújulásának folyamatába, a forma megújítása, a szín ökonomikus alkalmazása, a vonal teremtő erejének csillogása teljesítményeibe.

Táj megvilágításban

Ezúttal a felső szinten egy olyan kiállítás nyílt május utolsó napjaiban, melynek alkotója ugyan éppen a gyűjteményben meghatározóan jelen lévő festői gondolkodástól radikálisan eltérő oeuvre-t teremtett, ám a minőségek sosem kioltják, hanem erősítik egymást.

Hogy Klimó Károly 85 éves, az elképzelhetetlen. A művész évtizedek óta felszabadult, mondhatnám laza és oldott kommunikációjával, meghatározó művésztanári tevékenységével s nem utolsósorban friss, eleven, folyamatosan elvont, érzelem- és indulatgazdag festészetével egy mindig a fiatalokhoz is közel álló szemlélet képviselője. Nagy generáció tagja. A 20. század hatvanas éveinek elején sorra-rendre indultak a pályán a később szinte iskolateremtő mesterek: Gyémánt László, Szabó Ákos, Lakner László, Bak Imre, Deim Pál, Sváby Lajos, akik adott esetben egymástól nagyon eltérő elképzelések megvalósítói lettek. Klimó Károly érlelődési folyamata viszonylag hosszabb volt a Képzőművészeti Főiskola elvégzése után. Majdnem negyvenéves, amikor első önálló kiállítását rendezte, viszont már a hetvenes évektől egy olyan nagyon

személyes felfogás markáns képviselője, amellyel szinte egymaga tör utat a kortárs magyar festészet dzsungelében. Festőiségének nincs nagyon hagyománya a magyar piktúrában, ő maga intenzíven figyeli a kortárs nyugat-európai jelenségeket, fontos számára Soulages, Tàpies munkássága. Meghatározóan osztrák, német területen mozog otthonosan. Elvont, az informált képviselő, mindig feszültséggel teli színgazdag, expresszív festészetének értékeire inkább figyelnek fel külföldön, mint itthon. Indulatgazdag, eleven világa miatt ösztönös művésznek gondolhatnánk, de ez tévedés. Éppen az művészetének egyik értéke, hogy rendkívül tudatosan dolgozik, aminek egyik forrása olvasottsága, műveltsége. Nem véletlenül foglalkozott illusztrálással sem, megújítja ezt a műfajt deviáns képi értelmezéseivel. Foglalkozik Kafkával, Artaud-val, s már a kilencvenes években kiállítja rajzait, melyek Marquis de Sade műveihez készültek. Ezt a Sade-sorozatot 1992-ben kiadta a müncheni Matthes und Seitz kiadó. Régi tehát a festő barátsága Axel Matthes könyvkiadóval, akinek *Táj megvilágításban* című írása kapcsán készítette el a most bemutatott műegyüttesét, s

akivel való ismeretségét Földényi F. Lászlónak köszönheti.

Aki szemléli az egyéni technikájú munkákat, jó, ha előbb nemcsak kézbe veszi a megjelent kiadványt, de legalább bele is olvas a szerző, Axel Matthes igen összetett, burjánzó, hatalmas műveltségről és különös természetszemléletről (-imádatról!) tanúskodó írásába. Klimó Károly pontosan írja: „Elképzelhetetlen számomra az a szempont, hogy hagyományos vagy tárgyias módon lehetne közeledni ennek az írásnak a szelleméhez.” Természetesen nem is a hagyomány, s nem is a tárgyias megközelítés irányítja a festő kezét, tudatát, hanem az erős empátia, a baráttá vált kiadó mély gondolatiságának érzelmi és intellektuális túlfűtöttsége, melyre szinte szerzőtárrá növe építi rá feszültséggel, mozgalmassággal, sötét hangoltságú, ám fénytel telt munkáit. Klimó Károly életkora lehet, hogy annyi, amennyi, de vibráló festői praxisában nincs semmi nosztalgia, semmi múltba révedés, hanem mindez egy kortárs festői intellektus (hang)súlyos jelenléte.

Feledy Balázs

A megvilágított táj

Axel Matthes – Klimó Károly: *Táj megvilágításban*. Vass Gyűjtemény katalógusai 23.
Kiadó: Művészetek Háza, 2021

Számtalan olvasata létezik egy szövegnek a befogadó tekintetétől függően. Így soha nincs teljes olvasat, mert mindig kiemelünk valamit, ami eltakar másokat. De így van jól, mert ha létezne mindent átfogó értelmezés, megszűnne az alkotás titka, megfoghatatlansága, irracionáltsága, talán éppen az a dimenziója, amitől alkotásnak minősül.

Kivételesen élénk, aktuális párbeszédbe kezdett Klimó Károly festőművész Axel Matthes müncheni német író, könyvkiadó *Táj megvilágításban* című művészeti-izolozó tanulmányával, ami a magyar kultúrában leginkább Hamvas Béla elképzeléseivel rokon. Matthesnél is a természet ártatlansága a fontos, az őszinte rácsodálkozás, a tekintet, ami rávetíti a másikra önmaga vetületeit. Földünk a mi múzeumunk – vallja Matthes: „Az égbolttal konkurálni lehetetlen most, ma és egyáltalán.” „Az ég a saját fényével formálja a tájat. Ez általa válik festménnyé és műalkotássá.”

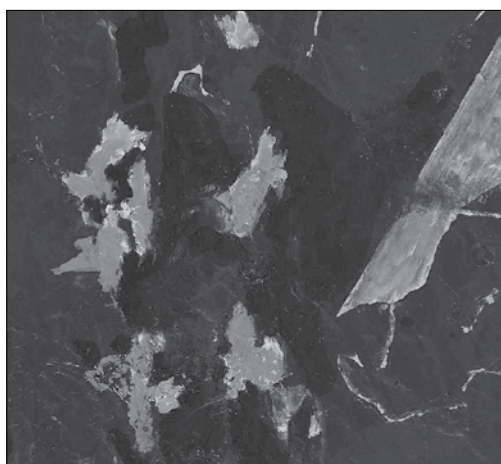
A festő és az író, a két rokon lélek párbeszédéből egy könyv is született *Táj megvilágításban* címmel, a Veszprémi Mű-

vészetek Háza kiadásában abból az alkalmából, hogy a festményciklusból kiállítás nyílt *Kicsi és nagy* címmel a Vass László Gyűjteményben 2021. május 29-én.

Klimó számára a szöveg – akárcsak a táj – meditáció és koncentráció, csendzóna, egyfajta vég és új kezdet, amit még érdekesebbé tesz az a körülmény, hogy a koronavírus-járvány idején született meg ez a festményciklus. A könyv utóiratában a festő kifejti, „a tanulmány szellemével való azonosulás és a szenvedély vezetése” ezeknek a megjelent, illetve kiállított képeknek, rajzoknak a létrehozásában. Hozzáfűzi: „Az én munkáim kiváltképp egy réteget igyekeznek megragadni Axel Matthes írásának gondolatvilágából. A fényből

és árnyékból, éjszakából, az ismétlődő hajnalokból gyúrt világ szimbólumokba sűrítése volt a célom, vizuális attribútumok segítségével.” A fény titokzatos jelensége a mai napig nem veszítette el a varázsát. Klimó perspektíva nélküli vörös, barna, kék, fekete ciklusában apokaliptikussá válik. Akárha egy holt tájra, egy kiegészített bolygóra érkeznénk, ahol alig akad már fű, fa, virág. A tudomány, a technika átformálja, elfoglalja az egész Földet, amit mintha űrhajóból látnánk Klimó képein. Axel Matthes mondta a kiállítást megnyitó beszédében, hogy Klimó egy „űrhajó”. Mintha űrhajóból nézné a Földet a festő. Valahogy úgy, ahogy távozóban Isten is láthat utoljára bennünket. Vagy ahogy először pillantja meg azt a másik világot. „Képei áradó párbeszédet jelentenek a fény és a sötétség között.” Klimó a Földet meghagyja földnek, az alapot sötétnek. Ezt a sötét anyagot formázza a fényvel. „Ráncok, gödrök, redők, inak, erek, orr – csakis ezek által válik a táj egységessé és teljessé. Fény nélkül min-

den magányos. A fény övezi a sötétséget” – magyarázza Matthes.

Én még azt is megkockáztatnám, hogy Klimó mintha valamiféle lefagyasztott vulkánkitöréseket festene absztrakt képein. Lefagyasztott látást, tüzet. Ezzel a lefagyasztással kizárja az időt mint tényezőt. Ez a jegelés, mélyhűtés annyira jól sikerül, hogy néhol már akár korcsolyáz-

hatunk is fekete Földjének vörösből kékre váltó járataiban.

Felmelegedés vagy jégkorszak?

„Amit ma a természettel művelünk, az a természet megcsonkítása” – rója fel tanulmányában Matthes. Éppen ezért úgy véli, a természet szeretete nem korlátozható a rajongásra, mert az valójában etika.

Ezzel az izgalmas párbeszéddel a két mester, a két rokon lélek arra figyelmeztet mindenkit, hogy elodázhatatlanul szembe kell néznünk önmagunkkal, azzal, amit teszünk és amit nem teszünk meg a Föld védelmében, pedig kötelességünk lenne. Szembe kell néznünk a világgal. Újra meg kell tanulnunk nézni az égboltot, a fákat, a csillagokat. Ilyen értelemben találó a kiállítás címe: *Kicsi és nagy*. Az égbolthoz, a természet nagyságához képest kicsi a festmény, amit az ember alkot. Ám ez az alkotás nagyra nőhet, ha valaki benne látja meg a mindenséget.

Bartuc Gabriella

Romok – oszlopok – gondolatok – emlékképek

Stock. Korinek Gergely kiállítása. Művészetek Háza, Dubniczay-palota. 2021. június 12. – július 11.

Korinek Gergely Stock című kiállítása 2021. június 12-én nyílt meg a Dubniczay-palota Várgalériájában. A bemutatott képek négy nagyobb téma köré csoportosulnak. Ezek közül az egyik az *Ókori romok* sorozatcímet viseli. Az alábbi gondolatok ezekhez a képekhez kapcsolódnak.

A Korinek Gergely képein látható „romok” vagy inkább oszlopok régi ismerőseink. Felidézük számomra például a Szentkirályi–Détsky-féle *Az építéset rövid története* című alapmű (Budapest, 1959) fedőlapját. Valamennyi azon látható oszlop Róma város egykori fórumán, a Forum Romanumon emelt templomok „romjai”. Előtérben az isteni testvérpár, Castor és Pollux, háttérben pedig az egykori levéltár, a tabularium előtt Vespasianus és Saturnus templomának oszlopai láthatók. A három templom közül legkorábban Saturnusé készült el, századokkal Krisztus születése előtt, majd az isteni ikreké. Legkésőbbi a Vespasianus császár tiszteletére szentelt templom a Kr. u. 1. század második feléből. Ezek a templomok szinte valamennyi Rómáról szóló kiadványban

megjelennek, emblemikus építészeti rekvizitumai egy letűnt, de a nagyvárosi Rómával ma is együtt élő, együtt „lélegző” világnak, s emellett nyilván nagyon „fotogének” is! Egyébként Vas István is leszögezte: „Rómában is legszebb a rom.” (Vas István: *Ez az út...*)

Az antik templomépítészet meghatározó szerkezeti elemei közé tartoznak az oszlopok. A rómaiak átvették a görögöktől a dór, a ión és a korinthuszi oszloprendeket, majd megalkották saját változataikat. A korinthuszi, illetve a ión és a korinthuszi oszlopfőkből létrehozott kompozit oszlopfők legfőbb ismerve a csipkézett szélű, stilizált akantuszlevél. Amíg a görögök vagy a rómaiak a korinthuszi oszlopfők megalkotásához a természetben látottaktól haladtak a kőbe faragás felé, addig

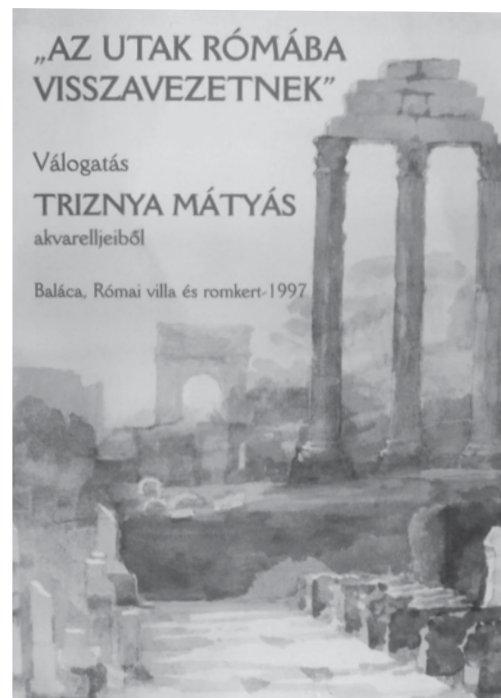
mi (magamra és kortársaimra gondolva) fordítva tettük meg ezt az utat. Ismertük az emlékmagyort vagy annak egy részét, azután, amikor már lehetett, megláttuk a Campidoglióról, az egykori Capitolium-dombról a fórum felé haladva az ott burjánzó, néha éppen virágzó növény hatalmas vagy a földből éppen kibújó példányaikat. A reveláció erejével hatott! Ott volt!

Korinek Gergely: Ókori romok 9. (Fotó: Navratil Ferenc)

Korinek Gergely: Ókori romok 8. (Fotó: Navratil Ferenc)

A Triznya Mátyás balácai kiállításához készült leporelló címlapja

Ez az! Felismertük! Vitruviusnál, Julius Caesar és Augustus császár építésznél, a *Tíz könyv az építészetéről* című mű szerzőjénél olvashatjuk a korinthuszi oszlopfő hagyomány szerinti keletkezését: „Egy korinthuszi... szűz, megbetegedett és meghalt. Temetése után dajkája összeszedte edénykeit, amelyekben annak a szűznek életében kedve telt, és kosárba rakva a síremlékhez vitte őket és a tetejére téve... egy tetőcseréppel fedte be. A kosarat véletlenül egy akanthosz gyökere fölé tette. Időközben a közepén reá nehezedő súly nyomta akanthoszgyökér tavasztájban leveleket s indákat hajtott, hajtásai a kosár oldalai mentén növekedtek, és a cserép sarkainak terhétől kényszerítve kénytelenek voltak kifelé volutákba hajlani. Ekkor a síremlék mellett elment Kallimakhosz [a szobrász]..., felfigyelt erre a kosárra és körülötte a növekvő levelek bájos voltára, s mivel gyönyörködött annak módjában és a forma újdonságában, ennek hasonlatosságára csinált a korinthusziaknál oszlopokat és határozta meg szimmetriáikat.” (Vitruvius 4, 1, 9-10 – fordította: Gulyás Dénes)

Korinek Gergelynek azonban nem volt célja, nem állt szándékában az oszlopfők valóságghú, minden részletre kiterjedő megfestése. Függetlenül attól, hogy milyen is volt az eredeti mintakép, inkább ha-

sonlítanak nála azok a dór vagy a toszkán oszloprendek párnatagból és négyzetes lemezből álló fejezetmegoldásaira.

A déli tájakon, így Rómában is, élesek, lángolóak a fények, és mélyek az árnyékok. Szabó Ferenc jezsuita költő így buzdította barátját, Triznya Mátyást, a festőt, a híres „Triznya-kocsma” névadóját:

...

„Szíved szemével lásd a létezőket
 hogy esengnek öröklétre vágynak
 add át tüzét a mediterrán nyárnak
 adj nekik új életet – csodást
 örökítsd meg a lángolást
 vedd fel a képbe mentsd meg őket
 mielőtt szürkülnek a színek”

(Szabó Ferenc:

Mielőtt szürkülnek a színek)

Azt hiszem, pontosan ezt tette *Ókori romok* sorozatával Korinek Gergely is. De pontosan melyik templom maradványairól is van szó? A tizenegy képből álló sorozat legtöbb darabján (1–5., 7., 9–10.) az oszlopok elrendezése, a tőlük balra mutatkozó valamiféle nyílás árulkodó. Ha jól megnézzük a Szentkirályi–Détshy-féle könyv címlapfotóját, a háttérben pontosan látjuk, igaz, kicsit messziről, s kicsit más nézetből a Vespasianus-templom oszlopaít,

gerendázatát és tetőzetének egy részét is. Az oszloptól balra festett bejáratszerűség pedig nem lehet más, mint a tabularium-levéltár hatalmas árkádsorának egyik íve. Korinek Gergely alapforrása tehát a római Forum Romanum ezen részlete volt, de hogy mi is volt a konkrét, sorozatalkotásra ösztönző mű (könyv, plakát, fotó stb.) a képek alapján és a téma kedveltsége miatt nehezen lenne kideríthető.

S hogy számomra miért is fontos ez, a kiállítás képei által megidézett néhány Róma városi „rom”? Többek között azért is, mert emlékeztetnek első találkozásomra a Forum Romanummal. Ugyanis az egykori egyetemistának úgy kellett számot adnia a fórum hajdan volt épületeiről, hogy csak térképek, diáképek segítségével szerezhette meg indexbe (leckekönyvbe) kerülő, érdemjegyekkel elismert tudását. S amikor először állt meg az a bizonyos, frissen végzett régész Róma város fórumának mellvédjénél, örömmel és boldogan állapította meg, hogy minden úgy van, ott áll, ahol tanulmányai alapján „lennie kell”!

Végezetül egy vallomás: szeretem Rómát! Szeretem romjait, szeretem oszlopaít a valóságban és a képeken is!

Palágyi Sylvia

Self Timer

Ujj Zsuzsi: *Self Timer*. Művészetek Háza – Dubniczay palota, 2021. július 21. – szeptember 12.

A kiállítást megnyitom! Kell-e ennél többet mondanom Ujj Zsuzsi képeiről? Lehet-e többet mondanom? Érdemes-e többet mondanom?

Beszélhetnék a képek keletkezéstörténetéről, a messzi múltba visszanyúló barátságunkról, lehetnék szószátyár intimpista visszaemlékező.

Beszélhetnék a képekről, meg-megállva egy-egynél, kiemelhetném a fekete-fehér kompozíciók merész képkivágásait, fel-említhetném a szürke árnyalatait, és elmerülhetnék a szexualitás, az elnyomott nőiség képekben megnyíló vallomásaiban, a kapcsolatok állott „pocsolyájába bedobott” kő verte hullámaiban. A szemérmes nőből kifakadó, magát kitakaró képek sorozatától, a boszorkányostól a halálos szerelemig.

Beszélhetnék a költőről, a későn felfedezett fotográfusról, akinek munkáihoz hasonló nem született a nyolcvanas években, de korábban és később sem sok.

Női testet így leképezve meg tán egy sem.

Elmélyedhetnék a képek mögöttes jelentésében, párhuzamot vonhatnék a gender manapság divatos vitáival, a kiszolgáltatott női sorsok reprezentásainak felidézésével Frida Kahlótól Janis Joplinig, akár Ladik Katiig.

Lehetnék kalauza a nézőknek, a kiállítás látogatóinak, és lehetnék kései szónoka a művésznek, aki későn, túl későn kapta meg az elismerést.

Felfedezték, számos kül- és belföldi sikere után itthon, Veszprémben is.

Ez talán némi elégtételt jelent, de díjra – ahogy én ismerem mintegy ötven éve Zsuzsit – sohasem vágyott.

Szerelemre mindig.

Dalai és képei erről a vágyról vagy ennek hiányáról szólnak. Ezeket mind el lehetne mondani, de amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.

Hallgatásom Aragon versét idézve válik teljessé.

Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter

Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter

Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter

Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter

Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter Zsalugáter

Zsalugáter?

A kiállítást megnyitom.

Durst György

A Laczkó Dezső Múzeum Képzőművészeti Gyűjteménye több jelentős művészi hagyatékkal büszkélkedhet, amelyek maguknak a művészeknek vagy az örökségüket gondozó hozzátartozóiknak a jóvoltából gazdagítják a múzeumot. Ezek között szerepelnek az Évszázad Kiváló Fotóművésze díjjal kitüntetett Tóth István számottevő mennyiségű fotográfiái, Géczy János József Attila-díjas író és képzőművész kollázsai, hasított plakátjai, képversei, valamint a Munkácsy-díjas Veszprémi Imre szobrászművész számos alkotása és vázlata. Ős-Nagy István festőművész (Pestszentlőrinc, 1913 – Steinach, 2004) több száz festménye és grafikája is nemrégiben került a kollekcióba, de az említett, ismert alkotókkal szemben az ő neve igencsak idegenül cseng még a hazai, 20. századi művészetet ismerő közönség előtt is. Az 1956-ban Svájcba emigrált művész szép sikereit pedig számos díj és elismerés bizonyítja külföldön. Gazdag hagyatéka nemcsak művészi szempontból vár feldolgozásra, de életrajzának adatai, sorsának fordulatai is kutatásra várnak.

Az ismeretlen festő: Ős-Nagy István

Őnarckép, 1965

Fővárosi születése ellenére gyökerei édesanyja szülőhelyéhez, egy vidéki településhez, a Veszprém megyei Ősi községhez kapcsolják, olyannyira, hogy 33 évesen, 1946-ban művészi előnévként vette fel a falu nevét, és szignói bizonyítják, hogy következetesen használta azt egészen haláláig. Ez a forma különböztette meg az azonos nevű kortárs erdélyi festőtől.

Munkásságát tekintve az emigráció előtti időszak egyik gyakori témáját, élményanyagát a tájképek – akvarellek és olajfestmények – alkotják,

amelyeken vidéki falvak, majorok jelennek meg, meghitt hangulatú részletekkel, piros tetős, fehérre meszelt falú házakkal. Egyértelműen realista hagyományt követnek, a nagybányai iskola plein air festészetének örökségét hordozzák. Zsenyei festményei alapján feltételezzük, hogy alkothatott az ottani művésztelepen, de látképei megörökítenek fővárosi és szentendrei helyszíneket is. Ennek az időszaknak az anyagát jelenleg főként a sárvári Nadasdy Múzeum őrzi, ahol a művésznek 1986-ban kiállítása volt.

Másik jellemző, korán megmutatózó műfaja, amellyel már az Iparművészeti Főiskolát frissen elvégezve kivívta az elismerést, a portré volt. Ennek köszönhetően nyerte el az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Jelinek-díját 1943-ban. A keresett portréfestőt elhalmozó megbízások között szerepelt Serédy Jusztinián hercegprímás arcképének megfestése, amely viszont megpecsételte a művész sorsát: 1948 után ennek következtében nem kapott kiállítási lehetőséget.

Ha az életút eseményei hiányosak is, a képek nyelve nem leplezi a mellőzése miatt az ismeretlent választó művész pályáján

Jobaházi parasztház

Az idő szimbóluma, 1970

1956 után bekövetkezett gyökeres változást. Természetes, hogy a svájci közegben tájképei megváltozott vidéket mutatnak, a lankás dombok, jellegzetes hazai faluképek átadják helyüket a magas hegyek közé szorított tóparti települések festőiségének. A rangos portrémegrendelések is folytatódnak idegenben, a megélhetést biztosítva. Radikálisan megváltozik viszont ebben az új közegben művészetének nyelve: a korábbi posztimpressionista szemléletet felváltják a modernizmus törekvései, széles teret engedve a technikai és műfaji-stilisztikai kísérletezés szabadságának.

A korábbi természetelvű, realista ábrázolás, a posztimpressionizmus laza ecsetkezelése egyrészt a formákat lebontó kubista szellemiség felé fordul, másrészt megjelennek benne a nonfiguratív tendenciák, a geometrikus absztrakt elemek. Paul Klee előtt tisztelgő 1962-es képe bizonyítja, hogy ismerte a híres svájci mester műveit. Ő maga hol színes formákból, hol csupán foltokból

Paul Klee emlékére, 1962

meg. Az említett kifejezési formák közé jól körvonalazható, önálló ciklusok illeszkednek, mint a kizárólag három színt használó ezüst-arany-fekete kompozíciók szériája 1962 és 1965 között,

építi nonfiguratív képte-reit, és a vastag festékfelületet változatos módon dolgozza meg.

A másik fontos tendencia, a svájci festészet korábbi művészeti kontextusától sem idegen, vizionárius-szürrealista látásmód az 1970-es években bontakozik ki festészetében. Az absztrakt kompozíciók színfoltjaiban átsejlenek a felismerhető, reális részletek, a sajátos, álomszerű világ szürreális absztrakt víziók formájában jelenik

valamint az 1967 és 1980 között többször is felbukkanó *Fekete ég*, illetve *Világos ég* sorozat. Ez utóbbiak az emberi sors egzisztenciális kérdései felé fordulnak szemlélődő, nemritkán pesszimista hangnemben. A megfogalmazás nemegyszer kozmikus időtlenséget sugall.

A meghatározó, nagy tendenciák mellett megtaláljuk az expresszív, naturalista vagy plasztikusan konstruktív jellemzőket is, mintha a művész bizonyítani szeretné, hogy otthonosan, könnyedén mozog ezeknek az irányzatoknak a kifejezési formáiban is. Jóllehet a festő életrajza és művészi pályaképe kutatásra vár, jól körvonalazódik benne széles stilisztikai skálán mozgó, különböző áramlatokat magába fogadó kísérletező hajlama, amely nem köteleződik el egyetlen irányba, hanem – a külföldön kitágult horizont következtében – sokszínű, egyéni hangú művészetet teremt.

Tevesz Mária

A futurizmus jegyében

Mihály Gábor: *Fortuna-kút* (1988). Veszprém, Fortuna-udvar

Az avantgárd stílusirányzatai közül a futurizmust az olasz temperamentum indította el és emelte világszínvonalra. 112 évvel ezelőtt Filippo Tommaso Marinetti (1876–1944) alapította meg a mozgalmat.

Az európai identitás egy-séges mitologikus világképe mint preformáció a 18. századtól fokozatosan felbomlott. Az antik mitológia – és keresztény allegória – által formált világ- és művészetkép klasszicitása oppozícióba kerül a modernitás technicista esztétikájával.

Ez az ellentét figyel-hető meg Mihály Gábor szobrászművész (1942–) veszprémi alkotásán is: a *Fortuna-kút* szoborkompozíció. A Fortuna-udvar központi jelensége a

görög Tykhé, a római Fortuna modern pendant-ja, vízmedence feletti posztamensen, dór oszlopon jelenik meg.

A nőalak, mint modern Fortuna, bal kezében önmaga kicsinyített mását tartja – utalván a fogadalmi, votív ajándékok protoreneszánsz ikonográfiájára. Jobb keze vízzel teli bőrtömlőn, hosszú, összecsukott szárnyai a megsokszorozott palástleplek felett emelkednek. A bonyolult csőrendszerek vízi istenségekre, vízfolyamokra asszociáltak, és egyben a bőségszaru egyfajta távoli képi derivációi. A bőségszaru – cornucopia – hagyományosan Fortuna attribútuma. (E köztéri szobor előképe a budapesti Flamenco Hotel felkérésére készült – a varieték világát közvetítő – háromalakos, festett fa szoborkompozíció: *Flamenco*, 1983.)

A *Fortuna-kút* alkotói folyamata során metaforahalmozást alkalmaz a művész. Egyidejűleg (vagy elsősorban) megjelenít egy andalúz flamencotáncost, konzekvensen és részleteiben is követve a spanyol folklór által megkövetelt ruha-, cipő- és hajviseletet. Büszke testtartással, provokatív tánclepésben előrenyújtott bal lába a befejezett táncmozdulatot követő indító alpozíció lendületében hullámozgatja a flamencoruha-szegélyt.

A túlhangsúlyozottan erotikus nőalak a férfilelket az érzékiség anyagi formájában rabul ejtő jelenség. Fiziognómiája, fedetlen keble és testarányai rokonítják az afrikai törzsi művészet termékenységidoljával, felidézve Pablo Picasso *Avignoni kisasszonyok* című kubista kompozícióját (1907, Museum of Modern Art, New York).

A *Fortuna-kút* mintegy neofuturista köntösben jelenik meg: a megsokszorozott ruhafodrok a mozgás dinamikus érzetét kel-tik. A kubizmus princípiumát, a prizmaszerűen felbontott – esetenként elforgatott, majd újjáépített – geometrikus képszerkezetet a futurizmus egyes útjain követi. A *Fortuna-kút* kürtőrendszere Fernand Léger (1881–1955) mechanikus humanitását is felidézi. Stilisztikája hasonlatos Fortunato Depero (1862–1960) festészeti és formatervezői kézjegyéhez. A teátrum és kabaré világában járatos Depero életművében a fantasztikumot a futurizmus technicista szemléletével társítja. *Fejek és csövek* című tempera hatású olajképét (1945, Mart, Trento e Rovereto) a robot humanoiddátétele és inverze: a humánus elgépiesítése jellemzi.

Az egykori László Károly Gyűjteményben – Dubniczay-palota, Morandini-terem – ugyancsak találkozhattunk Depero egy alkotásával: *Kompozíció alakokkal* (grafika, 1930 k.). Az antik morálfilozófia kapcsolódását A *három filozófus* reneszánsz képi toposzához Depero zseniálisan interpretálja.

Mihály Gábor *Fortuna-kút* szoborkompozíciója ahhoz a líneához tartozik, melyre dinamikai-tematikai szempontból Sascha Wiederhold (1904–1962) nagyméretű alkotása is fel-fűzhető. Egykor a Dubniczay-palota lépcsőfordulójában nyert elhelyezést a progresszív berlini Galerie Der Sturm köréhez tartozó művész dinamikus hieroglifákkal gazdagon benépesített, expresszív színvilágú variété-triptichonja. A pezsgő berlini művészeti életben meghonosodott Scheiber Hugó (1873–1950) dekoratív kompozícióin kristályosította ki a kubizmus és futurizmus vizuális örökségét.

Az erdélyi származású szobrász, Mihály Gábor a Dési-Huber Körben, majd a Képzőművészeti Főiskolán képezte magát. Munkácsy- és Kossuth-díjas művészként szobrászati életművében elsődleges helyet foglalnak el a sportolók és olimpikonok dinamikus mozgásának plasztikái: *Olimpia – Kerékpározók* (1993, Lausanne), Formula-1-es autóversenyzők szoborportréi (Mogyoród). Jelentősek a magyar történelem és művelődéstörténet kiválóságait megörökítő historizáló portréi, valamint emlékművei: *Arany János* (2017, Nagyvárad), *Ezredéves Emlék* (2000, Szarvas). Mihály Gábor a Veszprémi Művész Céh tagja volt 1997-től 2006-ig. A belvárosban lévő *Fortuna-kút* kivitelezése művészbarátjával, Babos Lászlóval (1947–) együtt történt, a szignatúrákat pecsét-szerű bevésés örökíti meg.

Huber Lilla Mária

Sokáig gondolkoztam, hogy szóvá tegyem, ne tegyem. Tulajdonképpen egész nap dohoghatnék a környezetben (no meg persze a Facebookon) látható gyengécske, sőt sokszor szörnyű dilettáns „művészeti alkotások” miatt. Nagy önuralom szükségeltetik, hogy az ember csendben maradjon, főleg, ha érzékeli, hogy olykor ezek a silány kivitelű munkák milyen sok ember tetszését nyerik el. „Csodálatos!” „Még több ilyen kellene Veszprémben!” – lelkesedtek. Nos, ezen a ponton éreztem, hogy muszáj tollat ragadnom, és elmondani a véleményem.

A lakótelepi nagy kép

Szóval nézegettem a veszprémi Halle u. 5. számú ház 30 méter magas tűzfalán készülő falképről a fotókat. Zavaros, de majd kialakul – mentegtem a készítőket nagy jóindulattal. Aztán elkészült a mű, és ugyanolyan zavaros maradt. Legalább már egyértelművé vált, hogy egy kézilabdameccs egy pillanatát örökíti meg. A témával nincs is semmi probléma, csak a kivitelezés sikeredett nagyon gyengére. Ha egy festményen valamit konkrétan, fotóhűséggel kívánunk ábrázolni, akkor bizony azt tisztességesen meg kell rajzolni. Eláru-lom, hogy a kezeket jól ábrázolni még a gyakorlott művészeknek is komoly feladat. Ennél csak a lábfej a nagyobb kihívás.

Ez esetben a kép egy fotóról készült, de a nagyítás során a formák, foltok teljesen eltorzultak, és ezek korrigálására nem volt meg a képesség. Hiába, no, nem olyan egyszerű 50–100-szoros nagyítással dolgozni! A felhők bongyorulatai is suttán merevre sikeredtek, pedig itt a festői szabadság rajzi kötöttségek nélkül szárnyalhatott volna. Az egésznek az egyetlen pozitívuma, hogy a színek nem rikítóak, kellemesen beilleszkednek a környezetbe.

Vajon milyen ábrázolás illik egy lakótelepi tűzfalra, ami a fal sivárságát ugyan megbontja, de mégsem idegen a környezettől? Milyen témák, és főként, milyen festési stílusban? Láttam már képeket magyarországi roma faluról, helyi roma festők által kipingált házakról, és teljesen helyénvalónak találtam, hiszen ezek létrehozását elsősorban a naiv festőkben munkálkodó ősi díszítő ösztön készítette (no meg valami idegenforgalmi haszon reménye is). Egyértelmű volt, hogy összetartoznak: a házak, a falképek, a lakók.

Úgy tűnik, kezd divattá válni a házak festése, legalábbis sokan próbálkoznak. Nemrég Tihanyban tiltották be realiztikus hattyúk felfestését egy házfalra, ezzel sokak felháborodását kiváltva. Úgy látszik, Tihanyban szigorúan veszik és őrzik a falu hagyományos arculatát – nagyon helyesen!

Bajorországban Oberammergau faluban is jártam, ahol szinte minden házat nagyméretű népművészeti ihletésű jelennetekkel, motívumokkal díszítettek. A legtöbb kép alkotója a Zwinck nevű festő volt. Ekkor jöttem rá, hogy amit ma klasszikus giccsnek tartunk, az tulajdonképpen a német népművészetből szüremkedett be hazánkba német telepések hatására. Tőlem ez a túldíszített, édeskés népi művészet távol áll, de hát ez német sajátosság és kuriózum – így kell nézni. Természetes, hogy a puritánabb magyar népművészetten nevelke-

dettként először szörnyülködtem, de aztán beláttam, hogy ezek a képek is a kultúrájuk szerves részei, és ösztönös díszítő- és köztársasági szülte őket.

Visszatérve a veszprémi falképhez: ez egy borzasztó nehéz műfaj, és rengeteg a buktatója. Nagyon nagy a felelőssége annak, aki ilyet készít, és annak is, aki ezt engedélyezi. Ahogy házakat sem lehet csak úgy ötletszerűen felhúzni, kizárólag szigorú városképi előírások betartásával, úgy az egész hatalmas tűzfalat beborító festmények legalább olyan szigorú elbírálás alá kellene hogy essenek. A lakótelepi nagy falak sivárságának a megbontása festéssel akár jogos igény is lehet. Javasolom ez esetben, hogy preferálják az absztrakt stílust, mert az közelebb áll az egzaktabb építészeti formákhoz. Az ennél bonyolultabb, realiztikus ábrázolásoknál inkább hívják ide Banksyt vagy más hasonló kvalitású művészt!

Tudom, szeretnék, ha az EKF a lehető legtöbb öntevékeny, lelkes amatőr mozgalmat, tevékenységformát felkarolná, és mindenkinek megadná a kreatív energiák megélésének örömét, de talán nem ez lenne ezeknek a megfelelő terep. Ha például valaki szeretne mint hegedűművész bemutatkozni, hát megengedhető, legfeljebb a közönség szétszéled. Aki meg festeni szeretne, annak adjanak egy vásznat vagy egy darab papírt, de ne egy 300 négyzetméteres tűzfalat!

A Westprememural nevet viselő projekt a Veszprém–Balaton 2023 Eu-

ropa Kulturális Fővárosa támogatásával és a Lélektér Alapítvány koordinálásával valósult meg. A képet Mentha (Ozsváth Gergely) és IKE (Moravetz Ákos) „graffitíművész-páros” festették. Szerintem nem egy egészen más profilú, amúgy fiatalok edukációjával foglalkozó szervezetnek (Lélektér Alapítvány) kellene teljesen szabad kezet adni a város vizuális képét meghatározó projektek esetében. Az ilyen nagyszabású, a város (lakótelep) arculatát sok időre, akár hosszú évtizedekre meghatározó akcióknál nagyon körültekintően kellene eljárni. Nem elég a lelkesedés. Szakemberekkel kell véleményeztetni a terveket.

Nem érzékelem, hogy az EKF csapata elgondolkozott egyáltalán ezeken a problémákon. Vajon fel vannak készülve a retentő vegyes színvonalú művészeti alkotások, az önjelölt művészek bemutatkozására? Van-e a fesztivál menedzserei között a képzőművészethez, a vizuális kultúrához értő szakember? Netán úgy gondolják, ehhez nem is kell szakértelem, hiszen ehhez mindenki ért? Esetleg mindegy, csak sok program legyen, mindenki részt vegyen benne? Nem tudom, hogy mi a jó válasz, hiszen az EKF az egész város (régió) közös ünnepe kell hogy legyen, s ez a teljes szabadságot jelenti. Ez talán rendben is van így, és talán az is rendben lenne, ha sikerülne Veszprémnek olyan új arculatot adni, mely élhetőbbé, szerethetőbbé tenné a városunkat.

Kulcsár Ágnes

Olvasólámpa Kemény Zsófi költő, író, slammerrel. Művészetek Háza, Dubniczay-palota, 2021. június 29.

Kemény Zsófi

A járvány miatti kényszerű szünet után újraindultak az *Olvasólámpa* sorozat rendezvényei. A meghívott vendégek sorában Vörös István költőt ezúttal a talán a fiatalabbak körében jobban ismert Kemény Zsófi követte.

Az eseményt minden résztvevő öröme nem zárt térben, hanem a Dubniczay-palota udvarában tartották meg. Bár a már korábbról jól ismert olvasólámpa ott volt a beszélgetés helyszínén, a hangulatot most nem ez határozta meg, hanem a jóleső lombsusogás és a beszélgetésbe bele-beleszóló szajkó. Azt hiszem, hogy talán a helyszín is szerepet játszott abban, hogy egy rendkívül jó hangulatú, közvetlen beszélgetésnek lehettünk részesei. Előzőleg megnéztem már Kemény Zsófi egy-két korábbi interjút, de ennyire oldottnak és lazának még nem láttam. Vidám és mosolygós volt, néha kicsit zavarban, amit elütött egy-egy poénnal, esetenként derűsen ki-kiszólt a jelen levő családtagjainak vagy a közönségnek is.

A sorozat hagyományaihoz híven a megszokott író-olvasó találkozókhoz képest sokkal kevesebb kérdezz-felelek párbeszéd hangzott el, és arányaiban sokkal nagyobb szerep jutott a vendég által felolvasott szövegeknek. Igazán kár, hogy nincs nagyobb ismerettség és látogatottság ezeknek az esteknek (ez nem a szervezők hibája), mert ez az eseményfelépítés nagyszerű alkalom lehetne arra, hogy azok is kóstolót kapjanak egy-egy alkotó műveiből, akik ezeket még nem ismerik alaposan.

A rövid életrajz és bemutatás után a vendég sokoldalúságát tükröző blokkok következtek. Annak ellenére, hogy még csak 27 éves, találkozhattunk már vele zenészként, slammerként, rapperként, költőként, íróként és forgatókönyvíróként is. A most felolvasottak és a néhány már korábban is ismert szöveg alapján nekem úgy tűnt, hogy a műfaji különbözőségek ellenére van néhány elem, ami közös: ilyen például a témaválasztása, ami sokszor reflektál az aktuális élethelyzetére, legyen szó a young adultba sorolt *Én még sosem* című első regényéről vagy a harminchoz közeledő fiatal nő slames öniróniájáról. Nem került szóba a napi politika, de a közéleti érdeklődés és a hazájához való kötődés szintén kézelfogható sokszor a szövegekben.

Bár a slamszövegek olvasásakor azt mondta, hogy szokatlan számára ez a szituáció, mert slamelni elsősorban versenyeken szokott, ez a lendületes előadáson egyáltalán nem érződött. Többektől hallottam már azt a véleményt, hogy a slam a hallgatók számára könnyű műfaj, mert könnyed és szórakoztató szövegekről van szó. A most elhangzott szövegek viszont azt bizonyították számomra, hogy ez csak részben van így: a poénok, a nyelvi játékok, az irodalmi utalások és az egyéb asszociációk annyira gyorsan követték egymást, hogy néha mire magamévá tettem az egyiket, már lemaradtam a következőről.

Általános tapasztalat, hogy a slammerek jelentős része a költészet felé is elmozdul. Így történt ez Kemény Zsófi esetében is. Érdekes volt, hogy bár a műfaj más volt, a felolvasáskor még érződött a slames lendület.

A korábban megjelent regényekből most nem hangzottak el részletek, csak a korábban az *Élet és Irodalomban* megjelent tárcákból, melyek az új könyv gerincét adják. A sajátos stílusú írások hőse Au(rél), a kelet-európai kudarchős.

Rendkívül érdekes vállalkozás lehet Arany János balladáinak válogatása és slames kommentekkel kísérése. Ebből sajnos nem hallottunk semmit, pedig biztos alkalmas arra, hogy a magyarórán elővéve a fiataloknak megmutassa Arany korszerűségét.

Az elhangzottak alapján egyértelmű számomra, hogy érdemes lesz a jövőben is figyelniük Kemény Zsófi-ra.

Schreiber Márta

Különösen izgalmas volt a gondolat, hogy a nagy bekaranténózódás után végre lehet megint kultúreseményt látogatni, így azután felvillanyozódva készülődtem a Művészetek Háza *Olvasólámpa* sorozatának aktuális előadására, Kemény Zsófi estjére. A hangulatot még tovább fokozta, hogy két idősebb gyermekemet is sikerült rávennem arra, hogy jöjjenek velem – hiszen ki tudná megszólítani a kis- és nagykamaszokat, ha nem egy 27 éves rapper-slammer-költő?

Visszatérés a Parnasszusra avagy kultúrfröccs a pandémia után (szünetében)

Várbamenés, Dubniczay-palota, udvar, atmoszféra: hát megint van ilyen is! Nézőből nincs sok, de kevésnek se mondanám a létszámot, nagyrészt ismerős arcok, elvétve egy-két fiatal. Ez mondjuk meglepő: több olyan ismerőst is látok, akiknek az enyéimhez hasonló korú gyermekeik vannak. De azért nemcsak én hoztam a rokonságot: mint elég gyorsan kiderül, Kemény Zsófi anyukája és nagymamája is jelen van. Családi hangulat.

Azután Kilián László megpödrölte kackiás bajuszát (valójában nem pödrött, ezt csak amolyan hatáskeltésként mondtam), és az est lovai közé csapott (hogy teljessé váljon a huszáros képzavar). Az *Olvasólámpa* koncepciója az, hogy kerüljön a mű a középpontba, olvasson is kicsit az a szerző, ha már annyit írt.

(Bájdövéj szerzőt olvastatni mindig is érdekes kísérlet volt, legyen szó *Nyugat*-matinékről vagy átkosbeli író-olvasó találkozóról. A szerző ugyanis nem mindig jó előadó: Babitsot egyenesen kiröhögtek a kortárs műkedvelők, aztán megszokták, hogy furcsán, szinte énekelve olvassa fel a műveit, de érdekes orgánuma volt Weöres Sándornak vagy Pilinszkynek is.) Visszavetésként a közbevetésben azért álljon itt a megállapítás, hogy egy slammernek feltehetően van rutinja a közönség előtti megnyilatkozásban. (Aztán persze van a másik oldal is: a jó orgánumú, az előadásban többé-kevésbé lubicokoló, de legalábbis kivirágzó szerzők, pölő Esterházy vagy Gyurkovics Tibor. Szóval izgalmas, hogy mit kapunk egy ilyen helyzettől. Atyám, nem elég, hogy ez kortárs, él, de még ide is jön, és beszél meg olvas?! Több dolgok vannak földön és egen, Horatio...)

Kemény Zsófi esetében van miből válogatni: slam, vers, próza egyaránt szóba jöhet, és jön is pontosan ilyen sorrendben. És akkor persze fel is vetődik a kérdés, hogy mi is a különbség slam költemény (főleg egy reprodukált, ad absurdum írásban rögzített slam költemény) és egy lírai vers között, és akkor persze erre továbbra sem születik megnyugtató válasz. Nem mintha a közönség különösképpen nyugtalankodna...

Az este bájos pillanata volt, amikor a költő (éppen a líránál tartottunk) improvizatív lábjegyzettel látta el művét bizonyos távol-keleti gasztronómiai elnevezések helyes (szótári) és személyes élményekből fakadó kiejtésének különbözősége kapcsán. Felhorgadt bennem a magyartanár: ez olyan, mint könyvbe írni!!! – de nézőként tetszett a kislányos zavar, a szinte mentegetőző magyarázat (mintha bárki ki tudta volna ejteni helyesen a jelenlévők közül a leves nevét, és lelepleződött volna a „csalás”).

A szövegek jól működtek. A prózák esetében Kemény Zsófi készülő kötetéből is kaptunk ízelítőt, így megvalósult az est jövőbe mutató jellege is. És az én számításom is bevált: fiam nem utálta teljesen az egészet, lányom pedig kifejezetten fellelkesült a kortárs, ráadásul fiatal költővel való találkozástól. Kemény Zsófi néhány szavával sokkal közelebb hozta őket az irodalomhoz, mint egy magyartanárral való évtizedes együttélés (ez amúgy különösebben nem meglepő). Szóval végül a valóságban is lett könyvbe írva, és egy dedikált kötet boldog tulajdonosává vált lányommal és a világból nem egészen kiábrándult fiammal térhettem meg otthonomba. Minden kétséget kizáróan kijelenthetjük, hogy ezért (is) simán megérte kihagyni a német-angol Eb-nyolcaddöntőt.

Király Viktor

Olvasólámpa. Beszélgetés Ladányi Istvánnal.
Dubniczay-palota, 2021. július 15.

Nyáresti Olvasólámpa

A július közepi kánikulában a veszprémi vár zömök épületei is alig óvtak meg bennünket a ránk telepedő hőségtől. De ez sem tartott vissza attól, hogy el ne bandukoljak a Művészetek Háza egyik rendezvényére. S nem azért, mert végre, a pandémia enyhültével ismét lehettek programok. Persze azért is, nem tagadhatom. Kellenek az új élmények, kellenek a személyes s nem kizárólagosan internetes találkozások, beszélgetések. Sokunknak igényünk van rá, a sok hónapos bezártság után fokozottan. Engem főként a rendezvény témája vonzott, tudom, másokat is.

Kellemes meglepetésként kisebb tömeg fogadott a patinás intézmény udvarán. Barátok, ismerősök, akiket jó volt újra látni, és számomra ismeretlenek, szokatlanul több középkorú és fiatal, mint máskor. A széksorok előtt asztal, mellette olvasólámpa a maga szinte hihetetlen valóságában. A korai nyáresten szükség sem volt a fényére, ám a rendezvény címét volt hivatott ez alkalommal is érzékeltetni. Aztán megtelt az asztal mellé kihelyezett két szék, elfoglalta helyét az a két férfiú, akik miatt elzarándokoltunk a rekkenő melegben a várba. A Művészetek Háza igazgatóhelyettese, Kilián László köszöntötte őket, s beszélt az *Olvasólámpa* sorozatról, annak sikeréről. Örömet fejezte ki, hogy a program az internetes térből szabadtéri rendezvényként végül a valóságos térbe juthatott. Hangsúlyozta, a műveké lesz a főszerep ezúttal is a szerző előadásában, kissé leszűkítve a szerzőhöz társult kérdező feladatkörét.

Nem kellett bemutatnia a két férfiút, az fölösleges lett volna, hiszen mindketten városunkban élnek több évtizede, közismert személyiségei Veszprémnek. Amikor megemlítette, már szerepeltek korábban ebben a sorozatban, csak fordított szerepben, rádöbbsentem, mit hagytam ki egykor. Valamilyen, mára már elfeledett ok miatt nem hallhattam, amint Ladányi István kérdezi Bozsik Pétert, és Péter olvas fel a saját műveiből. Most Péter lett a kérdező, István pedig a válaszoló és felolvasó. Mivel nem vethetem össze ezt a programot a régebbivel, alapnak gondoltam a hasonló felépítést. Bizonyára nem tévedtem nagyot. Péter szavaiból rögvést kiderült, közösen dolgozták ki az est vázát. Ez így is illik, hiszen barátokról van szó, akiket összekötött személyes sorsuk és a hivatásuk. Péter szerint olyan régóta barátok, hogy akkor még Ladányi azt sem tudta, hogy barátok lesznek, szóval középiskolás koruk óta. Összekötötték őket egyetemi tanulmányaik, az újjvidéki egyetem magyar tanszéke, a hasonló gondolkodás, a költészet ereje. Már a beszélgetés elején kiderült, az előre meghatározott sorrendtől eltérnek, de ez nem okozott fennakadást, nem szakította meg az est menetét. Sőt személyesebbé tette, a barátságukat jellemezte.

Ladányi, egyéniségéből eredendően, szerényen vallott irodalmi érdeklődése kezdeteiről, költői pályájának ívéről. Kevés szóval is láttatni tudta velünk azt a bensőséges világot, amelybe belenőtt a Vajdaságban, majd kényszerűen elszakadt onnan. Ténylegesen azonban a háború, annak következményei sem szakíthatták el szülőföldjétől. Visszajár, tanít, publikál, fordít szerb és horvát nyelvből, bár ezúttal fordításairól alig esett szó, azok kiesnek a fókuszából ezen az esten. A háború emléke versfolyamában kísért maradandóan. Mint mondta, „nincs oda a közéleti költészetért”, szorongás fogja el e témájú versei felolvasásakor. Attól tart, nem fogják érteni, vagy nagyon is értik, amit írt. A barát

Bozsik erre határozottan kérte: „ne szorongj!”. És alig vehettük észre szorongását, és értettük verseit. A hajmáskéri Kacó-hegyi kutyasétáltatását is kísérte a hadgyakorlat, a harci helikopterek látványa, hangzavara, felidézve gyermekkora kutyáját. *Emlékversek* című kötetéből több verset válogatott, vallva: emlékeinket prekonceptióink szerint alakítjuk. A *Tizenötödik menet* című verse döbbenetes erejű a szülőföldről, a háttérben meghúzódó egyfajta pátosszal, az emlékek köré font direkt mondatokkal. Teljes csöndben hallgattuk, valóban egy verses regényt éreztünk benne. Ladányi meglepett bennünket újabb versei tudatosan semleges, koordinátaszerű címadásával. Ezek a szövegei egyértelműen helyekhez kötődnek.

Az esten természetesen szó esett Ladányi mesteréről, Tolnai Ottóról is. Bozsik azzal a gondolattal vezette be ezt a részt, hogy senkit sem ismer, aki annyi Tolnai Ottót olvasott volna, mint Ladányi. Hétéves kora óta, a *Jó Pajtás* című lap irodalmi rovatától olvassa Tolnai, „a kanizsai költő” műveit, mondta el Ladányi. Kezdetben semmit sem értett belőlük, de olvasta, mivel érezte azok súlyát. Ezúttal Tolnai *Balaton* című, 1967-ben írt verséről való esszészövegevel tisztelgett mestere előtt.

Bozsik még két kérdést akart feltenni Ladányinak, az idő azonban későre járt, így azok elmaradtak. A közönség sem kérdezte a két férfiút, mert az est hatása alá kerültünk. Maradandóan. Bozsik nem játszotta túl a szerepét, kérdései, megjegyzései helyénvalók voltak. Ladányi úgy volt képes beszélni élete, pályája bizonyos szakaszairól és felolvasni a műveit, hogy figyelmünk – a meleg ellenére – egy percre sem lankadt. Elgondolkodtatónan kellemes esténk volt.

Ács Anna

Az Emlék Iskola

Nincs egyszerűbb feloldozása e szöveg címének annál, mint ami az esten kiderült: Ladányi tényleg (bár a krónikásnak is nehéz ezt elhinnie, pláne komolyan vennie) egy Emlék Iskola nevű intézményben járta ki a négy elemi a vajdasági, Magyarkanisza közeli Adorjánban. E közlés beszélgetőtársát, a terepet és annak fogalmi abszurdításait jól ismerő Bozsik Péter költő-szerkesztőt is meglepte. Vélhetően olyasfajta partizános emlékezés lehet a közelmúlt hőseiről a jugoszláv névadó kultúrában, mint amilyen a keleti blokkban sokkal ismerősebben csengő ismeretlen katona, mint a névtelen hős általános szimbóluma.

Gondolkodásában már nagyon korán jelen volt a kétely, hogy emlékei voltaképpen nem is valóságok, gyanús volt, hogy az ember valamilyen prekonceptió szerint alakítja a múltat, így nem véletlen, hogy már huszonéves korában írt verseiben is emlékrekonstrukciókat végzett – válaszolta Ladányi István Bozsik Péter kérdésére, amely szó szerint így hangzott: van-e valami hozzáfűznivalód ahhoz a mondathoz, hogy ebből a gyerekből pap lesz? Utalásként arra,

hogy a hatvanas évek mitikus Bácskájában sok minden megtörténhetett, de azért az mégsem volt triviális, hogy egy falusi elemista érdeklődése az ábécé elsajátítása után csaknem átmenet nélkül Tolnai Ottó felé forduljon. Pedig de, azóta olvas Tolnait, amióta olvasni tud – erre az egyszerű magyarázat pedig az, hogy Magyarok-nizsán tanuló bátyja egyszer hazavitte a *Jó Pajtás* nevű diáklap egy példányát. Ennek irodalmi rovatában volt egy sorozat, melyben vajdasági magyar költőket mutattak be, a szóban forgó számban éppen Tolnai Ottót. Említette volt a testvére, hogy kanizsai költőről van szó, ez keltette fel a hétéves nebuló érdeklődését, hogy nocsak, olyasvalaki is írhat verset, aki innen, a közelből való. Később kiderült, hogy Tolnai magát Adorjánt is megírta az egyik *Gerilladal*-ban. Senkit nem ismerek, aki annyi Tolnait olvasott volna, mint te, mondta Bozsik, érdemi cáfolat erre az állításra nem is született. Az intim teret igénylő *Olaszólámpa* sorozat eseménye ezúttal az untig ismert biztonsági megfontolások miatt szabad téren tartatott meg, a közönségnek így sem kellett nélkülöznie a bizalmas információkat. Például kiderült: a költő-beszélgetőtársakat diákkori barátság (és sok egyéb mellett az *Ex Symposion* szerkesztőségében való harmincéves közös munka) köti össze, a nulladik pont a pelyhedző állú Bozsik szakállirigysége volt későbbi évfolyamtársa akkor jóval szignifikánsabb maszkulin megjelenése miatt; e pubertáskori intermezzót az egyetemi évek követték, amikor versenyt ásták bele magukat az *Új Symposion* hagyományaiba, és vált egyik közös érdeklődési pontjukká Tolnai Ottó költészete. Ahogy az avantgárd hagyomány is. És még egy dolog, amelyről nem lehet eltekinteni: közös ok miatti, nagyjából közös idejű és történetű emigráció egy olyan országból, amely ma már történelem. Ezért olvasta fel első szöveggé Ladányi (Bozsik határozott kérésére) az *1990. augusztus 2.* című, Kuvait lerochanása alkalmából írott verset. A szerző – mondja – nincs oda a közéleti költészettől, olykor attól szorong, hogy nem értik a szöveget, másszor meg attól, hogy túlságosan is megértik, jobban szereti körbelőni a témát, mint egy az egyben megnevezni. Miközben mondjuk az a két sor, miszerint: „reggelre eltűnt egy ország / még mondják mondatban a nevét” indokoltá teszi a felütést. Egy kész tények elé állító hajnali lerochanás lenyomatáról van szó, jusson erről eszébe bárkinek bármi. Sokunknak fog. Nem szereti a politikai költészetet, de a polisszal való foglalatosságokat igen, pláne azokat, amelyek történelmi szituációra mutatnak rá – érvelt az antré okszerűsége mellett Bozsik.

„Gyönyörű siratóvers a *Balaton*, a szabad vers apostolait, mestereit, példaképeit siratja a magyar tenger partján, Kassákot és Füst Milánt, aztán Kodályt és Sinkó Ervint, és sorolja tovább mindazokat, akiket az az év addig elvitt. Az 1967-es nyár balatoni közérzete, víziója a symposionista avantgárd perspektívájából, körülötte a tömegnyaraltatás lehangoló világával és a tévében futó táncdalfesztivállal.” (LI: *Balaton, Tolnai '80*)

A mestertől Ladányi nem engedett sokáig eltérni, az idézet abból a szövegből való, amelyet Tolnai Ottó nyolcvanadik születésnapjára írt 2020-ban. A feladat egy kedvenc Tolnai-mű megidézése volt. Az elemzett vagy inkább reflektált mű az 1968-as, eredetileg a *Valóban Mi Lesz Velünk* című, Domonkos Istvánnal közös Tolnai-kötetből való. (Később a *Valóban mi lesz velük* más formátumban jelenik meg; a korra és az *Új Symposionra* jellemző tipográfiai kísérletek olykor bizonytalanná teszik a hivatkozást.) Az emlékező szöveg közlésének első helye a *Könyvesmagazin*. Maga a *Balaton* című Tolnai-vers pedig akkor íródott, amikor Ladányi négy-öt éves lehetett; olvasható ez a szöveg a személyes emlékezést megelőző idők előtt való tisztelgéséért is.

Ahogy az esten felolvasott Ladányi-versek is, melyekért a szerző mintha minduntalan, talán filológusi önkontrolltól elnyomottan elnézést kérne. '94-es verseskötetében (*Emlékversek*) úgy érezte, el is köszön a költészettől, utolsónak gondolt versei az emigrálás/áttelepülés környékén születtek (az esten nem hangzott el, de talán kézenfekvő megállapítás, hogy az emigrálás nem tesz jót a versírásnak), mostanság találkozott újra szerző és műfaj. Meg is lepődött – mondta –, hogy az estre költőként hívták meg. Ladányi mester elhagyta a hezitálás korszakát, jellemző volt rá az az attitűd, hogy most akkor ezt írjam-e meg, vagy ne írjam; ennek az ironikus játéknak megvolt a maga funkciója, tette hozzá Bozsik Péter, mondván: míg a szerző ezen lamentált, egyre elevebb szövegei születtek.

„[T]írárok várt a civilizációs fordulat, / hogy csak akkor verjete meg bennünket, / ha megérdemeljük, / meg kellett tanulnotok, / hogy ne üssétek meg az anyánkat, / ballonkabátot viselni és nyakkendőt kötni, / megtanulni, hogy konzervatív, / hogy elektromágneses, pozitív meg negatív, / világbéke, termelőeszközök, öngazgatású szocializmus, / el nem kötelezettek, Makariosz, Kuba, Kennedy, / bevezetni az áramot, a vizet, mélyre ásni a vízaknát, / és novemberben betakarni a vízórát meg a csöveket” (LI: *Tizenötödik menet*, 2014).

A versben Ladányira nem jellemzően zeng, csörög egyfajta pátosz és tisztelet – állította Bozsik, aki szerint a szöveg lenyomata annak, hogy a vajdasági parasztvilág a 19. század egyfajta emlékezete, másfelől akár egy verses regény felé is tovább írható a szöveg. Ladányi szerint sem ördögtől való a gondolat. Poétikailag számos dolog izgatja, például a magyar, a horvát és mondjuk a képregények nyelve közötti átjárásból adódó kifejezési formák. Ám sokat gondolkodik azon, hogy minél egyenesebben, direkter mondatokban beszéljen versben vagy prózában azokról a visszatérő emlékekről, amelyek a kifutó generációt idézik meg: a döngölt padlós szobák lakóiról, akiknek meg kellett tanulniuk még az ezredfordulót, akár a mobiltelefont is. Miközben ugyanők voltak, akik eladták a faluban az utolsó lovat.

Józsa Márta

Az üzenet

Trianon sebei. Megemlékezés a Magyarokért Kanadában Egyesület felkérésére. Az összetartozás napja 2021. A Pannon Várszínház közreműködésével. Szerkesztő-vágó: Szücs Kitti. Zene: Teleki Gergő és Kovács Attila. Szerkesztők: Vándorfi László és Géczy János. Videofilm.

A Magyarokért Kanadában Egyesület felkérésére készült a Pannon Várszínház színészeinek közreműködésével a *Trianon sebei* című verses-zenés műsor. Az alkotók élő színpadi előadásnak szánták, ám a járvány miatt nem juthatott el a társulat Kanadába, és így egy kissé hosszúra nyúlt videoklip formájában „üzenetként” jutott el az egyesülethez a megemlékezés. Nemrég felkerült a színház YouTube-csatornájára, így a szélesebb közönség számára is nyilvánosan elérhetővé, megnézhetővé vált.

A bevezető szöveg – a város polgármesterének gondolatai – az összetartozás napját a világ magyarsága ünnepeként említi. Az alkalomhoz illőnek gondolt versösszeállítás a stáblistában foglaltak szerint Vándorfi László és Géczy János munkája. Külön zenei szerkesztő nincs feltüntetve, vélhetően a szerkesztő-vágóként megnevezett Szücs Kitti, aki a zenei szöveget is felel.

Régi filmes rutin, hogy a jobb megítélhetőség kedvéért lehalkítva, némán nézem meg elsőként az élém kerülő mozgóképet. A képek is beszélnek, a plánok váltakozása, a kamera mozgása, a légi felvételek, a mostanában egyre többször alkalmazott drón segítségével készült trükkös képek; a vágás erényei és hibái egyértelműen kiderülnek. Ezeket egészíti ki a hangoldal – szöveg, zene, zajok, zörejek –, végső soron ezek összessége jelenti a filmet, együttesen fejtik ki a hatást a néző számára. A film tehát komplex médium, és egyben maga az üzenet. Ezért érdemes képi világát is a vizsgálat tárgyává tenni.

Ha a hangsvótot kikapcsolom, akkor egy közelebről meg nem határozható ország turisztikai reklámfilmjeként is felfogható a mű. A virágos réttől a zordon havasokig, a folyóktól a vizeséseken keresztül a tengerig, a mézet gyűjtő méhecskétől a fülesbaglyon keresztül a szürkemarha-csordáig jutunk.

Templomtoronyok, kereszttek, emlékhelyek, félig romba dőlő várak, kivágott fák, kastélyok, szarvasok, nyilazó magyarok, tisztavirágzás, gémeskút, csikósok, gomolygó felhők, naplemente. Utcák és terek, a környező és távoli országok városainak képe, olvadó gleccserek, ledőlő fák és sziklafalak sorjáznak. Mindezek fásraztóan vibráló váltakozása, lassítások és gyorsított felvételek követik egymást. Nem pihenhet a szem, de a fül sem jár jobban;

a szövegeket gyakran váltja, aláfesti a zongora játéka, és, sajnos, végigkíséri az egész filmet. Kéne egy kis csönd néha! A snittek nagyobb része kölcsönzött, technikai minőségük eltérő, fényben szegény amatőr és profi felvételek követik egymást. A mű végén felsorolt forrásmegjelölések szerint a világ minden tájáról készült felvételek felhasználásával készült a kisfilm. Mint egy vegyes tál, amiből mindenki szemezhet kedvére, bár azt már végképp nem értem, hogy a tibeti dallamnak mi köze lehet Trianonhoz.

Ez a fárasztó képhalmaz nehéz- zé teszi az üzenet befogadását, a trianonni békekötés következményeként elcsatolt országrészekben élők fájdalmának átélését, megértését. Embert egyébként sem látunk, legfeljebb mint díszletelem bukkan fel néha-néha egy alak. Sajnos összhatását tekintve nem mentes a film a múltba révedő nosztalgiaától, hamis pátosztól. Az üzenet lényege így elvész számomra, a haza hiánya és szeretete legfeljebb a versekben jelenik meg. Jobban járt volna mindenki, ha azokat élő előadásban ismerhette volna meg a kanadai magyarság.

Durst György

Gitár és a dirty tones

Gitáros esték. Pannon Egyetem, 2021. április 20.

A több mint egy éve tartó vilá járvány arra kényszerít előadókat, hogy kamerák előtt online, virtuális közönség előtt adjanak hírt magukról, próbálják megmutatni: vannak és zenélnek. Ezek a „video-stream”-ekben, interneten közvetített koncertek távolról sem adhatják azt az érzetet, amit egy élő előadás nyújt, de érthető az a vágy, hogy, még ezt is felvállalva, hangulatot lopjanak a számítógépek, okostelevíziók előtt ülő láthatatlan közönségük számára. Így történik ez a Pannon Egyetem Kulturális Csoportjának *Gitáros esték* című sorozatában is, ezen az estén Czuczor Tamás és Nagy Gergely hangversenyén.

Igazi „unplugged” a hangulat: két gitár, egy erősített akusztikus és egy Fender elektromos gitár (vagy klón, ezt nem tudtam a film alapján eldönteni), szájharmonika és ének szól – két szimpatikus előadót hallani. Czuczor Tamás extrovertáltabb személyiség, Nagy Gergely kedvesen visszafogott, viszont játéka – időnként egymaga adja a teljes kíséretet – ízes, nagyon stílusos, tényleg jó zenész képét mutatja. Czuczor Tamás nagyon otthon van a bluesénekelésben, a dirty tones-okat (szándékoltan hamiskás érzetűre intonált énekhang) teljesen jó arányérzékkel keveri a dallamokba, akusztikus gitárjátéka „csak” kíséret, viszont szájharmonika („szájherfli” a zenészsargonban) szólói autentikusak, még akkor is, ha az erősítője néha erős intermodulációs torzítással

adja vissza az egyébként tiszta hangokat. A megszólaltatott 13 dalban Nagy Gergely kísérete többnyire feledtetni tudja az ebben a stílusban egyébként nagyon fontos dobok hiányát, szólói hitelesek, időnként borzongatóan jók. Nem tudom, mennyire a sajátjai ezek az improvizációk, ha nem azok, akkor tisztességesen interpretált „koppintások”, ha sajátjai, akkor ebben a stílusban abszolúte színvonalasként értékelhetőek. Nem állítom, hogy minden pillanata tökéletes a koncertnek, hiszen élő – ahol mindig van egy-egy lankadó pillanat –, és ráadásul a közönség hiánya miatt nincs igazi visszacsatolás (kivéve, amikor pár lelkes szervező a háttérből buzdítja őket), nincs igazi tét, igazi adrenalint termelő lelkesedés, de mindezeket figyelembe véve is jó a zenei élmény, még az én más stílusokhoz, zánerekhez szokott zenei érzékem számára is.

A *Route 66* című szerzeménnyel indítanak. Ez a bluesban is etalonnak számító darab nagyon jó indítás, és jó a gitár- és a harmonikaszólo is. Egy kicsit befejezetlen érzetű a második – ugyancsak blues – kompozíció, így aztán a harmadikként megszólaló *Melissa* című darab kifejezetten élő éneke és Nagy Gergely gitárbetétei, cifrázatai már a teljesség érzetét adják. A *Blind Faith* közismert *Can't Find My Way Home* című balladisztikus dala és benne a stratocasteres hangzású, overdrive-olt gitárszólo, itt-ott a steel-guitar countrys hangzásának érzetével igazán helyén van az énekkel együtt. Két Beatles-dal következik, az egyik, a mindenki által ismert *Here Comes The Sun* a maga egyszerűségével azt sugallja: kicsit máshogy, kis egyéni ízt lehet belevinni, de ennyi. Több mint 60 éves zenék, amiket szabad szeretni, de sok mindent nem lehet velük kezdeni. Az ezt követő Led Zeppelin-dal előadásában, amelyik dal azért már keményen a rock műfajába tartozik, érdekes módon nem volt zavaró a dob hiánya, talán azért, mert az ének- és gitárszólok is jók voltak, és a két srác jó stílusérzékkel elegyítette a gitáruóhangzásba azokat. Számtalan feldolgozásban hallottam már Bob Dylan *All Along the Watchtower* című szerzeményét, ha jól emlékszem, Jimi Hendrix is zseniálisan nyúlt anno a zeneszámhoz. Sajátos az ő feldolgozásuk is, itt-ott ugyan ritmikai pontatlanságokat érzek, időnként kicsit szétesően darabos a megszólalás, viszont megint csak jó az ének, és az oktávós és időnként már-már virtuóz gitárszólo mégis kellemes érzetet sugall. Doc Watson *Deep River Blues* című kompozíciója tradicionális blueszene, tényleg ízesen hangzik, korhű szájharmonikástul, érdes bluesos énekmodorostul és gitárszólostul – még a kisebb ritmikai hibák ellenére is – szerethető koncertszám. *My Day Of Sorrow* – az egyetlen saját dal az est folyamán, meglepően érdekes dallam, kicsit bossa nova érzettel. A nagy szeptimen történő befejezéssel sikerült megsimogatniuk a zenészlélkemet, a szinte Toots Thielemans-féle szájharmonika-hangzás meg jóleső ráadás, hiszen ő a pop-jazz műfaj igazán nagy harmonikása. Következik még egy dal egy rejtélyes vonatról, már-már rock and rollos érzettel,

majd a *Sweet Home Alabama* – egyszerű harmóniavázán megszólaló finom zenei készségeket tükröző gitárszólókkal és énekkel, végül a *Little Wing* címmel előadott – ismét autentikus gitárszólókkal felpezsdített – lassú rokszerzeménnyel zárul az est.

Elmarad a taps meg a vastaps, de nyugodtan odaképzeltelhetjük, hiszen egy jól összeállított műsorral érezhetően összeszeszokott zenészeink kellemes estét varázsoltak a virtuális valóságunkba. Aki teheti, hallgassa meg a YouTube-on, nem fog csalódnia.

Kovács Attila

Akarják a boldogságot, hogy eljőjön hamar

Vad Fruttik-koncert. Budapest Park, Budapest, 2021. június 4.

Hogy eljőjön végre.

Hatszázötvennégy nap. Ötvenmillió másodperc. Decibelek nélkül. Hatvanötmillió szívdobbanás. Csak hatvanmillió, koncertek nélkül, decibelek nélkül.

Vizsgadrukk. Hinni lenne jó. Eszelős vágyakozás. Eszetlen aggódás. Mint elsvatagosodott tájakon pipacsok és orgonák, kiszikkadt hallójáratok, érzelmek aszálytól repedezett felszíne. Véresre sebezte szánkat. Leállt a rendszer, rávérzett a kín.

Hatszázötvennégy nap után volt ismét nagyszínpadi koncert a fővárosi zenei élet ikonikus helyén, a Budapest Parkban. Dühöngő pokol, pogány ünnepély. A buli íze a szánkban.

Hagyd kinn a valóságot, mondja a Park. Van mit kint hagyni. Egy évet, többet is, tizenöt-tizenhat hónapot. Harmincezer áldozat emlékéért. Arra gondolni inkább, hogy jobb lesz holnap. Nem, a holnap nem elég. A mának kell jobbnak lennie, az ittnak és a mostnak. Ötezer ember, egymillió-egyszázezer ember, ötmillió ember. Tudják, mi lenne jó, tudjuk, mi lenne jó. Mert végignéztük, ahogy minden szépen lassan szétesik.

Június első hétvégéjén Vad Fruttik-nagykoncerttel indult újra az élő zene Budapesten. Nem ez volt az első koncert Magyarországon a hivatalosan csak zenés-táncos rendezvényeknek nevezett koncerteket és fesztiválokat betöltő-ellenőrzhetetlen szabályozás enyhítése óta, de mégis: az, hogy Vad Fruttik, és az, hogy Budapest Park – ikonikus zenekar, ikonikus helyszínen tette nyilvánvalóvá, hogy az élet még egy zökkenéssel közelebb került a rendes kerékvágáshoz.

Milyen lesz újra a koncertélmény? Milyen lesz újra, majdnem két év után nagyszínpadra állni? A koncert előtt hangfalak előtt és mögött járva is szokatlan

érzéseket látunk, feszingés, izgulás, vizsgadrukk. Vizsgadrukk és vágyakozás és aggódás. Hogy minden működik-e ilyen keretek között úgy, ahogy lassan két éve működött? Tesztje ez az emberi létnek és az alkotói létnek egyaránt, annak a próbája, hogy hogyan is teremjük meg ezt a benti valóságot a kívül hagyott helyett, amikor az a kívül hagyott már egy teljesen másik valóság, mint másfél-két éve volt.

Aztán elkezdődik a koncert, és a dolgok a helyükre kerülnek. Helyükre csúsztatják őket, helyükre csúsztatják a hangokat. A magasság egyre magasabb, akármerre nézünk, boldogságot látunk. Boldogságot akarunk. Ezres tömeg, amikor volt ennyi nem foci pályán, hanem kulturális rendezvényen, zenés-táncoson, háromnegyed évvel ezelőtt, huszonezer áldozattal ezelőtt. Akarjuk a boldogságot, hogy eljőjön hamar. Most. Poszttraumás stresszből robbanunk ki, akik zenélnék, azok is, akik hallgatják, azok is. Hogy túléltek, hogy itt vagyunk, itt lehetünk. Túléltek a járványt, nemcsak a vírust, hanem azt, ahogy kizökkentünk a valóságunkból, a mindennapjainkból, bezárva az otthon nevű részbe, a panelrengetegbe. Azt szintetizáljuk magunknak, hogy lehetünk még boldogabbak.

Nemcsak koncert volt a Vad Fruttik nagyszínpadi koncertje, hanem kísérlet is. Hogy működnek-e, működhetnek-e úgy a dolgok, mint a nagy világjárvány előtt, hogy lehet közösség az emberből újra. És bár egy kísérletből nem lehet messzemenő következtetésekre jutni, úgy tűnt, működnek a dolgok, ahogy működtek, és az embernek mintha még fontosabb lenne a másik, a vele egy táborba tartozó, mint amilyen fontos volt. Nem sokkal a délszláv háború lezárása után jártam Szarajevóban, az a fajta görcsös boldognak lenni akarás és türelmetlen élni vágyás jutott eszembe a koncerten, amit akkor és ott éreztem. És ez fontos, nagyon fontos egy olyan korban, amikor az ember mind gyakrabban érzi azt, hogy nincs már miben hinni. Hogy van még, amiben, és vannak még, akikben lehet hinni.

Haász János

Palota-koncertek 1.

Világ körüli utazás – a Pulzus Vonósnégyes koncertje. Érseki palota díszterme, 2021. június 21.

Végre élőben hallgathattunk kamarazenét ezen a nyárestén! Óvatos félház fogadta a fellépő művészeket, akik könnyed esti zenélésre érkeztek hozzánk. A hosszú leállás után egy rövid, szünet nélküli körülbelül egyórás élményt kaptunk, különböző vonósnégyesek egy-egy tételét hallhattuk.

A *Világ körüli utazás* címmel a szerzők földrajzi tartózkodási helyére utaltak az előadók. Lesták Bedő Eszter koncertmester kalauzolta végig a hallgatókat az

utazás állomásain. Ez a „világ” Európa egy kis szegletére korlátozódott, nagyjából az Osztrák–Magyar Monarchia területén maradtunk.

Beethoven op. 18-as ciklusának 4. darabja nyitó tételével indult utazásunk. Már a szerző származása is utalhat a nemzetköziségre. 29 évesen, már Bécsben komponálta a *c-moll vonósnégyest*. Igazi Sturm und Drang darab, drámai felületek utalnak a szerző életének nehézségeire, a süketség visszafordíthatatlanságának felismerése erre az időszakra tehető. A tételre dinamikai sokszínűség volt jellemző, szép pianók szóltak, az unisonók gyönyörűen összesimultak, az előadók cinkos összecsinálásokkal adták át egymásnak a dallamokat.

Haydn op. 76-os ciklusa 2. darabjának 2., lassú tétele következett. Utazásunkban a mai Magyarország területére, Eszterházára érkeztünk, Haydn itt komponálhatott szabadon ebben az időszakban. A vonósnégyes műfajának atyjaként tartjuk számon Joseph Haydnt, az ő keze nyomán vált a divertimentóból külön műfajjává a vonósnégyes, amely a kamaraművek csúcskompozíciójává vált, a műfajban betöltött szerepe a szimfóniáéval azonos, tételrendje és egyéb felépítése is ahhoz hasonló. A triós formájú lassú tétel első része pizzicato kísérettel az I. hegedű által játszott dallam. A *Trio* ötletes, zenei poénokban bővelkedő, igazi, Haydnra jellemző humoros zene.

Ismét visszatérünk az Osztrák–Magyar Monarchia ausztriai területére, Salzburgba. A 16 éves Mozart *D-dúr Divertimentójának* (K.136.) III. tétele virtuóz tétel, a szikrázóan tehetséges fiatal Mozart az itáliai utazásai során gyűjtött tapasztalatok mellett Joseph és Michael Haydn műveit is tanulmányozta, mindkettőjük példája nyomot hagyott ezen a divertimentón.

Képzletbeli utazásunk során ismét Bécsben találjuk magunkat, Brahms op. 51-es ciklusa 1. darabjának II. tételével. Az este folyamán ez volt az első rossz választás. A tétel előzmény nélkül nehezen indult, kicsit szétesett, és túl vaskos volt, tempóingadozások is jelezték, ez a tétel nem alkalmas egyedüli eljátszásra.

Dvořák kapcsán elméletben az amerikai kontinensre is mehetnénk, de az elhangzó op. 105. *Asz-dúr vonósnégyesének* nyitó tétele már a szerző visszatérését követően ismét Prágába visz minket. Cseh népies zene, érdekes ritmikai megoldásokkal, jólesett hallgatni. Ezután még két részletet is eljátszottak a vonósnégyesből – talán nem kellett volna. (Közben odahallatszott a Margit-templom esti Angelus harangszava.)

Visszatértünk Haydnhoz, búcsúzóul két kellemes és humoros tételt hallgathattunk, az *Esz-dúr vonósnégyes* Scherzo tételében (p. 33. No.2. III.) beírt glissandókkal. A *G-dúr vonósnégyes* (op. 33. No.5. IV.) záró tételében a 3. variációban pedig a ritkábban hallható mélyvonós szőlamok játszották a dallamot. Ráadásként egy újabb Haydn-tételt játszott, a *Kvinteten* vonósnégyes záró tételével búcsúzott a Pulzus Vonósnégyes.

Kellemes estét tölthettünk az érseki palota dísztermében. A vonósnegyes kamarazenei műfaj, „szobazene”, a helyszín kiváló ehhez a bensőséges házimuzsikáláshoz. A műfaj azért született, hogy műkedvelő muzikusok tudjanak együtt zenélni. Akinek volt lehetősége ezt a műfajt játszani, sokszor úgy érzi, hogy sokkal jobb játszani, mint „csak” hallgatni. Ebben a környezetben a hallgatóság jobban tud kapcsolódni a muzsikálásba, látja, érzi a zenészek mozdulatait, arcjátékát, egymásra figyelését, együtt lélegzését. Köszönjük, hogy a műfaj kereteinek megfelelő helyszínen élvezhettük a Pulzus Vonósnegyes világ körüli utazását.

Rostetterné Nagy Rita

Nolite iudicare

Elmúlt időkől. Tóth Péter–Baranyi Ferenc: *Isteni pokol* (kantáta) – ősbemutató. Arthur Honegger–Paul Claudel: *Johanna a máglyán* (oratórium). Hangvilla, 2021. június 7.

Dante halálának évfordulóit tekinthetjük akár *Az isteni színjáték* keletkezésünnepének is, hiszen az író nem sokkal halála előtt fejezte be élete főművét. Tóth Péter az idei, 700. évforduló alkalmából komponált kantátát, melynek librettóját Baranyi Ferenc írta saját *Pokol*-fordítása (Tarusdus Kiadó, 2012) és egyéb Dante korabeli versek felhasználásával. A négy szereplős mű valójában a tiltott szerelem motívuma köré szerveződik, mint ahogy az *Isteni pokol* cím is a földi szerelemben megtapasztalt pillanatnyi mennyország s az azt követő örökös bűnhődés metaforájaként értelmezhető. Ennek megfelelően Dante és Vergilius találkozása után rögtön a Pokol második körébe nyerhetünk bepillantást, ahol a költő a közismert „gátlástalan szeretők” csoportjából kiváló, szorosan egymáshoz simulva sodródó párra figyel fel, s őket szólítja meg. Francesca és Paolo tragikus szerelmi története a középkor mélyen vallásos erkölcsi dogmái és az ember szabad akarata, illetve saját érzelmeinek való kiszolgáltatottsága közt feszülő drámai ellentét tökéletes példája. A büntetés igazságossága mellett történetük tehát nem lehet mentes a pátosztól s az őszinte szájalomtól sem – a darabot működtető teljes zenei eszköztár (az operaáriát idéző lírai betétek vagy a férfikar dörgedelmes hangjai) szintén hitelesen és hatásosan rendelődik alá ennek a célnak.

A Claudel–Honegger-féle Johanna-adaptáció mintegy drámai anamorfózisként abból az egyetlen nézőpontból közelíti meg Jeanne d’Arc alakját és élet-történetét, melyből valódi jelentősége származik. A haldoklók előtt – úgy mondják – utolsó órájukban végigvonul életük minden eseménye, s a közeli befejezés végleges értelmet ad nekik. Ez a gondolat

határozza meg tehát a szüzsé rendhagyó szerkezetét, mely a megégetés előtti utolsó pillanatokban, a máglya előtt álló Johannával indít, s innen halad időben visszafelé a boszorkánypertől a francia király megkoronázásán át a lány kisgyermekkoráig, ahová megérkezve a darab – ismét a mű első jelenetének folytatásaként – Johanna megégetésével zárul. Claudel igyekezett minél nagyobb teret hagyni a zenés elemeknek is: a kórus alkalmazása, valamint a szövegben előforduló számos repetíció, a recitálható latin kifejezések is a zenés hatáskeltő eszközök megmutatkozását segítik elő.

A szünet nélkül nagyjából egyórás előadás igazi, magával ragadó zenei élmény, melyből legfeljebb az vonhat le valamicskét, ha a hatalmas előadói apparátushoz képest nyilvánvalóan szűk tér következtében a hangszerkíséret túlságosan gyakran nyomja el az ének- és beszédhangokat...

Lovizer Lilla

Napfényes karácsony

Veszprém Város Vegyeskara és a Győri Filharmonikus Zenekar oratóriumestje. Hangvilla, 2021. június 24.

Kint nyár eleji forróság, bent, a Hangvilla koncerttermében kellemes hűvös. Az elmaradt karácsonyi koncertre érkezett a közönség.

Erdélyi Ágnes – a kórus karigazgatója – köszöntő gondolataival kezdődött az este. Szavai utaltak rá, hogy a Föld déli féltekéjén ilyen idő van karácsonykor, nekünk most nem kell odautaznunk, hogy átérezzük az ottani karácsonyok hangulatát. A mi karácsonyunk a legsötétebb napokban van, míg ez a júniusi este a legvilágosabb időszak. Vártuk a feltámadást, a pandémiától való megszabadulást, így most pont fél évvel karácsony után, vagy a jövő karácsony előtt, Keresztelő Szent János ünnepén (Szent Iván éjszakájának estéjén) a legnagyobb fényességben ünnepelhetjük a Megváltó születését, és a húsvét és pünkösd megélt ünnepe után örülünk a megváltásnak és a lélek működésének.

A műsor nem tipikus karácsonyi műveket tartalmazott, hanem általánosabb kereteket adott az ünneplésnek. Beethoven *Karfantáziája* karácsonyi műsorba kerülésének az oka, hogy a szerző 1808 karácsonyára komponálta, és a végén felhangzó szövegben olyan magasztos költői képek szólnak meg, amelyek bármely ünnepre alkalmassá teszik. A „fantázia” elnevezést, mely egy műfaji megjelölés is egyben, a zongoraszólam jelenléte indokolja. Kadenciaszerű improvizatív zongoraszólammal indul a mű, melyet Beethoven a bemu-

tatón rögtönzött, csak később írta le. A Hangvilla Steinway zongoráját ezen az estén Füzesséry Zoltán, a grazi Művészeti Egyetem professzora szólaltatta meg, aki több évet töltött Veszprémben, a Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola zongoratanáraként. A hosszú leállás után ez volt az első fellépése a világszeretke koncertező művészeknek. Jól állt neki a rögtönzésszerű zongoraszólam indulás, majd a különböző hangszeres szólammokkal való párbeszéd. Később először a zongorán szólalt meg az *Örömóda* dallamának testvére, Beethoven egy korábbi dalának – a Bürger versére komponált *Gegenliebe* – dallama, ezt variációszerű feldolgozás követte, csatlakoztak hozzá egyenként a fafúvósok, utána az egész zenekar, hogy a fokozás a kórus megszólalásával érje el tetőpontját. A műben a kórusból kiemelkedő szólolisták – ezen az estén a Nemzeti Énekkar művészei – is megszólalnak. Emelkedett hangulatban ért véget a mű, az *Örömóda*-előtanulmány mű himnikus dallamához – mely a kezdetektől végigkíséri a beethoveni életművet – a *Karfantázia* esetében Christoph Kuffner költeménye társult. Kiváló előadásban hallhattuk ezt a nem egyértelműen a legkiválóbb Beethoven-művek között számontartott alkotást, mely fantázia, zongoraverseny és kantáta furcsa egyvelege.

Az est második műve a „francia hatok” mesterének, Francis Poulencnek *Gloria* című oratóriuma volt. A karácsonyi angyalok ezzel a felkiáltással köszöntötték a pásztorokat, később a katolikus liturgiában a mise állandó részei közé került. A kantátaszerű misekompozíciókban is már több részre tagolták a szerzők a hosszú szöveget. Poulenc hattételes művet alkotott kórusra, zenekarra, az angyalhangot egy szoprán szólista, az előre beharangozott Zemlényi Eszter betegsége miatt a *Karfantázia* szólista szextettjében már hallott Széll Cecília énekelte. Poulenc nagyon jellegzetes stílusa elsősorban az erős zenei ellentétekre támaszkodik. A harmónia a Stravinsky-féle diszsonancia és a buja, érzéki akkordmenetek között mozog; erőteljes ellenpont, sarkos kifejezésekben váltakozik a lírai dallamkezeléssel; a dinamika is igen szélsőséges. Poulenc mestersen használja ezt a színes zenei palettát az érzelmek széles skálájának kifejezésére, a lírai derűtől a fergeteges vidámsáig. A Glóriát az amerikai Koussevitzky Alapítvány rendelte meg. A szentmise szavai összetéveszthetetlen frissességgel és elevenességgel szólnak meg ebben a műben. Egyes kritikusok a bemutató után azt írták, hogy ez a szentségtöréssel határos; Poulenc így válaszolt: „Írás közben azokra a Crozzoli-freskókra gondoltam, amelyeken a nyelvüket kinyújtják az angyalok, és néhány ünnepélyes kinézetű bencés szerzetesre, akiket egyszer láttam focizni.”

A mű hat rövid tételre tagolódik. Rövid bevezetés után a kórus pontozott ritmussal lép be a „Gloria” szóval. Ebben a tételben ez a szó sokszor ismétlődik. A második tétel, a „*Laudamus Te*” Poulencet játékos hangulatban találja, a zenekari bevezetés rezeseken való hangsúlyos meg-

szólalása után a kórus javarészt hangpárokra oszlik – szopránok és tenorok, altok és basszusok –, rövid, fülbemászó dallamok váltakoznak. Majd csendes uniszónóban megszólal a „Gratias agimus te”, mely csendes szakaszt újra a játékos zenei megoldások visszatérésszerű megszólalása zárja.

A kifejező harmadik tételben, a „Domine Deus”-ban a szoprán szólísta vágyakozó dallamát halljuk, a kórus mellékszerepet kap. Ezután hirtelen rövid és pörgős a „Domine Fili Unigenite” megzenésítése, a negyedik tétel. A zenekari bevezető egy gyerekfilm kísérezeneje is lehetne. Az ötödik tétel a „Dominus Deus, Agnus Dei” – rövid zenekari bevezetés után a szoprán szólísta és a kórus együtt szólal meg, lírai kifejezéssel. A hatodik tételben a „Qui sedes ad dexteram Patris” szavak szólalnak meg a kórus énekében uniszónó. A béke és a derű jellemzi a mű ezen sugárzó szakaszát. Majd az „Ámen” szót megelőlegezi a szoprán szólísta. Ezután lírai szakasz következik a záró szövegrész felszabdalva megszólaló szövegeire. A végső nyugalom helyreáll az utolsó „Ámen” megszólalásával. Poulenc humorérzéke és életszeretete átsüt minden zenéjén, bármennyire is ünnepélyes a szöveg. Az egyik barátja azt mondta róla: „Van benne valami a szerzetesből és az utcagyerekből.” A *Gloria* ragyogóan fejezi ki ezeket a tulajdonságokat, az ünnepélyesség és a huncut dússág magával ragadó keverékével. Ennek a káprázatos Poulenc-műnek meghatározó és magával ragadó előadását hallhattuk ezen az ünnepi estén. Széll Cecília gyönyörű lírai megszólalásai, a zenekar és az énekkar briliáns és játékos előadása a remek Medveczky Ádám irányításával, kinek minden színpadra lépése már önmagában ünneppé varázsolja a hangversenyt, együtt járultak hozzá a közönség örömteli ünnepléséhez.

A karácsonyi ünnepi hangversenyen szokásos közös ének – a *Mennyből az angyal* – ezen a nyári estén elmaradt, de a másik hagyományosan felhangzó mű, a feltámadás öröme hirdető *Halleluja* – Händel *Messias*ából – most különösen időszerűnek tűnt a visszarendezés reményének, a járványos idő várható végének közeledtével. Ez a mű koronázta meg a napfényes karácsony koncertjét.

Rostetterné Nagy Rita

Közösségben a közönséggel

„[N]em akarok újat... jobbat... kifejezőbbet keresni...” – írja a Veszprémi Petőfi Színház weboldalán Oberfrank Pál színházigazgató. Ennek a mottónak az üzenetét erősíti a Színház 2019 őszén útjára indított *Petőfi Szalon* című beszélgetéssorozata is. Életre hívója és ötletgazdája Kellerné Egresi Zsuzsanna igazgatóhelyettes, aki egyben a szalon háziasszonya és műsorvezetője. A sorozat célja, hogy a nagyközönségnek

bemutassa a színház különleges, sokszínű világát, és megismertesse az ott folyó háttér munkát, annak értékeit.

A színház aulájában a pandémia előtt havi rendszerességgel jelentkező programokon számos olyan „láthatatlan” színházi szakmáról esett már szó, melyek iskolai képzésben nem tanulhatóak, ugyanakkor nélkülük elképzelhetetlen a teátrum működése.

A szalonbeszélgetések azon túl, hogy bepillantást nyújtanak a kulisszák mögé, érzékletesen láthatóvá teszik azt is, hogy a Petőfi Színház egy olyan szakmai műhely, ahol a különböző területeken dolgozók összehangolt munkával, nagy empátiával és tudásuk legjavával szolgálják, ami mindannyiuk számára a legfontosabb, az előadást és a művészetet.

A program példaértékű emberi, szakmai életutakat tár a közönség elé. A speciális munkaterületeket az ott dolgozók különböző generációinak legjobbjai mutatják be. A vendégektől ugyanakkor nem csupán a színházi munka összetettségéről kapunk képet. Fény derül arra is, hogy az évek során mennyit változott, fejlődött, alakult az adott mesterség, alkalmazkodva napjaink igényeihez, felgyorsult ritmusához, a korszerű technikai megoldásokhoz. A beszélgetések tehát színháztörténeti szempontból is értékes információkat hoznak felszínre, melyek egy-egy találkozó végén a vendégek által megfogalmazott jelmondatokban értékes emberi-szakmai üzenetként is megjelennek.

Az értékközvetítés mellett a szervezők célja volt, hogy felhívják a figyelmet a „színházcsinálás” kivételes mesterségeire, és kedvet ébresszenek irántuk, ezzel is segítve a szakmai utánpótlást. Az elmúlt két évben volt már szó többek között a sűgő, a rendezőasszisztens, az ügyelő, a világosítók, hangosítók, színészek, szervezők, értékesítők, gazdasági szakemberek felelősségteljes és nélkülözhetetlen munkájáról.

A színház vezetése a pandémiában is megteremtette a lehetőséget arra, hogy a járványügyi szabályok betartása mellett találkozassanak a közönséggel, így például a legnehezebb időszakban online közvetítéssel tették elérhetővé az érdeklődőknek a *Petőfi Szalont*, továbbá egy rendkívüli alkalommal Veszprém belvárosában, szabadtéren is jelentkezett a program.

Legutóbb ismét „közösségben a közönséggel” szervezték meg az eseményt a Veszprémi Petőfi Színház aulájában, ahol a régi idők elismert, legendás műszaki vezetője, Perlaki Róbert és a Veszprémi Petőfi Színház jelenlegi műszaki vezetője, Kondrik István kalauzolta az érdeklődő közönséget a színház műszaki világába. A szakma változásairól, szépségeiről és nehézségeiről Kellerné Egresi Zsuzsanna igazgatóhelyettes beszélgetett vendégeivel. A rendezvényen többek között szó esett a már elkezdődött színházi rekonstrukcióról is. A másfél órás programról tévéfelvétel készült, amely – a többi *Petőfi Szalon*nal együtt – a Veszprém TV mellett várhatóan a Magyar Televízió kulturális csatornáján lesz látható.

Somody Zsuzsa

Újra a Kisfaludy Teremben

Veszprémi Szemle 61. szám.
Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy Terem, 2021.
június 25.

A Veszprémi Szemle alkotóközössége nem csak kiszolgálja, rendre fel is kelti olvasói érdeklődését. Igaz ez a 61. számra is, amelyben nem az összecsengő játékos-ságot, a témák más-más megközelítését tapasztalhatjuk, de többször is előjön az „aha” érzés. Ilyennel találkozni Busics György írásában, melynek címe: *A veszprémi Szent György-kápolna és néhány Veszprém megyei középkori templom alaprajzi méretezése a korabeli mértékegységben*. Hogy ez nem csak az építéstörténet követhetősége miatt fontos, idézzük az író meggyőződését: Elődeink önálló hossz-mértékrendszert használtak, egy független állam polgáraitként ténykedtek.

Karlinszky Balázs értekezéséből – *Középkori települések Márkó területén* – hiányzik egy adat; ha hozzáférhető, jó lenne tudni, mekkora lakosság számot jelentett a korábbi több település? Hányan élhettek egy-egy faluban, amely képes volt templomot építtetni, fenntartani?

A főszerkesztő, Földesi Ferenc „aha” anyaga 1735–1764 közötti veszprémi végrendeletekről szól. Férfiak, nők, házasok és özvegyek végrendeleztek örökhagyóként, üzentek az utókornak – 23 tétel szerepel a tanulmányban. Valamennyi megtalálható volt Veszprém város tanácsulésainak jegyzőkönyvében. Az iratok beszélnek hitről, vagyoni helyzetről, emberi kapcsolatokról, meg arról is, ki mit érhetett el. Például a 12 nő és 11 férfi „testáló” tanú a végrendelezésnél kivétel nélkül az erősebb nemből kerültek ki, nő egyetlenegy sem volt közöttük.

Érdekes három kiadvány került a *Könyvszemlébe*, és ugyancsak a főszerkesztő írt a *Nekrológ* rovatba egy hosszúnak számító anyagot. Kivételes életutat méltatott vele. Ismerősei többsége Gyuri bácsinak hívta a *Veszprémi Szemle* hűségese olvasóját és szerzőjét, egészségügy-történeti, intézménytörténeti munkák szerzőjét, számtalan könyv, tanulmány, fotódokumentáció alkotóját, a kiemelkedő színvonalú pályamunkák készítőjét. Veszprém város Pro Urbe-díjjal ismerte el legidősebb helytörténészét, Hogya Györgyöt, aki 98 éves korában, Farkasgyepűn fejezte be földi pályafutását.

Őrsi Ágnes

A Szaléziánium színes világa

Tízéves a Szaléziánium Érsekségi Turisztikai Központ, Vár u. 31.

„A veszprémi vár közelgő megújulása miatt a különleges liturgikus és barokk terei, interaktív kiállításai, gyógynövénykertje, hegedűkészítő műhelye idén nyáron utoljára látogathatók” – adja hírül honlapján az intézmény. Kell ennél jobb reklám? Aki még nem járt az intézményben, most feltétlenül pótolja az elmaradt látogatást, mert jelenlegi formájában csak a turisztikai idény végéig, augusztus 29-ig fogad látogatókat városunk egyik leghangulatosabb, legegységibb környezettel rendelkező kulturális intézménye!

A Szaléziánium igazi jutalomfalat: ha a turista eléggé kíváncsi, és érdeklődve bekukkant a kapun, a milió máris rabul ejti! A név első hallásra talán kissé hivatalos, talányos, de a mögötte felépült kulturális és turisztikai tartalom érdekes, különleges és élményt adó.

2011. október 29-én nyílt meg az intézmény, a névadó Szalézi Szent Ferenc a 16–17. század fordulóján élő francia püspök, teológus, író és egyházszerző, akit az írók, újságírók védőszentjének tartanak.

A kialakuló interaktív, családbarát látogatóközpont célja vállaltan a vallási turizmus erősítése, ám célközönségük nem kizárólag a vallásos emberekből áll. Kiemelt törekvés, hogy a nem vallásos emberek érdeklődését is felkeltsék a ház története, Veszprém és az egyház összefonódó története, valamint a művészeti értékek iránt. Látogatóik értesülhetnek a közelben működő települések (Zircről Sümegen át Keszthelyig) vallási turisztikai nevezetességeiről is, de az intézmény tömegkommunikációs pontként gyűjti és továbbítja az egyházmegye híreit is.

Bíró–Giczey-házként ismeri a helytörténet az épületet, melyet 1730-ban Padányi Biró Márton építtetett, majd Giczey kanonok bővítette emelettel. „Madaras házként” emlegették a régi veszprémiek a szépséges madaras barokk szekkkók (vakolatfestmények) miatt.

Egy törvény (a kárpótlási törvény) tette lehetővé, hogy az egyház visszakeresse államosított ingatlanait, egy ötlet (Mail József egyházi helynök ajánlása nyomán indult a „nyitott ház” projekt) és egy sikeres uniós pályázat – ez a hármas volt az intézmény bölcsője. 2008-ban elkészült a pályázat, melynek sikere révén 747 millió forint állami és pályázati, valamint 134 millió forint egyházi támogatásból megújult az épület, és ezer négyzetméteren létrejött egy elegáns terekkel bíró kulturális és turisztikai intézmény.

A megnyitón elhangzott, hogy Veszprém elődöktől kapott öröksége megbecsülésének, felmutatásának új állomása lehet

az intézmény. Egy nyitott ház, mely párbeszédet folytat a katolikus hívekkel és a nem vallásos emberekkel egyaránt¹. Márfi Gyula érsek reményét fejezte ki, hogy a ház egyfajta szentély lesz, jobb, értékesebb emberként távozik, aki ide ellátogat. Az épület nyitásának tiszteletére szentmisét mutattak be, és megszentelték a tereket.

A falak közt kiállítótér, vetítőterem, előadások, kisebb koncertek tartására alkalmas helyiség és büfé is helyet kapott. Látványműhelyek működnek: ostryasütő, gyertyaöntő és Sümegi Elemér hegedűkészítő műhelye, mely egyedülálló élményt nyújt.

Panorámás belső udvarral és gyógynövénykerttel is büszkélkedhet az intézmény. A gyógynövénykert szervesen kapcsolódik Szalai Miklós esperes, a halimbai füves pap szellemi hagyatékának ápolásához, akinek emlékszoba őrzi munkásságát.

Barokk kori kottatár, miseruha-gyűjtemény, az egyházmegye ritkán látható értékeit bemutató kiállítások, és még sorrolhatnánk, mennyi minden található a régi falak közt.

Fennállása során Pálfalviné Ősze Judit, az intézmény vezetője irányítása alatt ezer szállal kapcsolódott a Szaléziánium a város kulturális életéhez, akár az adventi programokra, gyermeknap rendezvényekre, a Szent Mihály- és Gizella-napok eseményeire, az Ars Sacra fesztiválra, a Múzeumok éjszakájára vagy épp a Kabóciádéra gondolunk, s a keresztény kultúra őrzésén túl példásan szolgálja a nemzeti kultúra gondozását is.

Az ötéves születésnapra sikerült elérni a százezer látogatót. Reméljük, a megújulás után is arra készíti majd a Szaléziánium nyitott kapuja a vár látogatóit, hogy ne robogjanak végig a Hősök kapujától Gizella és István szobráig és vissza, hanem bátran térjenek be ide és a többi intézménybe is, hogy különleges élményeket vihessenek magukkal Veszprémből.

¹ Dr. Mail József érsekségi helynök gondolatai, *Napló*, 2011. október 31.

Farkasné Molnár Csilla

Varga Béla emlékezéseiről

Varga Béla: *Életem, emlékeim*. Veszprémi Szemle Várostartó Közhasznú Alapítvány, 2021 (Veszprém: OOK Press). Veszprémi Szemle Könyvek, ISSN 2060-6109; 13.

2021. június 25-én, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Kisfaludy termében a hőség ellenére, barátai, kollégái, tisztelői részvételével mutatták be a 92. évében lévő Varga Béla kötetét. *Életem, emlékeim* címmel,

a Veszprémi Szemle Várostartó Közhasznú Alapítvány kiadásában saját költségén megjelentetett szép kivitelű könyvet vehettek a kezükbe az érdeklődők. A kötet az OOK-Press Kft. színvonalas munkáját dicséri ismét. Varga Béla mindig hangzott, számára az a könyv, ami kemény fedelű és kötött. Ez a kiadvány minden szempontból teljesíti az elvárásait. A kötet mindössze 150 (25 számozott, 125 számozatlan) példányban jelent meg.

A szerző Praznovszky Mihállyal, a könyv egyik lektorával közösen mutatta be a kiadványt (a másik lektor Balogh Ferencné, nyugalmazott igazgatóhelyettes volt).

A mű szerkezete kettős: kronologikus és tematikus bontásban ismerkedhet meg az olvasó a szerző és családjának történetével, a gyermekkor, az ifjú- és felnőttkor szép-somorú időszakával, a sok küszködéssel. A Varga család küzdelmeiről, a felmenőkről és közeli-távoli családtagokról szívszorítóan ír Varga Béla. A dunántúli táj, Kemenesalja, Mezőlak és Pápa, valamint környéke meghatározó volt egész életében. Pápán járt a katolikus polgári fiúiskolába az 1941–45 közötti években, majd a háború alatti és utáni időkben meghatározó élményeket szerzett: bombázások, a front áthaladása, földhöz jutás, a paraszti lét küzdelmei.

Varga Béla szakmai életútja 1950-ben indult. Húszévesen került a magyar könyvtárügybe, Budapesten könyvtárosokat képző tanfolyamon vehetett részt, majd az akkori Népművelési Minisztérium kinevezte a Békéscsabai Körzeti Könyvtár módszertani könyvtárosának. Egész életére kihatással volt az az egy Békéscsabán töltött év. Lipták Pál, a könyvtár akkori vezetője vonzotta a környék szellemi életének kiválóságait, a könyvtárban pezsgő kulturális élet zajlott, amelyhez hasonlót sok év múlva Varga Béla is megvalósított Veszprémben. 1951-ben visszatért Páparra, az ottani körzeti könyvtárba. Szervezte a környékbéli falusi könyvtárakat, segítette a kulturális programok megtartását. A következő évben már Veszprémben dolgozott, a minisztérium által 1949-ben az országban elsőként alapított körzeti könyvtárban. Az 1952. évi minisztertanácsi határozat előírta, hogy a városi és körzeti könyvtárak összevonásával a megyeszékhelyeken megyei könyvtárakat kell létrehozni. Ezzel elindulhatott egy évtizedeken át folyamatosan fejlődő megyei könyvtári hálózati rendszer megteremtése.

Varga Béla hosszan elemzi visszaemlékezésében a járási könyvtári, majd a három évtizedes megyei könyvtárigazgatói tevékenységét. 1961–1991 között töltötte be ezt a beosztást. Elődeire büszke, kortársait, kollégáit szeretettel említi, méltatja. Elgondolkodtató, hogy lett 1968-ban végül Eötvös Károly Megyei Könyvtár az intézmény neve.

A kutatás, kiadványszerkesztés a szerzőt szakmai életútjának elejétől vonzotta, támogatást, segítséget kapott nagy tudású kollégáitól, barátaitól. Igazgatói működése alatt szerkesztésében számtalan helytörténeti, helyismereti és szakmai kiadvány jelent meg. A jelen kötetben megtalálható bibliográfia Varga Béla gazdag publikációs

tevékenységét mutatja be. 15 évig szerkesztette – a kiadás anyagi hátterét is megszervezve – a *Bakony-balatoni kalendáriumot*. Kiemelendő a *Veszprém megyei életrajzi és kortárs lexikon*, *Veszprém város lexikona* 2009-ben jelent meg. Azóta is folyamatosan építi, szerkeszti az online térben a szócikkeket, javítja és bővíti az adatsorokat. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár adatbázisai között az érdeklődők megtalálhatják, kereshetik Varga Béla munkáit.

Rövid terjedelemben, őszintén vall a politikai tevékenységéről.

A kötet lezárásaként ismét a család kerül középpontba: feleségével 66 évig éltek házasságban, a 2020-ban elhunyt Zsuzsa asszony hiánya átjárja az írás minden sorát. A veszteség nagy, de az új nemzedékek, gyerekek, unokák, dédunokák enyhítetik ezt a fájdalmat.

A felsőörsi „birtok”, a Kishegyi úti zártkerti terület adott felüdülést immár hat évtizede. Először faház, aztán téglából lakóház épült, gyönyörű kert szépíti a környéket. Varga Béla szakmai életútjához is szervesen hozzátartozik Felsőörs: számtalan „könyvtáros-találkozó” zajlott itt életének aktív és nyugdíjas időszakában is.

A kötet jelentős második részében a mellékletek találhatók: 2010-ben a 80 esztendő Varga Bélát köszöntötték munkatársai, volt pályatársai, barátai. A megyei könyvtár két kiadvánnyal köszöntötte nyugalmazott igazgatóját: *Beszéljenek a szavak* és *Beszéljenek a képek* (mindkét kötet felelős kiadója e sorok írója volt akkori megyei könyvtárigazgatóként). Szeretettel és tisztelettel (nagy titokban) készültek ezek a kiadványok, és a pályatársak azon írásai is mély barátságról, megbecsülésről tanúskodnak, amelyeket akkor küldtek Varga Béla köszöntésére. Ezeknek a szövegeknek egy részét olvashatják most a kötetben. Mindkét kiadvány megtalálható a megyei könyvtár helyismereti gyűjteményében.

A visszaemlékezéssel bepillantást enged a szerző az életébe, szakmai életútja szervesen összefonódott Veszprém megye könyvtárügyével. Ami talán kimaradt a kötetből, az is érdekes lehet. Igazgatóként nyitottsága az újra: napjainkban azt mondanánk, a civil szervezetek fogadása, például az intézmény kapcsolata a Veszprémi Magyar–Finn Egyesülettel, akik azóta is partnerei a megyei könyvtárnak, de a külföldi és belföldi tanulmányutak, a kollégák szakmai és emberi segítése, az innováció, ami nélkül nem fejlődött volna az Eötvös Károly Megyei Könyvtár.

Ahogy Varga Béla írta: „Az időbeni és más tévedés lehetősége tehát az életkorommal egyenes arányban növekszik, ...előfordulhat, hogy bizonyos dolgok és események, amikre én most megpróbálok visszaemlékezni, esetleg nem ugyanúgy maradtak meg bennem, mint bárki másban...”

A kis példányszám ellenére a megyei könyvtár gyűjteményében már több példány várja az érdeklődőket, olvasókat. Keressék, forgassák szeretettel e kötetet, mindenki tegye hozzá a maga emlékeit.

Pálmann Judit

„Egy kivénhedt vers-hályogkovács”

A teljes életmű talán: nyolc Széki Patka László-könyv van előttem. Az egyik nagyon különleges, ha jól látom, még a stencilkorszakból származik 1975-ből. A megyei könyvtár adta ki, sorozatcíme: *Fiatal megyei költők: Patka László*. A másik 1997-es, a cím már egyértelműen utal a költő örök témájára: *Amorgosz*. Ez sem testes kötet, de a két évvel későbbi válogatott versek, amelynek a címe *Verselfogatás – feltételes szabadlábúra helyezéssel*, már negyedszázad termésének a javát adja, ahogyan a költő válogatta. A *60 vers* cím az elmaradt születésnap jubileumi kötet lenne, 2008 a dátuma, a költő hatvanadik születésnapját köszönteni, maga dolgozott rajta, de csak hagyaték lett. 2010-ben újabb válogatott verseskötet jutott el az olvasókhoz (*Átégett ég*) a vers és a költő örökkévalóságának jegyében. Van még ezenkívül néhány, ha nem is sok kötet, az *Amorgosz* ciklus folytatása, vagy kezdetekből kettő is: *Madárjóslat/Időkerülő* (1981, Botár Attilával) és a *Vers – köröztetés vérdíjjal* (1992).

Így hát, legalábbis köteteljességében valamennyire megnézhetem, hogy Patka hogyan viszonyul a Városhoz, amelyben felnőtt életét gyakorlatilag letöltötte, de bizonyos életmeghatározó jelenségeket azonnal megéreztem. (Nem volt nehéz...) Hogy ti. újra és újra felbukkannak benne a gyermekkori győri emlékek. A másik értelemszerűen Amorgosz, ez a kicsiny sziget, amelyet a költő végső menedéknek nézett ki magának, úgy is élte ott át ismétlődő nyarait, mígnem lassan rá kellett jönni, hogy a Paradicsom már elveszett. Még örülhetett, hogy menekültek szerencsétlen serege nem lepte el ezt is, de aztán megtapasztalhatta, hogy az uniformizálódó, mindent s mindenkit lerohanó globálturizmus az idillnek véget vetett. Amorgoszon többé már nem kötnek ki a Patka-féle argonauták hajói.

Találtam – még ha ciklusba nem is szedtem – utazásverseket, amelyek főleg abból adódtak, hogy a szerző mint hivatalnok szervezte a megyei testvérvárosi kapcsolatokat, s ez ekből utazhatott Leccébe. Ismét Dél, de most Itália, megtetőzve azt néhány adriai kalanddal. Közben Európa, városok, pillanatok, rögzült élmények – lélekben.

De én Veszprémet keresem, vajon a sajátos látásmódja: a nyelv ezernyi játéka, a játékra való azonnali készsége, a szójátékok és az ironia hogyan őriztette vele a várost. Én csak úgy látom, hogy Veszprém nem téma és nem ihlet, hanem otthon és munkahely, és a helyi irodalmi élet teljes átélése. Nincs olyan felolvadás benne, mint Győrben vagy a görög szigeten. De a Veszprém ihlette versek a legjobbak közé sorolandók. Fájdalmasan szép a pár sor, amit Szilágyi Lackó halálára írt, vagy a másik, a verstengerben-versárvízben fuldokló város. Egy ciklust állított össze *Kréta ős – Veszprém* címmel, de ez tán csak versszületési helymegjelölés, ebben igazán csak egy konkrét, de nem akármilyen veszprémi élményvers lett.

Ez a *Münnich tér mementója*, amelyből a gyanútlan fiatal versolvasók (!) fel sem ismernék, hogy ez valamikor egy veszprémi tér neve volt (igaz, a veszprémiek sem használták, tán egyedül Pap János). A vers dátuma 1990, nyilvánvaló, hogy miféle szabadság jókedve-reménye írta vele afféle ködös álmoként, hogy miként lehet egyszer majd egy város politikailag beszenyezett főterét igazi térnek használni. Komolyan és komolytalanul, közösségi létben és élményekben gazdagon. A versét ő maga olvasta fel 1990. augusztus 17-én egy művészeti projekt alkalmából a húszemeletes tövében. Magam sem tudom, hogy hitt-e ebben, hogy ez lehetséges, legalábbis azzal a játékkal, amit ő javasol, álmodik-e versben. Mára kiderült, hogy ez csak a költő reménye, s mint tudjuk, ezek a költői álmok nagyon ritkán teljesednek be. (Ezen írás címe is ebből a villoni zárásból származik.)

Ugyanilyen szarkasztikus veszprémi versjáték (dátum nélkül, de tudjuk az időpontot), már sokkal indulatosabb s egy kötőből kiváltképp erős szavakat kiváltó érzelmi lávakitörés: *M. M. mester emlékműve Brusznai Árpádról a Megyeház téren, Veszprém*ben. Amikor ez a bizonyos M. M. mester (ezt is tudjuk, ki ő), aki a Brusznai-emlékművet egy Radnóti s vele a magyar költészetet megszenteltelenítő s eltorzított költői sorral véste tele. Merthogy neki az a bizonyos versbéli „csecsszopó” illetlen volt, helyette legyen csak a „csecsemő” szó odakalapálva. Borzalmas dolog volt, egy amúgy is nagyon erőltetetten értelmezhető szobor körüli vitában, többen is szót emeltek ez ellen, és szerencsére lett is eredménye. Az akkor már hanyatlóban lévő M. M. mester, akit a költő „gögös és öntelt embernek” nevez, csak levéssete ostobaságának hírhetd jelét. A vers azért annál többet mutat, mint egy helyi vihart kavarázó esemény, hiszen már mögötte akkor tisztán felsejlett az, amiről a költő, éppen mindennapos hivatali létében pontosan ítélezhetett: „A magát mindenki fölé helyező szépelgés bárkit ki-közösít, aki kételkedni merészel egyedül üdvöztetőnek nyilvánított fölkentségében” (*Prózává áttördelve*).

Ne csodáljuk hát, ha Széki Patkát nem érték Veszprémben olyan versélmények, mint Győrben, vagy az istenek földjén, Amorgoszbán. A Pap János-i 25 év kisvárosi szorítása elfojthatott benne, vagy egyáltalán, ki sem alakított olyan költői léthelyzetet, amelynek eredményeként tovább építhette volna az életművét. Amúgy sem volt az a típusú költő, aki képes lett volna alkalmi versek megfogalmazására, leszámítva a pályakezdő „pol-beat” verseit, de hát ki nem forradalmár ifjúkorában, főleg egy antiforradalmár hatalom szorításában. Legfeljebb a *Veszprémi Irkában* olvashatjuk őt, de akkor sem lép túl az önmagát s helyét kereső költő szerepén. Számára a lét és a világteljeség megismerése volt az, ami felé törekedett nagyon mély, morális és filozófiai alapon megfogalmazott, olykor szenvedélyes, olykor (ön)ironikus verseiben. A város számára csupán a hely, ahol mindezt megvalósíthatta, s ha

olykor felemelte a fejét a kézirataiból, akkor látta meg otthona érdekes s költőnek való jelenségeit.

Így születhetett a *Völgyhíd-Hölgyhíd* verse is rímjátékokkal megrakottan, amelyben ez a látványos építmény alkalom arra, hogy onnan szétnézve megérezze, ez a hely az Veszprémben, ahonnan őt az emlék s a varázslat idők és távolságok fölé röpteti. Évszázadok peregnék a soraiban, megnevezve és sejtetve, költő elődök előtt hajol meg utalásaival, s magasan évezredek fölé szárnyal, amihez a lehető legjobb, vagyis egyetlen kiindulópontja, elstartolási helye csak a Völgyhíd lehet, s csak itt, Veszprémben.

Praznovszky Mihály

Szabadságról madárnyelven

Szabadságról madárnyelven. Szilvász Nándor festményei a Várgalériában. Könyvbe-mutató és kiállításbúcsúztató a Várgalériában. Művészetek Háza, 2021. június 5.

Mint ahogy oly sok mindent, ezt a programot is átírta a koronavírus-járvány.

Az elmúlt évben jelent meg a Szilvász Nándor (1927–2011) grafikusművész festményeire összpontosító kis kötet, amely a művész képeiből, krokijáiból, grafikáiból tartalmaz egy összeállítást, kiegészítve P. Szabó Ernő művészettörténész, Tóth Ferenc makói múzeumigazgató, Gopcsa Katalin művészettörténész, Szilvász Nándor, valamint e sorok írója szövegeivel. A kiadványból kiderül, hogy amellet, hogy a művész a 20. század második felének egyik legkiválóbb tervezőgrafikusa, plakáttervezője volt, milyen igényes és friss festmény oeuvre-t is létrehozott élete utolsó két évtizedében, Révfülöpon történő letelepedését követően. Továbbá az is kiderül, hogy milyen „kitűnő tolla” volt, vagyis milyen magas színvonalúan írt esszét, emlékeztet, kiállításmegnyitót, sőt verset (!) is. A kötetben – melyet e sorok írója szerkeszthetett és állíthatott össze a művész özvegyével, Szalontay Ágnes grafikusművésszel – még két rövid írás olvasható, Bakos István grafikusművéstől és Árendás József grafikusművéstől, akik Szilvász Nándor jeles kollégái és tisztelői.

A kötet megjelenésével nagyjából egy időben a művész özvegye megkötött egy olyan megállapodást a Művészetek Háza Veszprém igazgatójával, Hegyeshalmi Lászlóval, hogy a már itt őrzött nagy értékű plakátanyag mellett egy ugyancsak igen jelentős festménykollektiót a Művészetek Háza gyűjteményének adományoz. E képanyagból, illetve annak sűrítményéből nyílt volna meg a Dubniczay-palota Várgalériájában Szilvász Nándor kiállítása a művész születésnapjához igazítva az elmúlt év novemberében, azonban erre

már nem kerülhetett sor. A kiállítást Dohnál Szonja és Áfrány Gábor igényesen, az adomány jelentős darabjaira koncentrálva meg is rendezte, de azt hosszú hónapokig nem lehetett látogatni. Végül június elején kaptak lehetőséget az érdeklődők, a művész tisztelői és barátai arra, hogy immár egy finisszázs keretében megismerkedjenek a kiállítási kollektívával, valamint ennek keretében kerülhetett sor az említett kiadvány bemutatására, megvásárlására, s az esemény a Veszprém JAM Session közreműködésével – vezető Szakács Tibor – hangulatos, atmoszferikus rendezvénné vált. A bemutatón Hegyeshalmi László, Szalontay Ágnes, Dohnál Szonja és Áfrány Gábor adott tájékoztatást az adományozásról, a kiállításról, jómagam is szólhattam, megjegyezve például, hogy a *Szabadságról madárnyelven* P. Szabó Ernőtől származó tanulmánycím, s elhunyt kollégánknak ez az írása olvasható a kötetben.

Bizonyossá vált, hogy Szilvász Nándor univerzális tehetsége egy teljes élet keretében, több irányban is kibontakozhatott, hogy meghatározó grafikus munkásságát követően ironikus, lendületes, jelképekkel teli, színgazdag expresszív festészetével is a 20–21. századi magyar képzőművészet megkerülhetetlen alkotója. Emlékét és életművét így folyamatosan őrzi Veszprém.

Feledy Balázs

Római kori alapokon

Palágyi Sylvia és Kirchhof Anita: *Balatonfüred római kori települései és falfestményei.* Kiadta: Balatonfüred Városért Közalapítvány és Klar M. Kft. 2021. A kötetet Szelényi Károly fényképei illusztrálják

Hogy éltek itt, a Balaton-felvidéken, a pannóniai provincián több mint kétezer évvel ezelőtt a római telepések? Milyen volt akkor a szőlőtermesztés, a fürdőkultúra, mivel díszítették otthonaikat? Mit keres az itteni épületeik falán az Egyiptomból származó, rezet tartalmazó kék festék? Egyáltalán, a különböző villákban élők tartották-e egymással a kapcsolatot?

Ezekre a kérdésekre is választ ad Palágyi Sylvia és Kirchhof Anita *Balatonfüred római kori települései és falfestményei* című helytörténeti könyve, amelyet június végén Balatonfüreden, a Figula Borteraszon mutattak be a szerzők. A szűkebb környezetünk római kori emlékeit feldolgozó kötet a 2017-ben megjelent, a római kori temetőkből, sírokból előkerült leletanyagot bemutató kiadvány folytatása, amolyan hiánypótló könyv, amely a kevesek által ismert villákat, falfestményeket mutatja be.

A Balaton-felvidéken sok római kori emlék ismert, ezek elsősorban az 1–4. századból származnak. A balatoni táj természeti környezete, klímája, termőföldjei, a vízfolyások tették vonzóvá a római telepések számára ezt a vidéket. A szőlőt mindenképpen ismerték, sőt művelték is, bort is készítettek belőle. Voltak luxustárgyaik, és egészen biztos, hogy a különálló birtokok érintkeztek egymással.

1969-ben jelent meg Magyarország régészeti topográfiája, ebben összesen 25 lelőhelyet regisztráltak, közülük 11 római kori, amikhez még a téglalapító kemencét hozzáadhatjuk. Gyakorlatilag új lelőhely nincs. Komoly probléma, hogy az elmúlt évtizedekben az építkezések alkalmából nem jelentettek be leleteket, valószínűleg félve a régészeti ásatásoktól. Most lényegesen nagyobb ismeretanyagunk lenne. Azért a siskei templomrom a könyv főszereplője, mert 1964–65-ben egyedül itt volt egy jelentősebb ásatás, akkor derült ki, hogy a középkori templom falai egy római villára épültek – jegyezte meg Palágyi Sylvia.

Pedig lelet éppenséggel lenne, még a Balaton vize alatt is lehetnek római kori emlékek, valamint kérdéses a Balatonfüred és Tihany között található néhány halomsír, amiről feltárás nélkül a régészek nem tudják eldönteni, hogy őskoriak vagy római koriak.

A római mesterek sablonok alapján építkeztek, mintakönyvekből dolgoztak. Az itt előkerült falfestmények párhuzamba állíthatók a Balácán találtakkal, hiszen azonos mintakönyvet használtak, annak ellenére, hogy különböző mesterek dolgoztak a villákon. A perspektivikus hasábmintát a falakon, a mennyezeten és a padlókon is előszeretettel alkalmazták, ideális esetben hat rétegből állt a falfestmény. Egy stukkótöredéken vadászjelenet jelenik meg, érdekessége, hogy a szárazföldi jelenet mellett egy tengeri és egy mocsári is látható – mondta Kirchhof Anita a könyv bemutatóján, amelynek elkészítésében közreműködött a Veszprém Megyei Laczkó Dezső Múzeum vezetősége.

Martinovics Tibor

Családfa

Rybár Olivér: *A Cholnoky család története.* A Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program Cholnoky-projektnyitója. Laczkó Dezső Múzeum Látványkönyvtár, 2021. július 23.

A járvány okozta programcsúszás olyan aktualitást adott az EKF 2023 Cholnoky-projektnyitójának, amit jobban tervezni sem lehetett volna; a Cholnoky család történetét a róluk szóló kötet egyik főszereplője, Cholnoky Jenő születésnapján sikerült bemutatni.

A fiatal szerző, a veszprémi születésű Rybár Olivér rendkívüli feladatra vállalkozott; öt éven át kutatott, gyűjtött mindenféle adatot – visszaemlékezéseket, leveleket, jegyzeteket, fotókat – hazai és határon túli múzeumokban, könyvtárakban, családkutató egyesületeknél, hogy összeállítsa a 14. századig visszavezethető Cholnoky familia családfáját. Rybár Olivér, mint ahogyan meg is jegyzi, nem történész, hanem geográfus. Földrajztanár is, aki már diákkorában OTD-konferencián hívta fel magára a figyelmet kutatási témáival.

Sok ismert személyiséget adott az országnak a Cholnoky család; tagjai kiemelkedő szereplők voltak az irodalmi, földrajzi, egészségügyi, jogi, művészeti vagy mérnöki pályán, azzal együtt, hogy a nemzetközi porondon is megállták a helyüket. A kötetben a legismertebbek – Cholnoky Jenő földrajztudós, Cholnoky

Viktor és László írók, ifj. Csolnoky Ferenc orvos, Cholnoky Béla botanikus, Cholnoky Margit operaénekes és Vitéz Cholnoky László kémikus – mellett több mint félszáz családtag részletes életrajza olvasható, és hogy egy napi aktualitást is említsünk; a tokiói olimpia magyar bajnokcsapatának tagja volt a vitorlázó Cholnoky Sára is.

Elhangzott a kötetről, hogy nevezhetnénk Cholnoky-családleixikonnak is, mivel tudományos ismeretterjesztő jellegű. Minden érdeklődő haszonnal forgathatja, hiszen a családi legendárium bemutatása után a 17. századtól napjainkig követi végig a familia életét, tagjainak munkásságát. Soha nem közölt fotók is kerültek a lapokra ezekről a szép, okos emberekről, akik életükkel, tevékenységükkel bizonyították napról napra, hogy a magyarság és az európaiság összetartozik.

Látva a fényképeket, olvasva a pontosan végigvezetett egyéni sorsokat, a

rengeteg dátumot, tényt, elszorul az ember szíve; mennyi minden maradhatott ki a barátságos méretű kötetből! A Cholnokyak mindig sokat tettek az asztalra, mérvadó emberek voltak, akikkel bizonyára sok minden megesett; rejtve maradtak a sztorik, amelyekben résztvevők vagy szemlélődők lehettek. Persze az ellenőrizhetetlen szóbeszéd nem fér össze a tudományos igényességgel, amivel *A Cholnoky család története* készült, meg el sem tudom képzelni a szerző lelkiállapotát, aki nem egyetlen drágakövet kellett hogy bemutasson, egész marokkal kapott belőle.

A Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek köszönhetően lehet közkinccs a kötet, és ha rajtuk és a szerzőn kívül még valakit megemlíthetnék, hát a lektorra, Hudi József-re szavaznék – az ő munkája sem lehetett mindennapi.

Órsi Ágnes

Képre hangolva

„Színes képek közt kis világot,
sok tévedést, csepp igazságot”
(Goethe: Faust)

A veszprémi Sportuszoda. Tervezők: Fejér Tervező és Mérnökiroda Kft. (Felcsút), konzorciumpartner: INCORSO Építész és Építő Műhely Kft. (Budapest)

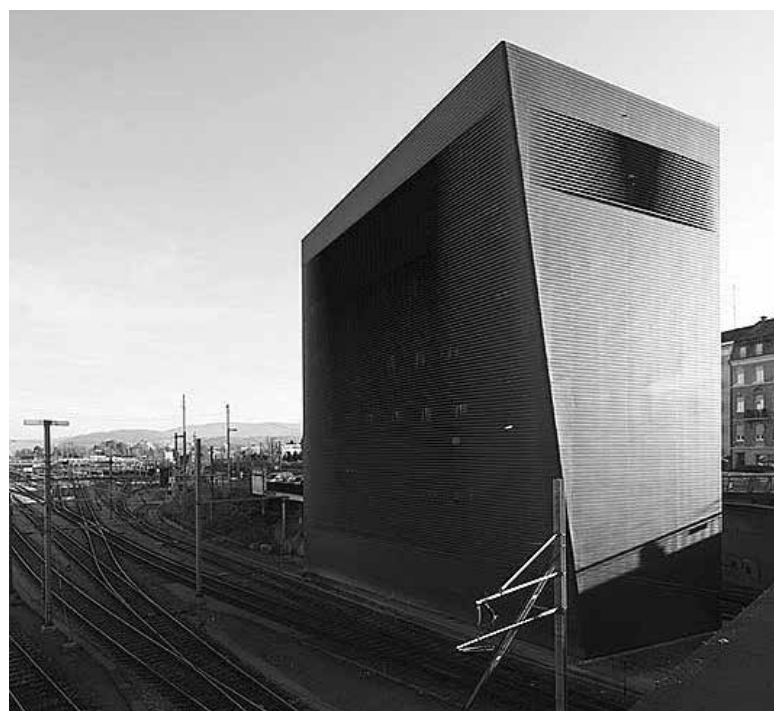
Veszprém megyeiként végigkísérte sportéletem a fűzfői ötvenméteres. A megye nagy úszóreménységei zárandokként jártak a Balaton-parti városba, hogy érezzék az ötvenes feelinget. Csak ott volt. A sportélet mellett az uszoda és a hozzá tartozó szaunaélet jelenti ma is a közösségi érintkezés egyik legközvetlenebb szegmensét.

Szaunázós éveim alatt többet tudtam meg a város önkormányzati perpatvarairól és kórházi műhibákról a szauna izzasztó légterében, mint bárhol azóta is. A megyeszékhely sokéves böjtje érett most (valódi) épületté. Arra, hogy a minőségre utaló jelző zárójelek közé került, reflexszerű szakmai dilemmáim adtak okot. Rövid írásomban a jel feloldására teszek kísérletet, megnyugtató építészeti ízlésem, azaz arra, hogy itt minden rendben. Egy uszoda hiányzott, hát egy uszodát építettek. Csak halkán jegyzem meg a finom áthallást az egykori Csomay-strandra a Völgyikút utcában. Egy strand hiányzott, Kálmán bácsi saját költségen épített egyet. Csak éppen a hely meg a helyzet adekvátsága, illetve önértéke között tűnik fel némi különbség. Ezt a párhuzamos fonalat most elengedem a terjedelem okán. Az uszodáról: minde-

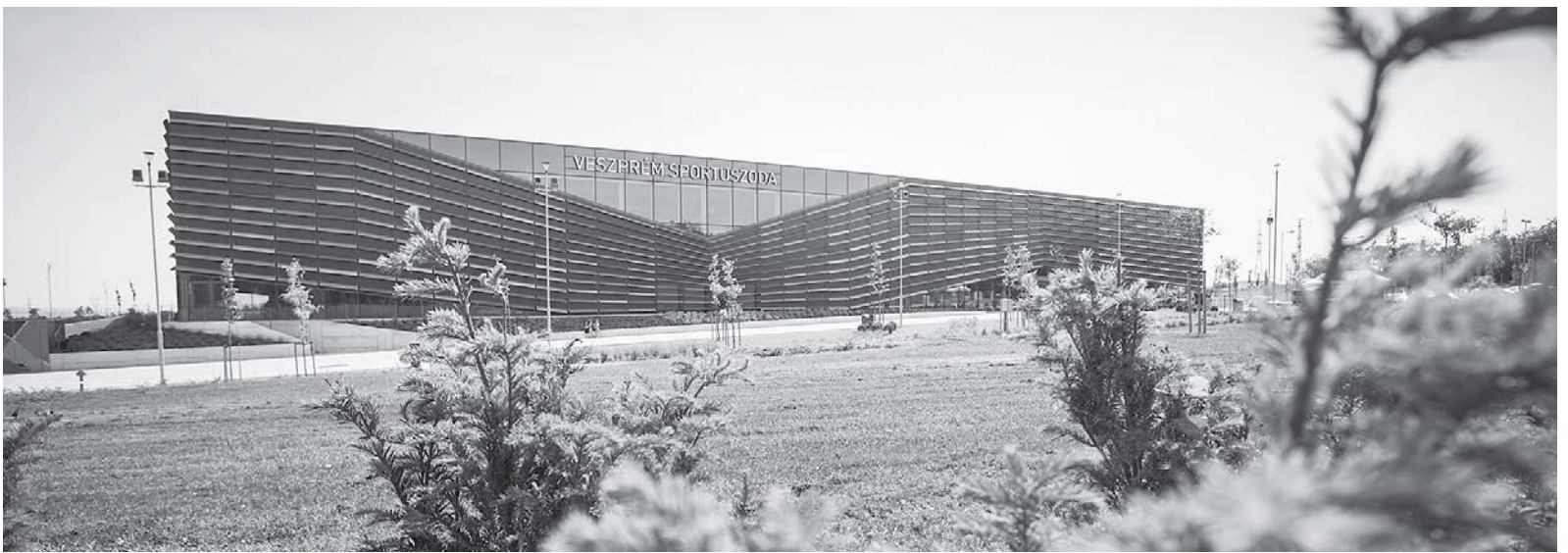
ne megvan, amitől egy mai hiánypótló uszodát használni lehet. Van méltó előtere, ahol végre megjelenhetett Lugossy Mária eddig jól eltakart módon raktárban őrzött *Rheia* kő-üveg-bronz szobra, van modern öltözője, ötvenméteres medencéje, szaunavilága, jól működő gépészete, és van divatos ruhája is. Talán épp ez az, ami a zárójeleket szülte. Áttekintve a kortárs hazai sportlétesítmények palettáját (például budapesti Dagály uszoda, 1. kép), a jelenség igazán érdekes. Építészként mélyen átérzem a dilemmát. Van egy nagy tér, bonyolult technológiával, óriási felületekkel, és „valamilyennek” kéne láttatni. A vágy kényszeredetten kortársá kezd kódolódni. Az, hogy épületről van szó, inkább nehezíti a dizájnert dolgát. Könnyen adja magát a lehetőség, hogy tárgyként tekintsünk az amúgy az építészet territóriumába tartozó ügyre. A tárgyat csak csomagolni kell. Eladhatóvá kell tenni. Nem kell bíbelődni építészeti problémákkal, a felület mögött lévő terek használatából adódó minőségi különbségekkel, a külső téri kapcsolatok használati lehetőségének átgondolásával vagy a wellness-

1. Duna Aréna/Napur Architect Kft. 2016
(<http://napur.hu/ferencz-marcel/tervek/dagaly-uszoarena/>)

2. Signal Box/Herzog & de Meuron 1994 (<https://www.archdaily.com/256766/flashback-signal-box-herzog-de-meuron>)

rész tájra, Bakonyra tájolásának, illetve az itteni pihenő külső téri kapcsolatalakításának lehetőségével. Találni kell a felületnek egy jól azonosítható és elmesélhető jelleget, ami gyorsan detektálhatóvá teszi egy város közbeszédében.

Jelen épülettárgy (az uszoda terminológiám szerint még inkább épület, és nem tárgy, de ezt tudjuk be régimódiságomnak) esetében gyakran hallom a könnyen azonosítható „reluxa”, „árnyékoló” hasonlatot. Félő, hogy amilyen gyorsan megtörténik a felfedezés élménye, olyan gyorsan üressé is válik, és új megfigyelőket keresnek a jelentést vadászó látogatók. Hogy van-e jelentéstartaléka? Egyáltalán kell-e, hogy legyen ilyen tartaléka – ez legyen mindenki házi feladata az előttünk álló időkre. Létezik az épületeknek is családfája. Jelen esetben a cikk szerzője az 1994-ben, a Herzog–de Meuron építészpáros által tervezett és 1998-ban megépített baseli transzformátorállomásban (2. kép) látja ennek az épületcsaládfának a gyökerét. Az épületről készített képek vilámgyorsan befutották világ körüli útjukat. Szerinte a világban születtek az ezt követő években hasonló megjelenésű épületek, és a baseli transzformátorállomás gyorsan tipológiai toposzá vált az építészképzések konzulensi praxisában. A svájci épület rézköpenyét a funkcióból származó fizikai jelenség, a Faraday-kalitta

okozatként szülte, ami ráadásul még gyönyörű is lett. Esterházy Péter írta József Attila verseivel kapcsolatban: „ráadásul még rímelnék is”. Könnyen adná magát az olcsó párhuzam: ráadásul még úszni is lehet benne! A svájci épületnél elsődleges a tér, a hely és a használati mód immanens tulajdonsága, a fizikai alapvetés, és csak másodlagos, következményszerű a megjelenés. A csábító képek miatt az építészek gyorsan elfelejtették az okot, és csak a burkolat, csomagolásszépség naiv bája maradt. Az elmúlt 23 évben megszámlálhatatlan átírása született az ősnak, de csupán annak felületi megjelenése okán. Azok a belemenések, amik a felületté válás folyamatát próbálják értelmezni, és abból releváns, helyzet- és következményszerű eredményt hozni, nagyon ritkák. A veszprémi csomag sem ezt a kivételt látszik erősíteni. A kép csábítása még erősebb, és itt is kezd átcsúszni az építészet a terméktervezés világába.

Az önkormányzati portálon olvastam, hogy egy városi konzultáció eredményeképpen döntöttek el, hogy a ház hová épüljön. Ezek szerint a szavazó lakosság zöme a Tesco és OBI épülete

mellé szerette volna tenni, egy nem éppen kedvező tömegközlekedéssel rendelkező helyre, a vásárlás, a sport és a pihenés összehangolásának vágyával. Ez az elég erőltetett kapcsolat kódolódik át az új épület tipológiájára is. A téri dobozarány viszont így illeszkedik a meglévő környezeti arányrendszerbe, egyúttal mutatva ruhája mintázatán a különbözni vágyást is. Az archetípusként feltételezett reluxahomlokzat gesztusában rejlő időben változtathatóság lehetősége és ennek high-tech kivitelezése gyorsan emelné át az épületet a kortárs magyar építészet érvényesebb szféráiba (a jelenség tanulmányozható Jean Nouvel párizsi arab központjának homlokzatán). De az elemek itt csavarral rögzítettek, és a változáshoz átépítés kell, azaz itt mégiscsak időben állandó építészeti elemről van szó. Akkor ez most csomagolás vagy homlokzat, vagy a kettő együtt, vagy egy ismert példa generált módosítása, vagy egy narratíva megjelenésbe transzformálva, vagy mi? Ezt a kérdést itt megint csak nyitva hagynám a személyes töprengés lehetőségének.

Félreértés ne essék, itt nem a kákán is csomót kereső örök ellenzék sirámairól van szó, hiszen az uszoda ténye önmagában is ünneplésre ad okot, sokkal inkább a kortárs helyzetté váló menetrendszerű mulasztások említéséről. Mulasztáson itt főképp az összetett városi szövetbe, a megfejthető táji helyzetbe való integrálás hiányát, az uszoda belső és külső tereinek immanens tulajdonságaiból következő térszövést, illetve azoknak a kortárs építészeti gondolatoknak megjelenését értem, amik láthatatlan gombostűkkel illesztenék az épületet a város építészettörténeti tablójára. Most csak a „ráfogásokat” látom. Egy jól fényképezhető, szépen becsomagolt terméket, amit könnyen meg lehet érteni és képként publikálni. De a gyönyörű képek mögött gyakran válik homályossá a valóság.

Kisberzsényi-Nagy György

Nem lehetett panaszuk a szervezőknek, a Covid lecsendesülése nyomán éledező kulturális élet kiemelkedő eseménye lett a filmfesztivál, annak ellenére, hogy a vetítéseken a részvételt védettségi igazolványhoz kötötték a jogszabályok. Maszkot nem kellett viselni zárt térben sem, és ez üdítő momentuma volt a mozizásnak, a térség filmbarátai örömmel csemegéztek a széles kínálatból. Hogy a filmes szakmát mennyire sikerült „vidékre” csábítani, arról a szervezők tudnának mesélni, ám ha a vendégek jó tapasztalatokkal, kellemes élményekkel tértek haza, akkor remélhetjük, hogy jövőre is sokan visszatérnek. Amikor Csujka Imre kávézik a Skorpióban, és Káel Csaba sétálgat a várban, az már jelez valamit...

Születő fesztivál

A 120 éves magyar film ünnepe: *Magyar Mozgókép Fesztivál*. Veszprém, Balatonalmádi, Balatonfüred. 2021. június 23. – 26. A Nemzeti Filmintézet és a Veszprém–Balaton EKF 2023 rendezvénye

Míntha nem is lenne észhez térés

Felkészítési meghatározatlan ideig tartó esemény.
Rendezői: Horváth Lilla, 2020.
Cycaró: Hángy 2020, 95 perc.
Vetítés: Veszprém, Balaton Páza, szeptember 24.

Vágy egy film, amely a hazatérőket felkelti a mozitól való távolodásra. Vagyis az az vágyom, hogy lássam a hazatérőket, akik nem tudják, hogy hová tartanak. Vagyis az az vágyom, hogy lássam a hazatérőket, akik nem tudják, hogy hová tartanak.

Séd, 2021. 1. sz., 30. old.

A filmkínálat, a merités fesztiválhoz méltóan széles volt. Premier előtti vetítés, friss nagyjátékfilmek, animáció, dokumentumfilm, kisjátékfilm, rövidfilm, tévéfilm – népes volt a mezőny.

Évfordulókra (Jancsó, *Szindbád*) és távozó művészlegendákra (Töröcsik Mari, Jankovics Marcell) is kiterjedt a szervező stáb figyelme, ahogy elegáns gesztus volt az életműdíjasok egy-egy filmjének bemutatása is. Utóbbiak intenzívebb jelenléte jót tett volna még a fesztiválnak, több találkozás, köréjük épülő események révén. Bereményi Gézából is csak Balatonfüredre jutott egy beszélgetés...

Ahány szervező stáb, nyilván annyiféle filmválogatás. A hangsúlyos, fontos filmeket nagyjából láthattuk minden műfajban. Persze, jó lett volna Enyedi Ildikó nagy várakozással övezett *Feleségem történetét* a műsorban látni, de a cannes-i bemutató miatt ez nem volt lehetséges. Mundruczó Kornél (a filmalap támogatása nélkül, de magyar gyártóval is forgatott) *Pieces of a woman*-je vagy épp Fliegauf Bence – a Berlinálén a *Természetes fénnel* egy időben díjazott, legjobb mellékszereplő Ezüst Medvéjét (Kizlinger Lilla) elnyerő – *Rengeteg – Mindenhol látlak* című filmje azért színesíthette volna a palettát Gothár Péter *Hét kis véletlen*-jével együtt. Hiányoltam a nagy természetfilmes, Török Zoltán legújabb alkotását (*Vadlovak – Hortobágyi mese*) is.

A játékfilmek, premierek kerültek esti időpontokra, a doku és a többi – bemutatkozásra kevesebb lehetőséget kapó – műfaj a kora délutáni műsorsávban volt látható. Pont ezért talán érdemes lett volna a kialakított műsorblokkokat még több helyen, még többször műsorra tűzni, hogy nagyobb esélyt kapjanak a közönséggel való találkozásra, ahogy ezt néhány játékfilm esetében és animációs-kisfilm-mes válogatással meg is tették a szervezők. Mivel szerdán és csütörtökön üresen árválkodott az egyébként hangulatosra berendezett Óváros téri fröccsterasz, jó lett volna akár itt folyamatosan pörgetni ezeket az izgalmas, friss alkotásokat (rövidfilm, kisjátékfilm stb.).

Alakult, gazdagodott tavaly óta a programkínálat. Nagyon jó ötletekkel egészült ki és indult a valódi fesztivállá válás útján az idei esemény. Bizonyára jól sikerült a Jancsó-séta a várban az egykori forgatás emlékére, és egyéb kulturális műfajokban sem volt hiány (kiállítás, könyvbemutató), bár a fesztiválhangulat fokozására ezekből több is elkelt volna.

Hiányérzetem volt a fesztivál záró vetítésén (*Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlésre*), jó lett volna kis összegzést hallani, szívesen megtapsoltam volna – gondolom, több száz nézőtársal együtt – a díjazottakat, ha a szervezők úgy alakítják az időbeosztást. Így csak egy vetítés volt – igaz, Muszatics Péter bevezetőjével.

Három város szolgált helyszíneként, és bármennyire gondosan igyekeztek elosztani a szervezők az eseményeket, Veszprém-ben ismét bebizonyosodott, hogy nem állunk jól a helyszínek terén.

Az eső miatt megghiúsult várbeli vetítésnek (*Spirál*) nem volt esőhelyszíne, mert az Agórában és a Hangvillában is film pörgött ugyanekkor. (Milyen jó lenne, ha lenne végre valódi mozija városunknak! Tudom, külön univerzum, de ilyen nagyszabású eseménynél talán lehetne a pláza mozi-jával is tárgyalni.) A másik ide kíváncszó megjegyzés: 24-én közel százan maradtunk le a *Toxikoma* Hangvillában tartott vetítéséről, mert megtelt a terem. Ma már nem lehet technikai akadálya annak, hogy akár fél órán belül egy másik helyszínen/teremben is elkezdődjön a film vetítése. Nagyon sokan voltunk kíváncsiak erre az alkotásra, még annak ellenére is, hogy a programfü-

zet napi bontásából ez a bemutató egyszerűen kimaradt. Más kérdés, hogy ha már létezik egy kötelező regisztrációs folyamat, talán hasznos lett volna rákérdezni a filmválasztásokra, felmérni az előzetes részvételi szándékot. Az egyébként igényes, jól forgatható programfüzetnek is jót tesz még egy kis csiszolás, hogy még inkább segítségére legyen a tájékozódni kívánóknak – és most elsősorban a napi bontás táblázatára gondolok. Amilyen izgalmas és kerek volt a *Szindbád* bemutatásának 50. évfordulója köré épített eseménycsokor – újszerűek a Krúdy ízeit kínáló programok, ahol film és gasztronómia találkozott –, annyira sajnálatos, hogy a pontos időpontok még nem voltak meg lapzártakor.

Múlt évben a háromnapos filmpiknik volt az első (egyébként üdítően jól sikerült) kísérlet a filmművészet térségünkbe csalogatására, idén immár fesztivállá nőtt az esemény. Sokoldalúbb, színesebb és egy nappal hosszabb lett. Főpróbahétnek tituláltam magamban, mert van még sok finomítani, csiszolni való ahhoz, hogy elmondható legyen: igazi, nagy mozgókép-fesztivál részesei lehetünk. Aggodalomra nincs ok, a színházi kifejezéseknél maradván még egy „sajtóbemutató” – gondolok itt a 2022-es fesztiválra, és utána jöhet a nagybetűs Premier 2023-ban. A filmbarátok táborra pedig hálásan és kíváncsian várja a következő attrakciót, azzal a komoly reménnyel, hogy a jól bejáratott *Magyar Mozgókép Fesztivál* 2023 után is része maradhat az életünknek.

Farkasné Molnár Csilla

Szerelmesfilm, 2021

Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre. R.: Horvát Lili.
Magyar Mozgókép Fesztivál. Vár, 2021. június 26.

Mintna nem is lenne észhez térés

Vannak filmek, amelyek nagy hatással vannak rám, de nem akarom többé látni őket, vagy legalábbis egy ideig nem. Legtöbbször azért, mert megterhelőek. Kevés ilyen film van. A koordináta-rendszer másik végpontján befogadóként – és ezzel sejtethetően nem vagyok egyedül – azok a filmek szerepelnek, amelyeket bármikor, bármennyiszor újra tudnék nézni. Ilyen film lett számomra Horvát Lili rendező második nagyjátékfilmje.

Séd, 2021. 1. sz., 30. old.

Még tavasszal, a pandémia x-edik, lelkileg lehúzó hullámában láttam a Mozinet streaming-oldalán a *Felkészülést*, és olyan volt, mint amikor kisüt a nap és tényleg tavasz lesz, pedig idén eléggé elhúzódotott. Frissességével, őszinteségével, a szerelem többféle arca, szenvedései és szépségei széles palettájának megfestésével elvarázsol. Ráadásul ritka zsáner, ami mostanában kezd talán újra életre kelni: romantikus dráma. Nehéz műfaj, cinikus hozzá már a világ, de a film ezt a kihívást

Ettől (is) film a film.
Kevesen tudnak 22 percben, alig-beszéddel, a nyilvánvaló elbeszélő montázstól elszakadva, gazdag ökonómiával egy derengően reneszánsz szépségű lény életének távlattalanságáról úgy beszélni, mint Kocsis Ágnes. Amikor a lélek és az élettér/közeg korlátozottsága/korlátoltsága olyan szorosan összefüggő, hogy nehéz érezni, mi az ok és mi az okozat. Ha a *18 kép egy konzervgyári lány életéből* című rövidfilmjének „történetét” elmondanám, nem lennének érthetőek az előbbi mondatok. Közelebb visz a lehető validitáshoz, ha a cselekménnyel összefüggésben értelmezni próbáljuk az elbeszélésmódot is: a stabil, tiszta beállítások szikár, ritmikus sorozatát, az állandó félközeli-kistotalt érzetet, a színek és a hangok világát, a terek nyitottságát és zártságát, a tárgyak sűrűségét és viszonyait a keretek között, az ismétlődések lényegi változásait, az egyedi módon „kiszóló” képi kompozíciókat, a szereplőválasztást, az egyetlen kameramozgás és egyetlen premier plán szerepét a film végén. Mikor van az életben egyszerűen csak lineáris történet?

A *Mozgókép Fesztivál* utolsó napján, este – némileg hálátlan státuszban, Horvát Lili filmjével párhuzamosan – vetített, közel két és fél órás *Éden* című alkotás esetében is igaznak érzem az említett szempontokat. Néhány szereplőre fókuszáló, kevés derűvel, mosolytalanul, helyenként karcos ironiával beszélő, erős képi világú, visszatérő helyszíneken mozgó és azokból hangsúlyosan kiszakadó, szentimentális slágerekkel

is elegánsan átugrotta. Már a címét is kedveltem.

Miközben egy egészen high concept alapötletre épül: Márta (Stork Natasa) negyvenéves idegsebész, aki Amerikát, remek állását, magánéletét hátrahagyva visszarepül Budapestre egy férfi miatt. Egy kinti konferencián találkozott anno, s Márta alig várja, hogy találkozzanak a megbeszélte ponton, ami amúgy az ő kedvenc helye: a Szabadság híd pesti hídfőjénél. A nő azonban hiába vár: János (Bodó Viktor) nem jelenik meg. Márta nem hagyja magát, megszállottan megy az után, akiről azt érzi – és mint kiderül, talán jól érzi –, hogy a sorsa. Végre megtalálja a férfit, ráköszön, a másik azonban szenttelenre vett arckifejezéssel közli vele: fogalma sincs, ki ő, sohasem látta korábban. És ekkor Márta elájul.

Innen indulunk, s ami ezután történik, az a film több dimenziójában halad tovább: Márta a saját épelméjűségét kérdőjelezi meg, s azt, hogy vajon nem akarta-e ezt a kapcsolatot annyira, hogy már beképzelte magának. Ennek ellenére állást vállal a kórházban, ahol a férfi dol-

gozott. Egy másik szinten egyre többször találkozik Jánossal, aki szintén orvos. A film végig bizonytalanságban tart minket azt illetően, hogy mi lesz ebből – ahogy ezt a cím is jelzi. Mert az életben tudjuk, mi lesz egy induló kapcsolatból? Egyáltalán, tudjuk, mi lesz akkor, amikor megpillantunk valakit, és hatással lesz ránk? Ezért nagyon életszerű Horvát Lili filmje, mert a kiszámíthatatlanságában a saját életünkre és a szerelemmel kapcsolatos kérdésfeltevéseinkre ismerünk. Ki ez? Mit akarok én tőle? Mit akar tőlem? Lesz velünk valami? Van közünk egymáshoz? Bízhatok benne? Mi maga a vonzalom, több-e ez, mint vonzalom? Valamennyi, a szerelemmel kapcsolatos releváns kérdésfeltevés ott van jelen finoman, nem didaktikusan a történetben és a szereplők tekintetében.

Mert a film egyéb erői mellett a legkiemelkedőbb a castingja. Bodó Viktor és Stork Natasa tökéletes választás a párra, akik sallangmentesen, letisztult játékkal képesek megmutatni, milyen a viszsza-fogott, bátortalan közeledés, a félelem és a vonzódás keveréke, ami mögött valódi érzelmek, vágy és szenvedély robbanna. Igazi szerelmesfilm, és vannak igazi meseien szép pillanatai. Nekem a járdán együtt sétálás a kedvencem, játékos zenéjével együtt.

Szajki-Vörös Adél

Lélegezni

Éden. Kocsis Ágnes filmje a Magyar Mozgókép Fesztiválon.
Hangvilla, 2021. június 26.

„...szerintem egy jó történet nem elég.” (Kocsis Ágnes)

szíven szűrő vagy zsihasztó, lassú tempójú, pillanatokat kitaró filmszöveg – ismerős együttállás Kocsis Ágnes filmjeinek ismeretében. A rendezői „kézjegye” felől közelíteni talán mégsem érdemes („ismét egy hosszú, depresszív, nyomasztó, bár megrázó, kicsit hideg film”), mert akkor úgy jár az alkotás, ahogy a főszereplő, Nagy Éva, aki az öt vizsgáló orvosok és a „Védjük meg a Földet most” meghatóan naiv aktivistái számára is egy „eset”, ami egyre gyakoribb, mondhatni tipikussá váló; vagy úgy járhatunk mi, mint a Makranczi Zalán által játszott tekintélyes cégszemély, akinek minden szusi egyforma, vagy mint Gyuri (Bocskor-Salló Lóránt), Éva testvére, akinek „az egyik teknős, a másik is” alapon édes mindegy, hogy Álteknőccel vagy Sziával hadonászik Évával vitatkozva. Figyelnek, de „nem figyelnek eléggé” – miként egy darabig a másik főszereplő, az atipikus pszichiáter sem, aki aztán állását eldobva, de hivatását megtartva egyre jobban próbál figyelni, eljutva a „szeretném tudni, mit érez” gondolat intelligens ostobaságától „...a szokásos terápia magánál nem megy” mondatig – s tovább.

A film arra hív, hogy valóban nézzük meg, és gondolkodjunk.

Könnyen összeszedhetőek a téma égető aktuálközhelyei: az emberi lét már nem természetes, ahogy a város sem az; a nem emberi lények vesztésre állnak; a vadállatok élve üveg mögé vagy felszűrva üveg alá kerülnek, esetleg ablaknak repülnek, gasztronómiai ingyencégeként futnak be karriert, általában mindent elborítanak ábrázolásként: tablettát, papucsot, pizzamát, a gyerekszoba falát és ágyát plüssként, az emberi bőrt tetkóként, hiszen olyan cukik; nincs már szennyezetlen tér; a „túlérzékeny” ember – aki nem tud alkalmazkodni – pusztul, esetleg jelképes vagy konkrét zárt dobozba kerül kommunikációfosztottan; sok a tudás és a tudomány, kevés a szeretet. Mindez persze a többség számára még élhető (ahogy a *Pál Adrienn* című filmben elhangzik: „Meg kell szokni. Csak nem mindegy, hogy milyen áron”), sőt élvezhető, de élnek itt olyanok is, mint Éva, akik, ha kimennek a szabad levegőre, fuldokolnak. (És itt kitérhetnénk a lélegzés kultúrtörténetére a jógától Wim Hofig.) A film azonban nem róluk szól általában,

hanem konkrétan egy nőről, aki éppen állandó légszomjban kínlódik konkrét és elvont érintések nélkül, aki az orgazmusig eljuthat egyedül, de az intimitásig („... az intimitás több, mint a szex”) nem, akit egy, az „életét feláldozó” frusztrált és a maga módján ugyancsak szenvedő testvér segít – miközben szeretne élni úgy, ahogy szerinte szép. Az elbeszélés mód erre figyelget. Ahogy bizni kezd és néha mosolyogni, pillanatokra közelikben megszépül, alkot, táncol, várakozik. A Tarkovszkij *Sztalker*ének pohármozgatós (vagy csupán mozgós?) zárójelenetét idéző intertextus mechanikus volta azonban nem ígér csodát vagy annak illúzióját.

A látvány – ahogy világunk is – tele van szigorú geometriával, háromszögekkel, téglalapokkal, keretekkel, szabályos üvegekkel, kalickákkal, akváriumokkal, láthatóan és alig láthatóan zárt terekkel, a kamera gyakori alsó, esetenként szerzői nézőpontja (operatőr: Tóth Widamon

Máté) dominánssá teszi ezeket az érzeteket. A színek – még a tavasz tónusai is – általában hidegek, szürkéskékek, fakók. Az az áttetsző gyönyörű kék, amelyet Éva gyermekkorában és életének utolsó pillanataiban látott, csak számára él, a néző kirekesztett. A hangkulissza árnyalt, és néha agybántóan kibírhatatlan – ami jó. Egyetlen kinyújtott pillanat szerepel a filmben, amikor érzékeny, szabálytalan, ám organikus geometria, meleg színek, finom fények, társ és katarzis együtt jelennek meg: a koncert, a zene percei, amikor a főszereplő még azt is elfelejti, hogy szkfander van rajta.

Az Édenben van Éva (Lana Barić), de nincs Ádám, van viszont Jónás András (Daan Stuyven) pszichiáter, aki nem kerül egy cet hasába, csak nézi és bekerekezi kislánya bálnarajzát, és – mint névrokona – változik, sokat tesz, de bizonyos összefüggésben mégis tehetetlen. A film elgondolkoztat a címről – az édenkertben valószínűleg nincs evolúció és Darwin,

egymás felfalása, keret, téglalap, zártság, magány, újraélesztés, hányinger, permet és amalgám; mintha az emberiség egyik legnagyobb életidegen fikciója lenne az életben. A szűk kis tisztás, a fák, madárhang és csend, a régen eltávolodott édesanya ruhája, az első igazi érintés, az első tegezés, a pár nyugodt lélegzetvétel abban a néhány másodpercben Budapest kellős közepén, azaz Éva életének legboldogabb pillanata abszolút vagy relatív? Itt nem született meg az éjben örülő kettős magány, mint a *Csongor és Tündé*ben, de mégis él egy suta lélekvezetés és egy öntörvényű bátorság. Legalábbis úgy tűnik.

Az állatok hozzák a csodát: az Éva erkélyére együtt repülő, leülő madarak és a film utolsó képeként a nézőkre ezúttal nem az üveg mögül, hanem a szabad sötétségből tekintő, lebegő tintahal, akinek három szívéből kettő a lélegzést segíti, és akinek vére gyönyörű kék lesz, ha oxigén telíti.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Barokk kamarazenei ünnep a Veszprémvölgyben

VII. Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita templom, 2021. július 21.

Kivételes zenei élményben volt részük azoknak, akik az immár hetedik alkalommal megrendezett Veszprémi Régizenei Napok keretében ellátogattak a Veszprémvölgyben álló jezsuita romtemplomba, ahol a Concerto Armonico adott hangversenyt Georg Friedrich Händel, Carl Philipp Emanuel Bach és Antonio Vivaldi műveiből.

A koncertnek *A Café Zimmermannban, zenék egy lipcsei kávéházából* címet adták, utalva az egykori Leipzig leghíresebb kávéháznak gazdag zenei életére. Az 1723-ban a városba került Johann Sebastian Bach (1685–1750) a Tamás-templomi szolgálata mellett 1729-ben átvette és 1739-ig vezette Georg Philipp Telemann (1681–1767) által alapított, diákokból álló, világi zenét játszó zenekart, a Collegium Musicumot. Az együttes, amellyel általában kortárs olasz, német zenét adott elő, és saját világi kantátáit, frissen szerzett csembalóversenyeket mutatta be, hetente kétszer fellépett a Café Zimmermannban vagy annak kerthelyiségében is. A Bach által rendezett hangversenyek a leírások szerint általában kétórásak voltak.

A Concerto Armonicót Spányi Miklós csembalóművész alapította zeneakadémiai hallgatóiból 1983-ban. Májig is ő a művészeti vezető, bár az amszterdami és a mannheimi Zeneművészeti Főiskola régi zene tanszakának tanáraként ideje nagy részét külföldön tölti. 2015-től az együttes a koncertmester, Homoki Gábor hegedűművész irányításával folytatja munkáját.

A műsort Georg Friedrich Händel (1685–1759) *G-dúr Concerto grossójával* (Op. 6. Nr. 1.) kezdték. A tizenkét műből álló sorozat (HWV 319-330) első opusa rendkívül népszerű, a barokk kamarazene afféle slágere. Két hegedűből és csembalóból álló trió, illetve négyszólamú vonószzenekarra és continuoóra íródott. Most a művet nyolc művész adta elő. A szólókat Homoki Gábor,

Jobbágy Boglárka és Spányi Miklós játszotta, a tuttit – 18. századi elnevezéssel a ripienót (a szó eredeti jelentése: „maradék”, „töltelék”) – két hegedűből, brácsából, csellóból és nagybőgőből álló együttes szólaltatta meg. Remekül. A lelkes és szakértő közönségnek nem maradhatott kételye afelől, hogy ez a minimumra redukált létszámú, tökéletes stílusbiztonsággal zenélő, kiegyensúlyozott hangzású együttes mindenben optimális a mű előadására.

Az este egyik csúcspontja ezután következett. Carl Philipp Emanuel Bach (1714–1788), J. S. Bach második fia 1738-tól mintegy harminc éven át Nagy Frigyes szolgálatában állt Berlinben. 1768-ban került Hamburgba a helyi latin iskola, a Johanneum kántoraként és a város főtemploma zeneigazgatójaként működött. (A zeneirodalom „hamburgi Bach”-nak nevezi.) A 18. század második felének egyik jelentős, nagy hatású német zeneszerzője, a zenei klasszicista stílus megalkotója vált belőle, aki 60 évnyi zeneszerzői munkásságának ideje alatt több mint ezer művet komponált. Műveinek Spányi Miklós és a Concerto Armonico elismert, avatott előadója. A svéd BIS Records közreműködésükkel lemezre vette C. P. E. Bach összes billentyűs versenyművét, köztük a most előadott Wq 16. számú *G-dúr csembalóversenyt* is. Az etalonnak tekintett felvétel elnyerte a magyar Gramofon-díjat. A háromtételű versenymű előadása nagy sikert aratott: a lelkes és szakavatott publikum a szólistát, a 17–18. század billentyűs zenéje tudós tanárát és a közreműködő kamaraegyüttest egyaránt ünnepelte.

A szünet után az olasz barokk egyik legnagyobb alakjának, Antonio Vivaldinak (1678–1741) három műve hangzott el. Bach a nála mintegy hét évvel idősebb itáliai mestert nagyra becsülte, több művét bemutatta és átdolgozta. Nem kizárt tehát, hogy a Café Zimmermannban gyakran hangoztak el Vivaldi-kompozíciók. Vivaldi hat viola d’amorére írt versenyműve közül az utolsóval, az *a-moll concertóval* (KV 397) kezdtek. A háromtételű (Allegro – Largo – Allegro) mű szólóját az együttes tagja, Jobbágy Andor játszotta. Ennek a műnek az előadását különösen vártam, mert egykori szegedi brácsatanárom, Perényi Pál, aki híres viola d’amore-játékos volt, sokat mesélt a különleges, előadói szem-

pontból kényes hangszer lehetőségeiről, korlátairól, a frazeálás speciális szabályairól. A barokk kor népszerű, a kortársak szerint „különösen bájos szerelmi hegedűjének” a játszó húrjait a D-dúr hármashangzat hangjaira (A, D, a, d’, fisz’, a’, d’’) hangolták, tehát igazán a D-dúr és az a-moll hangnemű művek előadására volt alkalmas (utóbbi esetben az 5. húr áthangolásával). A mostani előadás tetszett, a művész kitűnő muzsikus. A hangzás azonban kissé szárazabb, jellegtelenebb volt az általam elképzelnél. Talán a templom akusztikai adottságai nem voltak optimálisak?

A műsort a háromtételű (Allegro non molto – Largo – Allegro), vonósokra komponált *d-moll concertóval* (RV 128) folytatták. A kissé színtelen első tétel után a súlyos második és a viharos sodrású harmadik tétel előadása méltán váltotta ki a hallgatóság elismerését. A hangverseny hivatalos programja Vivaldi egyik késői művével, a két hegedűre, vonósokra és continuóra írt *D-dúr versenyművével* (RV 513) zárult. A szólókat Homoki Gábor és Jobbágy Boglárka játszotta. Az együttes a művet nagyon jól adta elő – valódi örömmel produkáltak. Az előadás művészete, a tökéletes hangzási arányok, a stílusbiztonság az előadást maradandó zenei élménnyé varázsolta.

A siker nagy volt. Az együttes az ünneplést két ráadással köszönte meg. Először a programban előadott, vonósokra készült concerto II. és III. tételét ismételték meg – némi változtatással. A műsorban a mű klasszikus barokk stílusban hangzott el. Most mintha elszabadultak volna az indulatok: Vivaldi zenéjét a muzsikuskok más köntösben, felszabadultabban, inkább a rokokó életgazdagságával, szinte mannheimi zenekari stílusban interpretálták. Második ráadásként a művészek Händel *Concerto grossójának* utolsó, kétrészes gigue tételét adták elő. energikusan, felszabadultan, boldogan.

A veszprémi jezsuita romtemplom ezen az estén, ha nem is az egykori lipcsei Zimmermann kávéházzá, de a barokk vonós kamarazene templomává nemesedett.

M. Tóth Antal

Hivatásos műkedvelők

A Budapest Bach Consort hangversenye. Régizenei Napok. Jezsuita romtemplom, 2021. július 23.

A hangverseny igazi meglepetés volt. Noha már hozzászokhattunk ahhoz, hogy a Veszprémi Régizenei Napok koncertjein az volna a meglepetés, ha lenne olyan hangverseny, amin nincs meglepetés, a pénteki koncert azal együtt, hogy csupa kiváló muzsikus igazi örömmel volt, nem volt izgalmaktól mentes.

A napközben tartott helyszíni próbán például nem derült ki, hogy az együttest megvilágító reflektorok a közönséggel épp szemben ülő zenészeknek olyannyira a szemükbe világítanak, hogy az elégtelen háttérvilágítás miatt a kottáikból nem látnak semmit. Az első „műsorszám” tehát a reflektorok megfelelő beállítása volt, melyhez a rendezőknek többször is le és fel kellett kurblizniuk a refiket, amit akkora lelkesedéssel és igyekezettel végeztek, mintha valami kintornás versenyre készülének...

Végre elkezdődött a hangverseny. John Stanley *The Fall of Egypt* című oratóriumnyitányának első akkordjai szinte sokkolták vagy inkább elkápráztatták a nem túl nagy számú hallgatóságot a régi hangszerek – mai hangszerek volumenéhez, hangszínvilágához szokott fülünk számára – „újszerű”, lágy és mégis erőteljes, minden fémes hatást nélkülöző puha és mégis tekintélyt parancsoló hangzásával. Az együttes hangszerei ugyanis korabeli hangszerek, a 18. században készültek (ill. azoknak kópiái), avatott kezekben tehát egészen autentikus hangzással kényeztetnek minket. A jezsuita romtemplom mint helyszín szintén segít bennünket visszaröppenteni néhány évszázaddal (ami mai agyament világunkban bizony nagy ajándék), ideális miliőt jelent, de akadnak akusztikus problémák: a boltíves mennyezet alatt ülő muzsikuskok közül azok, akik a boltív felénk néző hajlata alatt játszottak, túl hangosak voltak azok számára, akik épp a hangvisszaverődések fókuszában ültek. Ha a hallgató hátrébb tudott menni egy méterrel, ez a probléma megszűnt. Ha lett volna fadobogó, amin játszhattak volna, sokat segített volna a nem kívánt hangok elnyelésében.

Maga az együttes 2009-ben alakult, négy hegedűsből, egy-egy brácsásból, csellistából, bőgősből és theorba- (basszuslant-) játékosból áll, Bozzai Balázs vezetésével. Hozzájuk csatlakozik a csembaló mellől vezénylő Szokos Augustin.

Az est gerincét képező G. F. Händel-művek mellett az angol késő barokk zene képviselőinek, Stanleynek, Avisonnek, Smithnek és Wesleynek műveivel ismerkedhettünk meg. (Bach „*Wohltemperiertes Klavier*” *D-dúr fűgájának* – egyébként pompás – zenekari átírata kakuktkojás volt a szünet utáni félidőben.)

Az előadás felvet egy kényes kérdést: Händel korának – Bach mellett – másik nagy géniusza volt. Ám ezen az estén azt hallhatuk, hogy az ún. „kismesterek” itt felcsendülő művei sem technikájukban, sem ihletettséjükben, sem szellemességükben, sem megkockáztatom – a zseniális ábrázolásképeség területén nem tűntek alacsonyabb osztályúaknak Händelénél, nevük miatt csak a régi zene területén igencsak otthonosan mozgó körében tűnik ismerősnek?...

Szokos Augustin fölényes biztonsággal vezette a zenei feladatot hangszere mellől. Minden idegszálával benne volt a zene folyamatában, minden rezdülésével irányította azt. Ha a muzsikuskok olykor a játék hevében eltúlzott hangzást hoztak volna, azonnal visszafogta őket (például Stanley *Zimriből* idézett dalában), briliánsan irányította a hangulati feszültségkeltés érdekében egymással szembeállított, nyugalmat árasztó énekszólam és pontozott ritmikájú, izgatott zenekari anyag egyidejűségének folyamatát, például Händel *Estherének* tenoráriájában.

A műsor szerkesztése változatos volt: egy-egy zenekari tétel tagolt két-három áriát, melyeket két kiváló fiatal, elsősorban régi zenére szakosodott énekes, Kalafszky Adriána (szoprán) és Varga-Tóth Attila (tenor) adtak elő. Mindkét rész végét duett zárta.

Mindkét énekesről elmondható, hogy hangjuk lírai, lágyan csengő, nem túl nagy, ám régi zenéhez ideális, technikájuk briliáns, légzés- és rekeszizom-technikájuk pazar, s tökéletesen együtt tudnak élni a – többnyire bibliai ihletésű – szövegek tartalmával a zenekari bevezetések és befejezések alatt is.

A régi zene műveléséhez egyfajta megszállottság szükséges. A piacorientált kulturális (ne mondjam popkulturális) szférában ebből megélni ugyanis nem lehet. Vagyis, amit csinálnak,

az misszió a szó legnemesebb értelmében, hiszen nem múzeum, nemcsak előassák a feledés homályából a múltat, hanem azt tartalmukkal együtt tárják a mai emberek elé – s a tartalom örök, szól a mindenkori mának: Isten és az ember szeretete, könyörgés Istenhez, fájdalom a halál miatt, szerelem és szerelmi dráma, Isten és az ember dicsérete. A mód, ahogyan csinálják, tehát műkedvelő: nemcsak abban az értelemben, hogy kenyérkereseti munkájuk mellett végzik, hanem az elhivatottság, a lelkesedés viszonylatában úgyszintén. Csupa hivatásos muzsikusi, aki ezen a téren több annál! Műkedvelő. Hivatásos műkedvelő!

Rostetter Szilveszter

Kották a múzeum elfelejtett raktárából

Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita romtemplom, 2021. július 18–26.

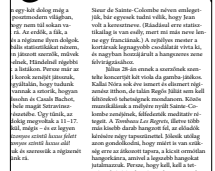
Amikor a hatvanas években Nyugat-Európában, majd néhány évvel később hazánkban is elindult, a régi-zene-mozgalom valódi lázadást jelentett a romantikába vágyódó klasszikus zenei milióban. Nagy egyéniségek vitték a pástorbotot – Gustav Leonhardt, Nikolaus Harnoncourt és mások –, akik gyakran nem tudtak megegyezni alapvető kérdésekben sem, de ez nem jelentett gondot. Nagyobb volt az öröm afelett, hogy kinyílt a zenei múzeum addig ismeretlen, hátsó raktárhelyisége, előkerült egy új repertoár és vele egy új tudati-szellemi állapot, amely mintha kivészne a nyugati emberből. Ebben a tudatállapotban az idő kitágul, az én önzés nélkül szemlél, az érzékek megnyílnak és könnyebben beengednek. Nem véletlen, hogy a régi-zene-mozgalom éppenséggel a polgárjogi törekvésekkel és az ellenkultúra virágzásával esett egybe. Volt valami a levegőben – ez volt a lényeg.

Régi régizene

Séd, 2017. 3. sz., 24. old.

Régi zene, új

Séd, 2017. 3. sz., 25. old.

Séd, 2017. 3. sz., 26. old.

Könyvek művészete

Séd, 2018. 5. sz., 24. old.

Ez – a szellem és a tudat kérdése – sokkal fontosabb, mint a régi zene körüli technikai kérdések. Az ember sokkal könnyebben elveszíti a tudatállapotát, mint a könyveit vagy a kottáit. Hogy mit jelent a „historikusan informált előadásmód”, azt bizonyára nem kell magyarázni Veszprémben. 2013 óta a *Veszprémi Régizenei Napokon* számos hazai és nemzetközi előadó mutatta meg, hogyan szólnak a középkor, a reneszánsz és a barokk hangszerei, mennyire kardinális, hogy a lantra bélhúrok kerüljenek, vagy hogy a muzsikusi frazeálásban a korabeli gyakorlatot kövesse. Ezekről véget nem érő viták folynak immár több évtizede szakmai körökben, de a végső kérdés mégis az: sikerül-e megidézni azt az atmoszférát, amelyben a megszólaló művek születtek. És nem melleleg: sikerül-e befogadni a közönségnek azt a zenét, amelyben a három-öt-hét évszázaddal ezelőtti szellem világlik.

Idén a fesztivál két hangversenyét hallottam: július 18-án a veszprémvölgyi jezsuita templomban a nyitóestet, július 26-án a tihanyi apátsági templomban pedig a záróestet.

Az a misztikus érzület, amely a Tasto Solo muzsikája nyomán szétáradt, alig létezik már a világunkban. Az együttes Guillermo Pérez vezetésével a 13. század végi, 14. század eleji spanyol és francia zeneirodalomból válogatott a *La Flor en Paradis* című koncerten, olyan hatásosan, hogy egy pillanatra elbizonytalanított abban, hogy a zenetörténet tényleg fejlődéstörténet, ahogy arra tekinteni szoktunk. Anne-Kathryn Olsen megmutatta, milyen erő lakozhat egyetlen szólamban is, majd misetételek, motetták, szekvenciák és estampidák (középkori tánc és zenei forma) nyomán képet kaphattunk róla, mit

jelentett a többszólamúság megjelenése az európai zenében. Az elhangzó művek közül több az északspanyol burgosi monostorban talált Las Huelgas-kódekből származott. Ezeket a műveket egy szűk, egyházi rétegnek tartották fenn akkoriban (a korabeli Mária-kultuszhoz kapcsolódva), és valóban, a muzsika ereje annak spirituális szintjén lakozott. Az énekesnő tökéletes „médiüm” volt, ahogy a zenekarvezető, Pérez is, az organetto mestere. Ez a térdre helyezhető miniorgona, amelyet a játékos bal kezével fújtat, a jobbal pedig a manuált használja, hipnotikus hatást tud elérni fuvolaszerű hangjával, az orgonapontot könnyedén lehetővé tévő kialakításával. Érdeemes megjegyezni a virágmetaforát, amellyel a középkori zenészek a hangdíszítéses műfajt illették: organum-flo-rido.

A változó felállású együttesben David Mayoral ütőhangszereken, Pau Marcos pedig fidulán, térd közé helyezhető, gamba-szerű vonóhangszeren játszott.

A zárókoncerten néhány évszázadot előreugrunk az időben: ez már Bach kora, s a megszólaló muzsikáról akár a híres csellós-zvittek is eszünkbe juthatnak. A világlátott Francesco Geminiani és párizsi Jean-Baptiste Barrière művészetéhez nem volt olyan kegyes az idő, mint a lipcsei kántoréhoz. Pedig Barrière mindent megtett, hogy haladjon saját korával: a viola elismert mestereként pionír módon váltott a modernebb csellóra, negyven évvel megelőzve a talján vonósmezőnyt, halálakor pedig úgy emlékeztek rá, mint hangszere utólréhetetlen mesterére. Geminiani sem volt éppen ismeretlen, a 18. században zenei félistenként tisztelték, fennmaradt hegedűkönyve pedig hasznos olvasmány minden zenésznek, akit a barokk játék érdekelt.

Az ő kettejük, valamint a néhány évvel fiatalabb Joseph Dall'Abaco műveiből adott hangversenyt Tihanyban Bruno Cocset és Emmanuel Jacques. A két francia csellista a Les Basses Ré-unies tagja (az együttes az előző napon lépett fel a fesztiválon). Többnyire Cocset vitte a prímet, megkapó ornamentumokat, virtuóz megnyilvánulásokat és nagyobb technikai felkészültséget tőle hallottunk, Jacques pedig inkább a basso continuo feladatát látta el. A 18. századi csellóirodalomban – miként a barokk minden hangszeres műfajában – ugyan tetten érhető a tetszésért való

virtuozitás igénye, de ezt inkább tulajdonítsuk a világi művészet kibontakozásának és a hangszerek fejlődésének, mint talmi becsvágynak. S nem is mindig az nehéz, ami virtuóz hatást ér el: főleg a prímshólam követelt olyan megoldásokat, amelyek nem egyszerűek, de nem is olyan mutatósak.

Geminiani opus 5-ös csellószonáta-gyűjteménye szellemes tempo rubatókban és fület gyönyörködtető harmóniakban gazdag, a francia-olasz hatásokat mutató Barrière műveit érzelmesebbnek nevezném. A két szerző műveit ellensúlyozandó a duó Dall'Abaco alkotásait intermezzo gyanánt használta, ezekhez Cocset szopránrágambát vett kézbe. A két korhű cselló nagyszerűen szól. Hogy

miben más a barokk cselló, mint modern leszármazottja? A zenetörténet a hangszerek hangosodásának története is, így a barokk cselló halkabb, fémesebb hangon szól – a szinesztéziára hajlamos olvasók kedvéért: rézvörösen –, nincsen támasztólába, és ami a legfontosabb, több felhangja van. Ezért van, hogy a barokk hangszerek halkabban szólnak, de gazdagabban csengenek össze.

Cocset és Jacques műsorát nagy tetszés követte, a két francia pedig a ráadásokra tartogatta a legszebb darabokat. Mindkét koncert jóval több volt, mint múzeumi kirándulás: a muzsika megszólalt, a hallgatók dolga volt, hogy belső élménnyé tegyék.

Csabai Máté

Mindig Dowland, mindig fájdalom

Semper Dowland semper dolens – Tóth Emese Gyöngyvér és Nagy Csaba estje. Veszprémi Régizenei Napok. Jezsuita romtemplom, 2021. július 22.

Nagy örömről az idei nyáron ismét volt „Régizene” a veszprémvölgyi jezsuita templomban Veszprémben! Egy elkötelezett ember elképzelése volt 2013-ban, hogy azóta nyaranta egy héten át különleges koncerteket hallgathatunk különleges helyszínen.

Nagy Csabát megfertőzte a középkori zene, aminek művelése filozófia is egyben. Egy számunkra távolinak tetsző kor zenéjét mutatja be a ma közönségének. Társakat keres maga mellé, együtttest alapít, fesztivált szervez, majd hátrébb lép, és csak az előadásoknak szenteli magát. Az elmúlt egy-két évben Dowland művészete áll előadó-művészeti tevékenysége homlokterében.

Július 22-én estére egy intim hangulatú kétszereplős előadásra kaptunk meghívást. A reneszánsz kor egyik legnevesebb „Orfeusza” John Dowland, akinek társasági zenéjéből – szólólantra írott darabjaiból, táncaiból és lantdalaiból – kaptunk válogatást Nagy Csaba és Tóth Emese Gyöngyvér előadásában.

Nem tudom szavakkal leírni a hely hangulatát, az egyszerű fehér és téglafalak befejezetlensége, a falak mellett elhelyezett gyertyák imbolygó lángja, a templom apszisára irányított fény-szórók visszaverődő fénye, ami különös árnyékok játéka adott teret, az alkalmi „színpadon” két szék, emberi közelségben az előadók, akiknek arcjátékát is követhettük – mind-mind hozzájárult a varázslathoz, amelynek részesei lehettünk.

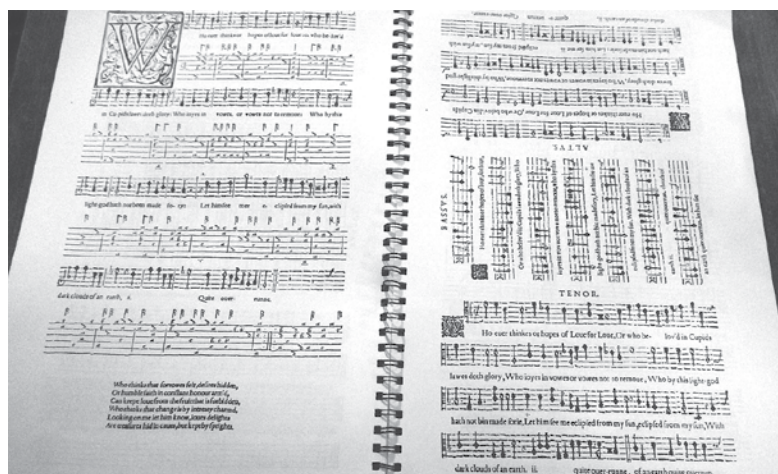
Három lantdarabbal kezdődött az este. A gyönyörű látványt nyújtó reneszánsz lantnak kicsi a hangja, lélegzet-visszafojtott csend kell az élvezetéhez. A darabok mintha ott születnének előttünk, a díszítések, összekötő futamok az előadó egyéniségének tükröződései. A három darab között a sekrestyeajtóból egy-egy dalt előlegezett meg az énekes. Kristálytisztán, abban a hangnemben folytatódott a lantdarab. Mint a csermely vékony ere, a föld alól előbújva megerősödött a többszólamúságban. A harmadik

darab után foglalta csak el székét Tóth Emese Gyöngyvér, és megszólaltak a melankolikus hangulatú dalok. A szöveget a szervezők jóvoltából megkaptuk, hogy nyomon követhessük, bár a zene tökéletesen megjelenítette a címben is jelzett „mindig fájdalom” érzést.

„Ti mind, kiket a Szerelem és a Szerencse elárult,
Ti mind, kik gyönyörűség álmában, de fájdalomban éltek,
Ti mind, kiknek reményei egyre csak késnek,
Ti mind, kiknek sóhajai-betegségei enyhülésre vágnak:
hallgassatok engem,
legboldogtalanabbat, hogyan énekelem fájdalmamat haldokló hatyúként” – szól az első dal.

A mai kor embere világos, fényes, egyre magasabb hangoláshoz szokott hozzá. Már nincs hangoló, aki egy mai zongorát például 440 Hz-re hangolna, egyre magasabb az előadók igénye. A fülünk ebből csak a világosabb hangzást érzékeli. Ezeknek a daloknak az előadása fojtottabb, fakóbb hangon szólt. Először meggyanúsítottam az előadót, hogy hamis, ám egyre tovább hallgatva bele tudtam helyezni magam ebbe a milióba, a különleges díszítések, a vibrátómentes, visszafogott, ugyanakkor nagyon természetesen áradó hangvétel különös spirituális légkört teremtett. Egyre mélyebb levegőket vettem, úgy éreztem, megtelik a tüdőm tiszta, friss erővel, és a mindenségre való csendes rácsodálkozás érzése fogott el.

Még az előadás felkonferálásában elhangzott a kérés, hogy tapsal ne szakítsuk meg a darabok előadását. Nagyon köszönjük

Faximile kiadás. Bal oldalon az énekes szólam alatt a lanttabulatúra hatsoros „kottája”, a lantos ebből játszik. Jobb oldalon egy háromszólamú mű, az asztal három oldalára ülve tudják az énekesek olvasni és előadni. Igazi társas zenélésre alkalmas megoldás. <https://fidelió.hu/klasszikus/o-volt-shakespeare-koranak-legnepszerubb-dalszerzoje-152188.html>

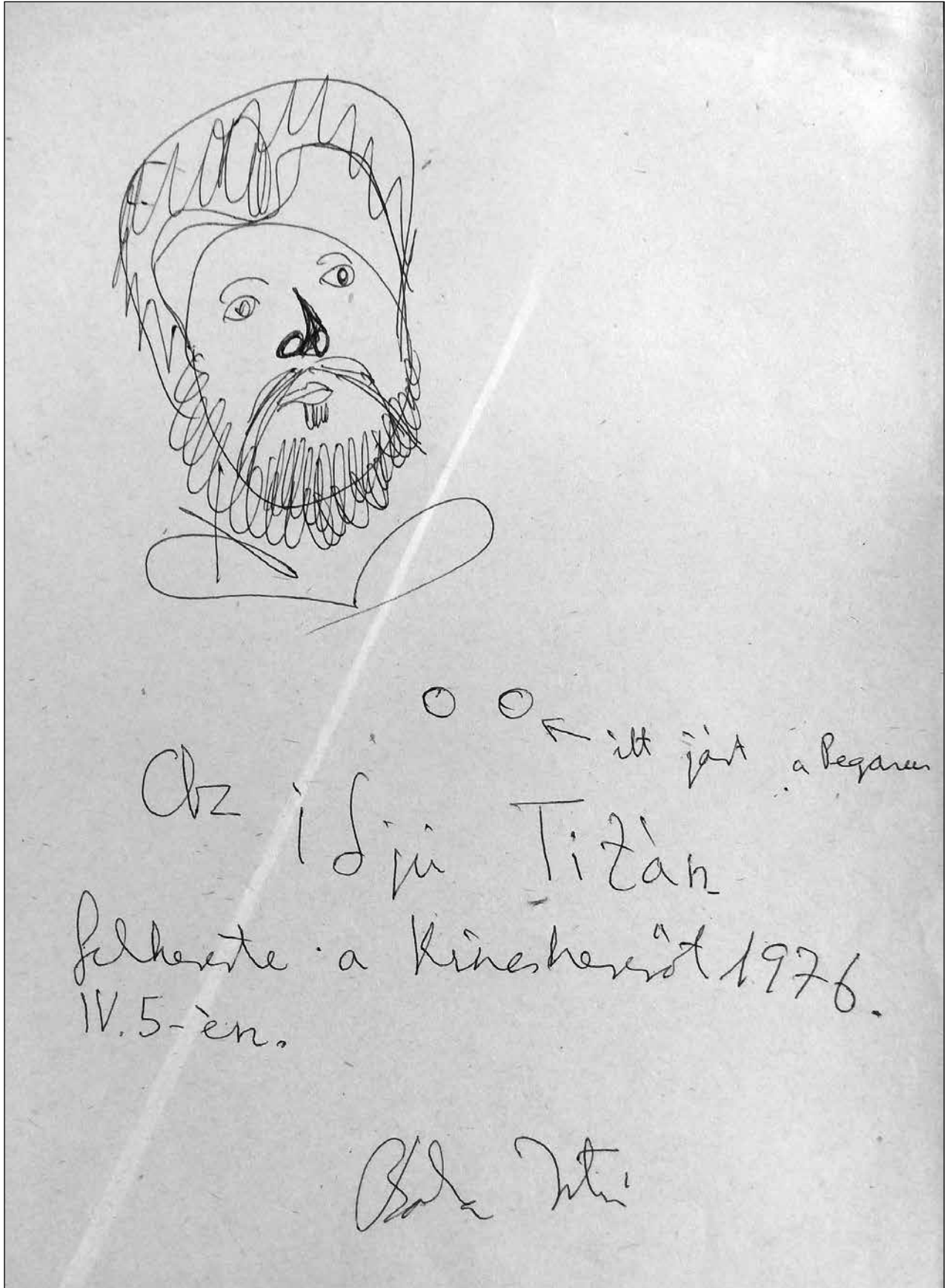

ezt a kérést. A végén is el tudtam volna képzelni a teljes csendben elvonulást. Persze az előadókat megilleti a köszönet, hogy olyan katarsztikus élményben részesültünk, ami nem csak a kijáratig tartott.

Rostetterné Nagy Rita

Baka István gúnyrajza. Szeged, 1976. április 5.